

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL ETNİSİTE BAĞLAMINDA BİR KENTİN DEMOGRAFİSİNİ
TARTIŞMAK: İSTANBUL ESENYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zelâl KOÇ

**SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şükrü Aslan

TEMMUZ 2020

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL ETNİSİTE BAĞLAMINDA BİR KENTİN DEMOGRAFİSİNİ
TARTIŞMAK: İSTANBUL ESENYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zelâl KOÇ

**SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ PROGRAMI**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şükrü Aslan

TEMMUZ 2020

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
 - Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
 - Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı
- beyan ederim.

Zelâl Koç

KENTSEL ETNİSİTE BAĞLAMINDA BİR KENTİN DEMOGRAFİSİNİ TARTIŞMAK: İSTANBUL ESENYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ

ÖZET

İstanbul, Cumhuriyetten önce olduğu gibi sonra da Türkiye'nin en fazla nüfusunu barındıran vilayet olma özelliğini taşımaktadır. Ancak şehirde nüfus yoğunluğunun merkez ilçelerden çeperlere kayması görece yeni bir durumdur. Bu durum çeperleri kapsayan ilçelerin nüfuslarını arttırdığı gibi yeni mekânsal yerleşimleri ve idari yapıları da ortaya çıkarmıştır. Bunun en görünür örneği Esenyurt'tur. 1987 yılına kadar Büyükçekmece'ye bağlı bir köy olan Esenyurt, aynı yıl alınan kararın ardından 1989 yılında 6 mahallelik bir belediye olmuş, 2008 yılında ise Kiraç beldesiyle birleştirilerek ilçe olmuştur. Bu süreç itibariyle o kadar hızlı bir kentleşme süreci yaşamıştır ki otuz yılda İstanbul'un nüfus olarak en büyük ilçesi haline gelmiştir. Bugün TÜİK verilerine göre nüfusu 891.120'yi bulan Esenyurt'ta 81 ilin nüfusuna kayıtlı vatandaşın bulunması birçok farklı kültür/kimlik grubunun da burada yaşadığına işaret etmektedir. Esenyurt ayrıca Suriye başta olmak üzere Afganistan, Pakistan, İran gibi ülkelerden Türkiye'ye gelen mülteci, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin de en yoğun şekilde yaşadıkları ilçelerin başında gelmektedir. Böylece sadece Türkiye'nin değil, ülke dışı renklerin de mekânı olma özelliği kazanmıştır. Bu tezin amacı, İstanbul'un en fazla nüfuslu ilçesi olan Esenyurt'un demografik/kültürel yapısını kentsel etnisite bağlamında incelemektir. Bu bakımdan Esenyurt'ta hangi kültür/kimlik gruplarının bir arada yaşadığı, bu grupların yoğunluğu, mekânsal dağılımı, kendi içlerinde, birbirleriyle ve mekânla ilişkileri incelenecek ve bu çeşitliliği etkileyen dinamikler anlaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: Nüfus, Mekân, Kimlik, Kentsel Etnisite, Esenyurt

DISCUSSING THE DEMOGRAPHICS OF A CITY IN THE CONTEXT OF URBAN ETNICITY: THE CASE OF ESENYURT IN ISTANBUL

ABSTRACT

Istanbul has stayed as the most populous city of Turkey as it also was before the foundation of the Republic. But that the population density of the city has moved from the central districts to the peripheries is a relatively recent phenomenon. While, as a result, the population of the peripheral districts has raised, new spatial settlements and administrative structures has also come into existence. The most evident example is Esenyurt. Being a village attached to Büyükçekmece, after a decision taken in 1987, it became a municipality, in 1989, composed of 6 neighborhoods. In 2008, after combined with the municipality of Kır  , Esenyurt has experienced, since then, an urbanization process so dramatic that it has become the most populous district of Istanbul in thirty years. The fact that in Esenyurt, whose population today reaches to 891.120 according to the T  İK, resides the citizens registered in all the 81 cities of Turkey shows that many different cultures and ethnic groups live here. Esenyurt also comes as the first among the districts where the majority of most notably the Syrian but also the Afghan, Pakistani and Iranian refugees, asylum seekers and “irregular” migrants live. Thus, it also becomes the space of colors from outside of the country. The aim of this thesis is to examine the demographic and cultural texture of the most populous district of Istanbul from the perspective of urban ethnicity. As such, it scrutinizes and tries to understand the cultures/ethnic groups living together; their population density and spatial dispersion; their relation among themselves, with each other and with space; and last but not least, the dynamics that affect this diversity.

Keywords: Population, space, urban ethnicity, Esenyurt

ÖNSÖZ

Bu çalışma, temelde yaşadığım yeri anlama arzumla başlayan yaklaşık altı yıllık bir ilginin sonucu olarak ortaya çıktı. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, bakış açımın şekillenmesinde ise değerli danışmanım Prof. Dr. Şükrü Aslan'ın yol göstericiliği belirleyici oldu. Bana verdiği emek için kendisine müteşekkirim. Ayrıca hem tez jürimde yer alan hem de kent araştırmalarına ilgi duymamı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Egemen Yılgür'e ve jürimde yer almayı kabul ederek desteğini sunan kıymetli hocam Prof. Dr. Besime Şen'e ilgileri ve katkıları için sonsuz teşekkür ederim. Bu süreçte hayatımı kolaylaştıran, desteklerini benden esirgemeyen arkadaşlarım ve bütün aileme çok teşekkür ederim. Ayrıca alan araştırması süresince benimle konuşmayı kabul eden bütün görüşmecilere çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ	vi
1. GİRİŞ: BİR KENTİN DEMOGRAFİSİNİ TARTIŞMANIN ÖNEMİ	1
2. NÜFUS, DEMOGRAFİ, ETNİSİTE VE KENT.....	16
2.1. Nüfus ve Nüfus Sayımı	16
2.2. Demografi.....	24
2.3. Etnisite ve Kentsel Etnisite	27
2.4. Hemşehrilik	36
2.5. Kentsel Mekân ve Kimlikler: 1980 Sonrası İstanbul’da Nüfus Hareketleri 41	
3. ESENYURT	46
3.1. İstanbul’a Eklenen Bir Kentin Profili: Esenyurt.....	47
3.1.1. Esenyurt’ta Göç Hareketleri.....	53
3.1.2. Esenyurt’ta Nüfus Hareketleri	65
3.1.3. Esenyurt’ta Etnik Dağılım ve Çeşitlilik	67
3.2. Köyden Kente Geçiş: Belediye’nin Kurulma Öyküsü.....	80
3.2.1. Yerel ilişki Ağları: Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Sermayenin Yeniden Üretimi	94
3.2.2. Kent Mekânında Yeniden Üretilen Geçmiş Bağları: Hemşerilik.....	100
3.2.3. Esenyurt’ta Sivil Toplum Örgütleri	103
3.2.4. Mezarlıklar: Cenazelerin Memlekete Götürülmesi	115
4. SONUÇ	126
5. KAYNAKÇA	130
6. EKLER.....	137

Ek 1: İstanbul İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bilgi Talebi Başvuru ve Sonucu (CİMER).....	137
Ek 2: Esenyurt Belediye Başkanlığı Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü Bilgi Talebi Başvuru ve Sonucu (CİMER).....	138
7. ÖZGEÇMİŞ.....	139

ŞEKİL LİSTESİ

Harita 1: Esenyurt Coğrafi Haritası	48
Harita 2: Yıllara Göre Esenyurt'un Yapılaşması (1989-1999-2009-2019).....	52-53
Tablo 1: 1985-2007 Genel Nüfus Sayımlarına Göre İstanbul, Büyükçekmece, Esenyurt ve Kırac Nüfusu	66
Tablo 2: 2008-2018 Esenyurt İlçe Nüfusu	68
Tablo 3: İkamet Edilen İlçeye Göre Doğum Yerleri	68
Tablo 4: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Doğu Anadolu Bölgesi	70
Tablo 5: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Karadeniz Bölgesi	71
Tablo 6: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Marmara Bölgesi	72
Tablo 7: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: İç Anadolu Bölgesi.....	73
Tablo 8: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	74
Tablo 9: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Akdeniz Bölgesi	74
Tablo 10: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Ege Bölgesi	75
Grafik 1: 2008-2018 Arası Döneme Ait 5 Yıllık Periyotlara Göre Karşılaştırmalı Bölgeler Grafiği.....	76
Resim 1: Fatih Mahallesi (2015)	79
Resim 2: 2003 yılında belediye tarafından hazırlanan bültende Fatih Mahallesi	79
Resim 3: Esenkent'te inşa edilen ilk konutlar ve Rıfat Ilgaz Açık Hava Tiyatrosu ..	86
Resim 4: 2004 öncesi Esenyurt'un yapılaşması	87
Resim 5: Esenyurt'un Konut Yapısındaki Değişim (2020).....	90
Resim 6: Esenyurt Cumhuriyet Meydanı'ndan 1103 No'lu Sokağa Girişteki İşletmeler	100
Tablo 11: Esenyurt İl Dernekler Birliği Üyesi Olan İl Dernekleri.....	104
Tablo 12: Esenyurt'tan Karadeniz Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	118
Tablo 13: Esenyurt'tan İç Anadolu Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	119
Tablo 14: Esenyurt'tan Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	120
Tablo 15: Esenyurt'tan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	121

Tablo 16: Esenyurt'tan Marmara Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	122
Tablo 17: Esenyurt'tan Akdeniz Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	. 123
Tablo 18: Esenyurt'tan Ege Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı	 124
Tablo 19: Esenyurt'tan İl Dışına Giden Cenaze Yakınlarına Tahsis Edilen Araç Sayısı	 125

1. GİRİŞ: BİR KENTİN DEMOGRAFİSİNİ TARTIŞMANIN ÖNEMİ

Türkiye’de kent çalışmaları 1950’lerden itibaren uzunca bir süre “kentsel sorunlar” etrafında şekillenmiştir. Göç ve bunun getirdiği sonuçlar ve “sorunlar” çalışmaların ana eksenini oluşturmuştur. Bu dönem itibariyle göç olgusu ve beraberinde hızlı nüfus artışı ve kentleşme toplumsal anlamda büyük etkiler yaratmış, sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalar da, özellikle sosyoloji alanında, bu olguya odaklanmıştır. (Kurtoğlu, 2004, s.55) Türkiye’nin ilk kent araştırması, Mübeccel Kıray (2000) tarafından Ereğli örneği üzerinden yapılan ve göç olgusunu toplumsal değişme bağlamında ele alarak tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini kavramlaştıran “*Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*” çalışmasıdır. (s.11) Bu çalışmanın daha sonra yapılan araştırmalar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. (Kurtoğlu, 2004, s.55) Bu çalışmaların odaklandığı kentsel sorunlar çoğunlukla “göç”, “gecekondulaşma” ve “kent yoksulluğu” olmuş (Bartu Candan; Özbay, 2014, s.12); kente göç, göçün nedenleri, sonuçları, göç edenlerin iş bulma süreçleri, konut edinme/yapma süreçleri, gündelik yaşam pratikleri gibi birçok konu üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış, bu alanda geniş bir literatür oluşmuştur. (Kurtoğlu, 2004, s.55)

Yapılan çalışmalar farklı bakış açılarıyla kente göç edenlerin profillerini de sorunsallaştırarak yapılmış özgün çalışmalar olsa da çoğunlukla kente göç edenleri kente uyum, kentle bütünleşme problemleri ekseninde ele almıştır. Kente göç edenlerin kurduğu dayanışma/ilişki ağlarının konut bulma, iş bulma, gündelik hayatı sürdürme konusunda hayatî önemde olduğu vurgulanırken, yine de bu ağların geçici olduğu ve kentleşme süreci tamamlandığında ortadan kalkacağı fikri öne çıkmıştır. Kurtoğlu (2004) bu yapıların geçici olarak değerlendirilmesinin nedeni olan üç öncülü şöyle sıralamaktadır:

İlk öncül, tamamen kentlileşmenin (cemaat değil cemiyet olmak) birkaç kuşağa yayılan bir süreç olsa da kaçınılmazlığıdır. İkinci öncül, cemaat tarzı yapıların ortaya çıkma nedeninin kentsel formel yapılarla kentsel enformel yapılar arasındaki eşitsiz gelişme olduğunu belirler. Yani, denge sağlandığında bu yapılar ortadan kalkacaktır. Son olarak cemaat tarzı yapıların

varlığını, devletin bu dayanışma yapılarının işlevini üstlenecek kurumları oluşturamamasına bağlayan öncülden söz etmek gerekir. (s.55-56)

Araştırmaların bu bakış açısıyla yapılması, 1980 öncesinde kente göç olgusunun genel olarak gelişme ve modernleşme çerçevesinde ele alınmasına neden olmuş, bu süreci ele alan çalışmalarda kente göç edenlerin hikâyeleri de büyük oranda bunun etrafında gelişen ikilikler üzerinden analiz edilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmanın odağında bulunan, toplumsal kimliklerle ilgili sorunsallaştırmalar bu çerçevenin dışında kalmış, kentsel etnisite pek az çalışmaya konu edilmiştir. 1970'lerin sonundan itibaren ise bu yaklaşımlar sorgulanmaya başlanmış ve kente göç edenlerin burada kurduğu ilişki ağları ve cemaatsel yapılar geleneksel toplumdaki cemaatlerden farklı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Kurtoğlu, 2004, s.73)

Kurtoğlu (2004) kentsel etnisite dinamiklerinin sorunsallaştırılmasının yeni olduğunu vurgularken, daha önce yapılan çalışmaların ise buna tamamen duyarsız olmadığı gibi yeni sorunsallaştırmaların da bütünüyle eskiden bir kopuş yaşamadığını vurgulamaktadır. Kentsel etnisite çalışmalarına doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunan çalışmaları farklı yaklaşımlar üzerinden gruplandıran Kurtoğlu'na göre, ilk eksen kırsal-kentsel eksenidir. Gecekondu üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunu bu ekseninde değerlendiren Kurtoğlu, bu çalışmaların kır ve kenti tamamen zıt iki kutup olarak değerlendirmesine karşın, kente göç edenlerin belirli kentsel alanlarda yoğunlaştığını gösterdiği için kentsel etnisite çalışmalarına katkı sunduğunu belirtmektedir. Kurtoğlu kent göçmenlerinin kültürü üzerine yapılan çalışmaların da buna dolaylı bir katkı sunduğunu belirtmektedir. İkinci eksen ise, cemaatlerin dayanışma yapılarını ve cemaat ilişkilerini kente göç edenlerin kentsel yapılara ve ilişkilere uyum sağlamalarına aracılık eden mekanizmalar olarak değerlendiren araçsal yaklaşım oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre, cemaat ilişkileri ve yapıları, kente göç edenler kentsel yapıların işleyişini anladıklarında ve içselleştirdiklerinde çözülecek yapılardır. Kimi yaklaşımlar ise kırsal-kentsel yaklaşım ile araçsal yaklaşım arasında kalmaktadır. (s.75) Kurtoğlu (2004) bu çalışmalara Sema Erder'in çalışmalarını örnek göstermektedir. "Erder (1996), cemaat ilişkilerini, kurumsal yapılara veya onların işlevlerinin yokluğuna verilen tepki içinde gelişen dayanışma yapıları olarak görür." (s.75) Üçüncü eksen ise etnisite ve sınıf temelinde yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların bir kısmı etnik cemaatleri veya kentsel etnik ilişkileri, farklı sınıf ve statüden olan aynı etnik grupları sınıf bilincinin

oluşmasına engel olan ilişkiler kümesi olarak görürken, bu görüşün karşıtı olarak ise etnik ve sınıf kimliklerinin aynı temelde gelişmediğini, bu nedenle birbirlerinin yerine geçmediğini iddia eden çalışmalar yapılmıştır. (Kurtoğlu, 2004, s.76) Kurtoğlu (2004) dördüncü ekseninde ise, çatışmaya eğilim-çatışmasızlık eksenine yer verir. Bu eksenindeki çalışmalar, kente göç eden gruplarla kent toplumu arasındaki çatışmanın potansiyeli üzerinde durmaktadır. (s.76) Kurtoğlu'nun (2004) dikkat çektiği diğer çalışma türleri ise söylemsel-söylemsel olmayan karşılaşmalar ekseninde ve global-yerel ekseninde yapılan çalışmalardır. Söylemsel-söylemsel olmayan karşılaşmalar ekseninde yapılan çalışmalar, çatışma ekseninde yapılan çalışmalarla kesişen, çatışmanın ana kaynağı olarak “öteki” olarak inşa eden söylemsel pratiklere dikkat çeker. Global-yerel ekseninde yapılan çalışmalar ise yerel olarak inşa edilen kentsel cemaatlerin küresel inşalardan etkilendikleri düşüncesine dayanmakta, evrensel olanla yerel olanın ikiye katlanmış bir süreç olduğunu ileri sürmektedir (s.76).

Türkiye’de yapılan kentsel araştırmaların büyük bir çoğunluğu İstanbul’u konu edinmektedir. “Hemen herkes, İstanbul’un pek çok açıdan büyük bir zenginlik barındırdığında hemfikirdir. Sosyal bilimciler açısından bu tespit belki de herkes için olduğundan daha doğrudur. Sosyal gerçeklikle temas etmenin heyecanını yaşayan çeşitli disiplinlerden araştırmacılar için ‘İstanbul’un taşı toprağı altındır’” (Yılığür, 2012, s.9). Elbette çok geniş bir kent literatürü bulunduğu için her birine yer vermek mümkün olmayacaktır ancak bunlardan bazı önemli örnekler şöyledir: Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu (2015), 1980 sonrası dönemde kentin çeperlerinde yaşayan “varoş yoksulları”nın varlıklarını sürdürme biçimlerini ve bu süreçte geliştirdikleri stratejileri Sultanbeyli örneği üzerinden anlamaya odaklanmaktadır. (s.39) Şükrü Aslan (2016) 1 Mayıs Mahallesi örneği üzerinden kentsel toplumsal mücadelelerinin kentleşme sürecine etkilerine odaklanırken (s.13), Sema Erder (2013) bir köyden kente dönüşen Ümraniye örneği üzerinden, burada yeni kurulan yaşamın niteliklerini/dinamiklerini bu süreçte yer alan toplumsal gruplara, buradaki ilişki ağlarına odaklanarak açıklamaktadır. (s.12) 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren İstanbul üzerine yapılan çalışmalar, neoliberalizmin kentsel dinamikleri ile “küresel-kent” anlayışının bir araya gelişinden ortaya çıkan çelişkilere odaklanmıştır.(Bartu Candan; Özbay, 2014, s.12) Bu dönem itibarıyla pek çok araştırmacı İstanbul’un ürettiği dezavantajlı, mağdur kesimleri ve kentsel dışlanma pratiklerini incelemiştir. (Örneğin Pérouse, 2014) Devam eden süreçte, ana akım dışında kalan yaşam tarzlarına, alt kültürlerle,

etnisite, sınıf, cinsiyet ve cinsellik perspektiflerinden bakan çalışmalar da yapılmıştır. (s.12)

Bu çalışmada ise kentin demografik yapısını oluşturan toplumsal kimlik grupları ele alınmaktadır. Bu çalışmayı yaparken, kentlerin demografik yapılarına odaklanan kentsel araştırmaların sınırlı sayıda olduğu, çoğunlukla demografik yapıya değinildiği ancak çalışmanın ana eksenini olarak ele alınmadığı görülmüştür. Toplumsal kimlikleri merkeze alan çalışmalar yapılmaya başlanmışsa da henüz bu literatür içinde kısıtlı bir temsiliyet sağladığı görülmüştür. Öyle ki Türkiye’de demografi alanında lisansüstü eğitim veren tek kurum Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’dür. Bu enstitü bünyesinde kurumsal düzeyde yapılan çalışmalar da çoğunlukla devlet kurumları tarafından finanse edilmekte ve resmi politikaların şekillenmesi için veri sağlama amacı gütmektedir. (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)

Bu çalışmanın kavramların ele alınışı bağlamında takip ettiği çalışmalar da bu nedenle sınırlı olmuştur. Bunlardan biri yukarıda da atıfta bulunulan Ayça Kurtoğlu’nun yaptığı “*Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*” çalışmasıdır. Bu çalışma doğrudan kentsel toplumsal gruplara odaklanan, hemşehrilik ilişkilerini etnisite kavramlarıyla ele alan bir “kentsel siyaset” çalışmasıdır. Kurtoğlu çalışmasında kente yerleşik ama ortak özellikleri başka kentten gelmiş olmak olan nüfusu konu edinmektedir. Bir diğer çalışma Metin Uçar tarafından yazılmış “*Nerelisin, Kimlerdensin: Mezhep, Cemaat, Yurttaşlık Arasında Çorum*” kitabıdır. Uçar bu çalışmada birçok farklı etnik, dinsel ve kültürel grubun bir arada yaşadığı Çorum’u, mezhep, cemaat ve yurttaşlık arasında ele almaktadır. Uçar, kent mekânında yerleşik olan nüfusun etnik ve mezhepsel/inançsal kimliğinin yaşamda belirleyiciliğine odaklanmaktadır. Kent mekânında yerleşik olan nüfusun etnik kimliğinin yaşamda belirleyiciliğine bir örnek oluşturan bir diğer çalışma ise Özgür Kaymak’ın “*İstanbul’da Rum, Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinin Sosyo-Mekânsal İnşası*” başlıklı doktora tezidir. Bu çalışma, gayrimüslim azınlıkların dini-etnik kimliklerinin kentteki inşa süreçleri, pratikleri ve bu inşa sürecini etkileyen dinamiklere odaklanmıştır. Toplumsal kimliği merkeze alan kimi makaleler de yazılmıştır. (Örneğin Koçal, 2016)

Yaşamın kendisine dair olanı, özneleriyle birlikte, gelenek/modern, Doğu/Batı, eski/yeni vs. gibi ikilikler kurmadan araştırmak, kentsel çalışmaları daha çeşitli ve kentsel mekânı anlamaya daha yakın hâle getirme imkânı sunmaktadır. Esenyurt’un demografisini tartışmak, yaşamı anlamak için bu nedenle önemli görülmüştür. Kentsel

mekân yalnızca bir yapılar bütünü değil, aynı zamanda içinde yaşayanların izlerini taşıyan, onları yansıtan yaşam alanlarıdır. Bu tezde de genel anlamıyla Esenyurt'u anlamak bu tür bir çalışmayla mümkün görülmüştür. Bir kentin toplumsal dokusunu oluşturan renklere odaklanmak, demografik bir çalışma yapmak kente dair gerçek bir öyküye ulaşmanın en açık yoludur. Bu çalışmayı özgün kılan da budur.

Bu çalışmanın öznesi olan Esenyurt, yukarıda söz edilen ekseninde düşünüldüğünde, oldukça özel bir kentsel profil sergilemektedir. Dolayısıyla bu kentsel mekânın profiline ilişkin gözlemlerimi aktararak başlamak yararlı olacaktır.

Çocukluğumun bir bölümünü Ardahan'da geçirdikten sonra 9 yaşında İstanbul'a geldiğimde İstanbul'un çeşitli yerlerinde, çoğunlukla güvenli sitelerde yaşadım. 2009 yılına geldiğimizde, bütün ailemizin bir arada yaşayabileceği ve kiracı olmak yerine ev sahibi olacağımız Esenyurt'taki evlerimize taşındık. Buraya geldiğimde şaşkınlıkla, ilk söylediğim şey "Burası İstanbul değil" olmuştu. Daha önce İstanbul'da yaşadığım hiçbir yere benzemeyen, kent tahayyülümü aşındıran bir manzarayla karşılaşmıştım. Sokaklarından, meydanından geçerken gördüğüm insanlar, kılık kıyafetleriyle, dilleriyle, aksanlarıyla her yaz gitmeye devam ettiğim köyümdeki insanlara benziyordu. Sokakta yürürken en çok duyduğum dil Kürtçeydi. İnşaatlarda çalışan işçilerin sesinden Kürtçe şarkılar duymak da gündelik hayatın sıradan bir parçasıydı. Zamanla burada yaşayan birçok akrabam ve hemşerim olduğunu öğrendim. Hatta buradan "Karvegas", "Kars Cumhuriyeti" ve "Küçük Kürdistan" diye söz edildiğini öğrenmem de çok zaman almadı. Yaşadığımız mahallede de aynı binada yaşayanların neredeyse hepsi, tıpkı bizim gibi, kardeş ya da akrabaydı. Komşulardan bahsederken "Diyarbakırlılar", "Samsunlular", "Vanlılar", "Muşlular" vs. deniyordu. Mahallenin eski sakinleriyle sohbet ettiğimizde ise çoğunlukla çeşmeden su taşıma hikâyeleri ve sonraları çok ünlü olduğunu öğrendiğim çamurlu yollardan korunmak için bulunan çeşitli yöntemlerden, birbirine nefes aldırmayacak kadar bitişik hale gelmiş binaların olmadığı zamanlardan, o binaların inşa ediliş süreçlerinden bahsedilirdi. Anlattıklarına göre şanslıydık biz, artık "gelişmişti" Esenyurt, neredeyse hiç çamurlu sokak, susuz ev kalmamıştı. 10 yıl önce gelseydik, çamurdan yürüyemez; tarlalarda otlayan inekleri, koyunları görebilirdik. Burada yaşadığım süre içinde de değişim hız kesmeden devam etti ve adeta "taşı toprağı altın" bir araştırma sahasını günbegün gözlemleme şansına sahip oldum.

Esenyurt bugün, kalabalık ve isimsiz sokakları, bu sokaklarda yan yana dizilmiş boşluksuz apartmanları, düzensiz bir şekilde yükselmiş gökdelenleri, meydanındaki Atatürk heykelinin önünde daima bekleyen TOMA'sı, işportacıları, kış aylarında üzerinde “Kaz gelmiştir!” ilanı bulunan minibüsleri, her bir işyerinin üstündeki dev ışıklı tabelaları ve bu mağazalardan dışarıya taşan müzik sesleri, yine burada satılan ürünlerin ya da masaların kaldırım ve meydanlara taşıdığı kaotik ve canlı görüntüsüyle karşılar sizi. İlçenin merkezinde birçok sokak Suriyeli göçmenlerin artışıyla beraber Suriyelilere ait işyerlerine ayrılmış gibidir. Bu işyerlerinin tabelaları ise büyük oranda Arapçadır. 10 yıl önce “Küçük Kürdistan” olarak anılan, elbette hiçbir Kürtçe ibare barındırmayan, Esenyurt'un bu bölgelerine halk arasında “Küçük Şam”, “Şam Sokağı” gibi isimler verilmeye başlanmış ve bir de komşulardan söz ederken “Suriyeliler” kategorisi eklenmiştir.

Bugün Esenyurt'un sokaklarında yürüdüğünüzde kulağınıza en çok çalınan dil, Arapça olacaktır. Bir sağlık ocağına, hastaneye ya da herhangi bir kamu kurumuna gittiğinizde, 7-8 yaşlarındaki Suriyeli çocukların anne ve babalarına tercümanlık yapmaya çalıştığına ve buradaki çalışanların bıkkınlıkla onlara cevap vermeye çalıştığına tanık olmanız ise kaçınılmaz. Aynı zamanda bu, ilerleyen yıllarda artış gösteren yabancı karşıtlığı sebebiyle, diğer Esenyurtluların yüksek sesle dile getirdiği ortak bir şikâyet meselesine dönüşmüş durumdadır. Birçok yerde “Şam sokaklarında yürüyor gibi hissediyorum” diyenlerle karşılaşmak mümkün. Pek tabii, geçmişte Kürtlere yüklenen her türlü sorun ve kötülük de bugün mülteci ve sığınmacılara yüklenmektedir. Görüldüğü gibi Esenyurt'un kimliksel dokusundaki hareketlilik, kısa bir ömürde bile radikal geçişlerle hissedilebilmektedir. Denilebilir ki, 10 yıl önce Kürtlerin “kurtarılmış bölge”si olan Esenyurt, bugün bu işlevini Suriyeli mülteciler ve sığınmacılar için yerine getirmeye devam etmektedir.

Abdullah Tunç ve Besime Şen, Türkiye kentleşme pratiği ve toplumsal hayatının 1990'lar sonrasında zorunlu göç olgusuyla karşılaştığını ve bu dönemin göç konusunun Kürt sorunu ile birlikte düşünüldüğünü belirterek bunun köylerin boşaltılmasıyla başlayıp bir kent sorunu haline geldiğini söylemektedirler. “Büyük kentlerde zorunlu göç koşullarının oluşması konuyu siyasal boyutunun yanı sıra sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla da hissettirdi” (s.2). Zorunlu Kürt göçü sonrasında İstanbul, İzmir, Mersin, Diyarbakır gibi büyük kentlere yoğun bir Kürt göçü başlamış, bunun akabinde de göçün öznesi olan Kürt nüfus bu kentsel mekânların

yeniden inşası ve dönüşümü sürecinde önemli etkiler yaratmış ve kentlerin belli bölgelerinde bir arada yaşamaya başlamışlardır. İstanbul’da Esenyurt, Sultanbeyli, Bağcılar gibi ilçeler de bu yoğunlaşmanın en belirgin örnekleri olarak karşımıza çıkmıştır. Esenyurt’un hikâyesine detaylıca yer verilen 3. bölümde de görüleceği gibi, Esenyurt için zorunlu göç kurucu bir faktör görevi görmektedir.

Nazan Üstündağ (2010), henüz Suriye’de bir savaşın başlamadığı yıllarda Esenyurt’ta yaşayan yerinden edilmiş Kürtlerin kentlerdeki yaşamına ilişkin yaptığı çalışmasında, yerinden edilen Kürtleri mültecilere benzetir. (s.20).

“‘Şüpheli grupların’ yerinden edilmesi ve zorla göç ettirilmesi dünyanın birçok yerinde başvurulmuş bir uygulama olsa da, Türkiye’deki Kürtlerin durumu, yerinden edilen grubun mülteci ya da siyasi ilticacı olarak kategorize edilememesi sebebiyle bu örneklerin birçoğundan farklılaşır. Kürt göçmenlerin statüsü, yurtlarını zorla ve istemeyerek terk etmeleri, ayrı bir etnik grup oluşturmaları ve geldikleri şehirde konuşulandan farklı bir dil konuşmaları sebebiyle mültecileri andırır. (...) Mülteciler gibi Kürtler de kent ortamında vasıfsızlaşmakta, doğru kabul ettikleri kültürel biçimler ve pratikler sekteye uğramakta ve ekonomik olarak çok zor şartlarda yaşamaktadırlar.” (Üstündağ, 2010, s.20)

Burada önemli bir ilişkiye dikkat çekmek gerekmektedir: Kürtler, Üstündağ’ın da belirttiği gibi, Türkiye’nin vatandaşları olmasına rağmen, zorunlu göçle beraber mültecilerin deneyimine benzer deneyimler yaşamıştır. Aslan (2018), kentsel etnisiteyi “ulus-devlet inşası sürecinde hâkim kültür dışında kalan kentsel nüfusun hâkim kültürün müdahaleleriyle dramatik kaybolma veya görünmez olma hallerinin kent mekânında yeniden tezahürü” (s.6) olarak tanımlar. Dolayısıyla buradaki esas mesele, Uçar’ın vurguladığı gibi (2009, s.100), Kürtlerin eşit yurttaşlar olarak görülmemeleri ve kendilerini böyle hissetmemeleriyle yakından ilgilidir.

Sonuç olarak, Esenyurt’un şekillenmesinde en önemli etkenin zorunlu göç olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Üstündağ (2010), zorla yerinden edilme deneyimi üzerine, tanıklık eden öznenin mesken tuttuğu dünyayı nasıl yeniden kuracağı ve yas aracılığıyla nasıl dönüştüreceği sorusunu sormak gerektiğini söylemektedir (s.21). Bu çalışmada cevabı aranan soru da esasen kentsel mekânı mesken tutan öznenin kurduğu yaşam ve bu mekânı nasıl dönüştürdüğü sorusunun cevabıdır. Aslan (2018), etnisitenin kent mekânında yeniden üretildiği durumu anlatmak için anahtar kavramın

getto olabileceğini söyler. Ancak modernizmin getto ile kurduğu ilişkinin, bu kavramın ilk kullanımına işaret eden ve birer kapatılma mekânı olarak inşa edilen zorunlu gettolardan farklı ve çelişkili olduğunu vurgular. Buna göre, dışsal iradeyle inşa edilmiş surları olmayan, Erder'in (aktaran Aslan, 2006) "gönüllü getto" olarak tanımladığı yeni getto türleri inşa edilmiştir. Bu gettolar, birbirine benzeyen kimlik gruplarının belli yerlerde yoğunlaştığı ve mekânı da kimliklerine göre yeniden inşa ettiği sosyal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (s.7). Bu bağlamda Esenyurt önce Kürtler şimdi de mülteci ve sığınmacılar için bir gönüllü getto olarak tarif edilebilir.

Esenyurt'u ilgi çekici kılan bir diğer nokta ise 30 yıllık kısa tarihinde yaşadığı büyük değişimlerle beraber bu değişim süreci boyunca medyada kendine bulduğu kötü ünlü yerdir. Bir köyken Türkiye'nin en kalabalık nüfusa sahip ilçesi haline gelen Esenyurt, lüks evlerin yapıldığı ve ev satışlarında da ülkede ilk sırayı alan ilçe olmuştur. (NTV, 2019) Büyük bir şantiye alanını andıran bu ilçe, sık sık konut, imar ve yolsuzluk gibi konular üzerinden gündeme gelmektedir. Esenyurt'un konut üretimi ile ilgili medyanın radarına girmesi, ilk belediye başkanı Gürbüz Çapan'la başlayan "kentleşme" döneminde başlamış, bu dönemde sık sık konut projeleri, arsa, rant, yolsuzluk ve adam kayırma gibi meselelerle anılmıştır. Esenyurt'ta üç dönem belediye başkanı olan Çapan, "Çağdaş yaşam herkesin hakkıdır!" sloganıyla işe koyulmuş, "Gecekondulaşmayı Engelleme Projesi" olarak bugün bölgenin üst, orta sınıfının tercih ettiği Esenkent, Boğazköy projelerini başlatmıştır. Bu projelerle Esenkent'te 7300, Boğazköy'de 5900 modern konut inşa edilmiştir. Rant ve yolsuzluk gibi iddiaları başlatan bu proje sonucunda planlı bir yaşam alanı inşa edilmiştir. Gürbüz Çapan bu projeleriyle kimileri tarafından eleştirilirken kimileri tarafından takdir edilen bir yönetici olmuştur. Bununla ilgili olarak Çapan ihaleye fesat karıştırmak suçundan yargılanmış, 2012'de bu dava zaman aşımına uğramıştır. (Altaylı, 1996) Çapan'dan sonra AKP'li Necmi Kadioğlu döneminde de Esenyurt sürekli "imar krizi", "konut mağdurları" gibi başlıklarla gündemde yer almaya devam etmiştir. Hürriyet Gazetesi'nin 2013 tarihli haberine göre, Esenyurt'ta 4'ü belediyenin de ortağı olduğu proje olmak üzere toplam 29 konut projesinde fazla inşaat yapılmış, plandaki emsal hakkının dışına çıkmıştır. Esenyurt'taki konut mağduriyetleri, sonuncusu CHP İstanbul Milletvekili Akif Hamzaçebi tarafından olmak üzere, birçok defa meclise taşınmıştır. (Emlak Gündemi, 2020) 2017 yılında istifa eden ve konut mağduriyetlerinin sorumlusu olarak görülen Necmi Kadioğlu ise, istifasının ardından

uzun süre geçmesine rağmen Temmuz 2020 tarihinde konut mağdurlarına hitaben, bunun sebebinin kendisi değil 10 kadar “beceriksiz” müteahhit olduğunu söylemiş ve bu konuda kendisine hakarete varan eleştirilerde bulunanları dava edeceğini resmi Twitter hesabı üzerinden duyurmuştur. (Kadıoğlu, 2020). Esenyurt’taki konut meselesi yalnızca imar krizleriyle gündem olmamış, aynı zamanda çeşitli suç faaliyetleriyle ilişkili olarak da sıkça gündeme gelmiştir. Örneğin son yıllarda inşa edilen lüks ve güvenli konutlar günlük kiralama yoluyla kanunen suçu kanıtlanmış ve aranan kişilerce bir saklanma alanı olarak kullanılmıştır. Reina saldırısını gerçekleştiren Abu Muhammed Horasani ya da uyuşturucu ticareti yaptığı için cezası onandıktan sonra kaçan şarkıcı Deniz Seki buna örnektir. (BirGün, 2017)

Bu çalışmanın temelleri, lisans eğitim sürecinde kent araştırmalarına ilgi duymaya başladığımda, bu ilgiyi yaşadığım yere yöneltmemle birlikte atıldı. Bu süreçte İstanbul’un benzer aşamalardan geçen ilçeleriyle (Sultanbeyli, Ümraniye, Gaziosmanpaşa vs.) ilgili çalışmaları incelediğimde, benzerlikler olmasına rağmen bu hikâyenin özgün tarafları olduğunu görebiliyordum. Ancak bunun sistemli bilgisine sahip olabilmek için hiçbir kaynak bulunmuyordu. İstanbul’un merkezinden uzaklaşan, periferiye dair bilginin üretimini amaçlayan çalışmalar akademide yaygınlık kazanmışsa da henüz her köşeye ulaşmış değildi.

Esenyurt’a ilişkin merakımı gidermek üzere ilk olarak, 2015 yılında henüz lisans öğrencisiyken Doç. Dr. Egemen Yılığür’den aldığım “Kent Yoksulluğunun Farklı Görünümleri” dersiyle başladım. Kent, yoksulluk, göç gibi kavramların ön planda olduğu bu ders kapsamında bir saha çalışması yapmamız gerektiğini öğrendiğimde hocam Egemen Yılığür’e danışarak yaşadığım yer olan Esenyurt’ta bir saha çalışması yapmaya karar verdim. Dersin gerektirdiği çalışmanın kapsamını genişleterek, bir yüksek lisans tezinin başlangıcı olabileceğini de düşünerek, arkadaşlarım Berna Akdoğan, Elif Elçi ve Mustafa Çelebi ile birlikte Esenyurt’un Çingene mahallesi olarak bilinen Fatih Mahallesi’nde, mahallenin tarihçesini, burada yaşayan nüfusun etnik kimliğini, ekonomik uğraşlarını ve gündelik yaşam pratiklerini araştırmak için bir saha çalışması yaptık ve raporladık. Yüksek lisans başvuru sürecinde, Esenyurt örneğinde “bölgesel damgalama” ve yoksulluğun etnisite ile ilgisini araştırmayı hedefleyen bir araştırma önerisi hazırladım. Yüksek lisans programında, daha sonra danışmanım olan Prof. Dr. Şükrü Aslan’ın “Türkiye’de Nüfus ve İskân Politikaları” dersinde yaptığımız tartışmalar ve hocamızın da önerisiyle araştırmanın yönü bir kez

daha değişmiş oldu. Henüz hiçbir alan araştırmasının yapılmadığı Esenyurt ile ilgili temel bir çalışma olma özelliği taşıyacak şekilde, ilçenin demografik yapısını ve burada yaşayanların kimlik haritasını sunacak bir çalışma olmasının burada yapılacak ilk çalışma için iyi bir başlangıç noktası olacağı kararına vardık.

Sosyal bilimlerin temel amacı, toplumsal olguyu, içinde yer aldığı ilişkileri ve ilişkilerin tarihsel olarak biçimlenmiş oluş-işleyiş koşullarından hareketle bir analiz yapmaktır. Burada yapılmak istenen rutin içindeki farkı açığa çıkarmaktır. Ben bu araştırmayı yaparken kendi gündelik yaşamımın rutini içindeki farkı açığa çıkarma girişiminde bulunarak oldukça zorlu bir yola girmiş oldum. Bu, her durakta yeniden şekillenen fikir benim için sürekli bir öğrenme sürecine dönüştü. Ancak, araştırmanın hem nesnesi hem öznesi olmak bu süreci oldukça zorlu bir hale getirdi. Sahada sürekli bulunmak ve ilişki ağlarına dâhil olmak başlangıçta verilere kolay ulaşabilmeyi sağladığı için olumlu bir etki etse de zamanla odak noktamı yitirmeme, belirlediğim araştırma çerçevesi içinde kalıp düşünebilmeme engel oldu. Bu süreçte durup uzaktan bakmak, ulaşılan verileri bilgiye dönüştürebilmek için özümsemek bir lüks hâline geldi. İlk bakışta bir veri cennetinde hissederken artık her şeyin herkes tarafından aynı şekilde görülebildiği hissi ağırlık kazandı. Bu yönüyle araştırma sahasında hem özne hem nesne olmanın araştırmacı açısından nasıl sonuçlara yol açabileceğini deneyimlemek, yazım sürecini zaman zaman olumsuz etkilese de, kendi başına oldukça öğretici oldu.

Bu çalışmanın amacı, İstanbul'un nüfus bakımından en büyük ilçesi olan Esenyurt'un demografik yapısını, kentsel etnisite bağlamında tartışmaktır. Esenyurt'un gündelik, politik ve ekonomik yaşamının kavranabilmesi için, kentsel gelişim sürecini kavrayabilmek için bu sahada yapılan alan araştırmalarının ilki olma özelliği taşıyan bu tez, tartışmayı böyle bir noktadan açarak daha sonraki araştırmalara yol açma iddiası taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, en genel anlamıyla Esenyurt'taki yaşamın dinamiklerini kavramaktır. Bu bağlamda, İstanbul gibi metropoliten bir kentin bir parçası olarak 30 yıl içinde "hormonlu" bir büyümeyle dikkat çeken bu ilçenin kimlik bağlamında incelenmesi, bu yaşam alanını kavramak için büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin 81 ilinden aldığı iç göçler, Bulgaristan'dan aldığı Türk ve Çingene göçü ve bunun yanında Suriye iç savaşı sonrası aldığı yoğun mülteci ve sığınmacı göçü ve çeşitli ülkelerden aldığı düzensiz göçmenlerle birlikte 2018 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 891.120'ye ulaşmıştır.

Bu çalışma Esenyurt'un belde belediyesi olduğu 1989 yılı ile 2018 yılları arasında geçen zamanı kapsamaktadır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan bu çalışma kapsamında öncelikle ilgili literatür taranmıştır ve bunun sonucunda tezin ikinci bölümü oluşmuştur.

Bu bölümde öncelikle nüfus ve nüfus sayımları üzerine bir kavramsal/tarihsel tartışma yapılmış, kentsel nüfusun nasıl kategorize edildiğinin üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise bu verilerin nasıl ele alınacağına dair tutum belirleyebilmek adına nüfus ve nüfus verilerini de konu edinen demografi bilimi üzerine bir tartışma yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise bu çalışmada bir etnisite kavramı olarak ele alınan “kentsel etnisite”ye geçilmeden önce, etnisite üzerine kavramsal bir tartışma yapılmıştır. Ardından “kentsel etnisite” ve hemşehrilik üzerine kavramsal bir tartışma yapılmıştır. Son olarak bu kavramların kentsel mekâna etkileri, kentsel mekândaki kesişimleri üzerine bir tartışma yapılarak bu bölüm tamamlanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde kullanılmak üzere ilk olarak Esenyurt nüfusuna ilişkin resmi istatistikler kullanılmıştır. Bunun için 1985-2007 genel nüfus sayımlarının verileri ve 2008-2018 yıllarına ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine başvurulmuştur.¹ ADNKS üzerinden İlçe Nüfusu ve İkamet Edilen İlçeye Göre Doğum Yerleri verileri kullanılmıştır. Bu veriler aracılığıyla hem Esenyurt nüfusunun yıllar içindeki değişimi tablolar halinde gösterilmiş hem de Esenyurt'un aldığı iç göçlerin ayrıntıları verilmiştir. İkinci olarak Esenyurt'ta yaşayan yabancı nüfusunun istatistikî verilerine erişmek üzere İstanbul Göç İdaresi'ne önce Cumhurbaşkanlığı İletişim Sistemi (CİMER) üzerinden başvurulmuş daha sonra ise ilgili birime gidilerek talepte bulunulmuştur. Ancak bu başvurulardan olumlu bir sonuç alınamamıştır (Bkz: Ek 1). Bu nüfus grubunun kısmî verilerine de yine Doğum Yerlerine Göre İlçe Nüfusu verileri aracılığıyla ulaşılmıştır. Üçüncü olarak Esenyurt'ta yaşayıp da cenazelerini memleketlerine götürerek defnedenlerin 2008-2018 yıllarına ait verileri için İstanbul Büyükşehir Belediyesi Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü'ne ve Esenyurt Belediyesi'ne başvurulmuştur.

¹ Bu dönemde genel nüfus sayımları her beş yılda bir yapıldığından 1985 genel nüfus sayımlarından başlanmıştır. Ayrıca 2000-2007 yılları arasında Türkiye'de hiçbir nüfus sayımı yapılmamıştır. Bu yedi yıllık sürecin nüfus tahminleri TÜİK'ten talep edilmiş ancak görüşülen yetkili kişi bu dönemde yapılan nüfus tahminlerindeki sapma oranları yüksek olduğu için bu verilerin paylaşılamayacağını belirtmiştir. 2007 yılından sonra ise ADNKS'ye geçilmiş ve bu sistem aracılığıyla her yılın ayrıntılı nüfus verileri TÜİK'in sisteminden açıklanmıştır.

Esenyurt Belediyesi Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü bu talebi ilk etapta karşılamamış bu talebin CİMER aracılığıyla yenilenmesi üzerine, ilgili müdürlük 2014 yılında kurulduğu için 2014-2018 yıllarına ilişkin verileri bu sistem üzerinden göndermiştir. (Bkz: Ek 2) Prof. Dr. Şükrü Aslan'ın aracılığıyla iletişime geçilen İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürü Hüseyin Mor bu kurumdan talep edilen verilerin sağlanması için bizzat ilgilenmiştir. Bu iki kurumdan alınan veriler bir arada kullanılmıştır.

İkinci aşamada Esenyurt'taki il ve hemşeri derneklerinin bir listesine Esenyurt'taki sivil toplum örgütlerinin resmi işlerini yürüten Tuncer Dağ aracılığıyla ulaşılmıştır. Dersimliler Derneği Başkanı Hüseyin Kalanç'ın daveti üzerine İğdırlılar Derneği'nde Esenyurt İlçe Emniyet Müdürü'yle tanışma amacıyla bütün il derneklerini barındıran bir federasyon olan İl Dernekler Birliği tarafından düzenlenen bir toplantıya katılım sağlanmış, burada birçok il dernek yöneticisiyle tanışılmıştır. Daha sonra bu derneklerden Dersimliler Derneği başkanı Hüseyin Kalanç, Trabzonlular Derneği Başkanı Abdullah Baycan, Ardahan Kültür Evi Başkan Yardımcısı Gürhan Şimşek, Göle Dernekler Federasyonu Başkanı Ertekin Baysan, Hakkâri Yüksekova'lılar Derneği Başkanı Nevzat Bey ve Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Kemal Yüksel ile yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde kayıt alınmamış, tez yazımında alınan notlardan yararlanılmıştır. Görüşme yapılan dernek başkanlarının bazılarının kişisel ilişkiler aracılığıyla ulaşılmış bazılarıyla ise katılım sağlanan İl Dernekler Birliği toplantısında iletişim sağlanarak görüşme talebinde bulunulmuştur. Görüşme yapılacak derneklerin seçiminde ise Esenyurt'un belirgin nüfus gruplarını temsil eden dernek yöneticileri olmaları kıstas alınmıştır. Bu görüşmeler dışında yukarıda söz edilen Fatih Mahallesi üzerine yapılan saha çalışmasında görüşülen Roman Dernekler Federasyonu başkanı Semih Makaracı ile yapılan görüşme notları, çalışmanın birlikte yapıldığı Elif Elçi, Berna Akdoğan ve Mustafa Çelebi'nin izinleri dâhilinde kullanılmıştır. Bunun dışında şu anda CHP Esenyurt İlçe Başkanı olan Tokatlılar Derneği eski başkanı Hüseyin Ergin, 1989-2004 yılları arasında Gürbüz Çapan'ın danışmanlığını yapmış Cihan Güner, 2004-2017 yılları arasında Necmi Kadioğlu'nun Özel Kalem Müdürü olan ve şu anda Esenyurt Belediyesi'nde Başkan Yardımcılığı görevine devam eden Sabahattin Fidan ve İl Dernekler Birliği Genel Sekreteri Zafer Aras ile yapılan görüşmelerden de yazım sürecinde yararlanılmıştır.

Üçüncü aşamada ise Esenyurt'ta belediye başkanlığı yapmış olan Gürbüz Çapan, Necmi Kadioğlu, Ali Murat Alatepe ve 2019 yerel seçimlerinde seçilip göreve başlayan Kemal Deniz Bozkurt ile yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışma 2018 yılı ile kısıtlanmış olduğu halde, görüşmelerin yapılacağı dönem yerel seçimlerin sonrasına denk geldiği için Kemal Deniz Bozkurt ile de görüşülmesine danışmanım Prof. Dr. Şükrü Aslan ile birlikte karar verilmiştir. Kurucu Belediye Başkanı Gürbüz Çapan'la yerel gazeteci Çetin Yılmaz aracılığıyla 2017 yılında ilk temas kurulmuş, söz konusu görüşme dışında da çeşitli görüşmeler yapılmıştır. Yazım sürecinde de zaman zaman kendisinin bilgisine başvurulmuştur. Necmi Kadioğlu ile temas kurulmasında da Çapan aracılık etmiştir. Ali Murat Alatepe ile Dersimliler Derneği Başkanı Hüseyin Kalanç aracılığıyla temas kurulmuştur. Kemal Deniz Bozkurt ile görüşmek eski belediye başkanlarına göre oldukça meşakkatli olmuştur. Seçimlerden kısa süre sonra talep edilen görüşme Bozkurt'un yoğunluğu sebebiyle ancak çeşitli aracılardan devreye sokulmasıyla mümkün olmuştur. Bu noktada danışmanım Prof. Dr. Şükrü Aslan ve Halkaların Demokratik Partisi (HDP) İstanbul İl Yöneticilerinden Mehmet Karadağ'ın temasları etkili olmuştur. Tamamı Esenyurt'ta yapılan görüşmelerin hepsinde fotoğraf çekilmiş, Kadioğlu ile yapılan görüşme dışında bütün görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Kadioğlu görüşmenin kaydedilmesini istemediği için bu görüşmede sadece elle not alınmıştır. Yazım sürecinde ses kayıtları deşifre edilmiş ve bu şekilde kullanılmıştır.

Üçüncü bölümün yazımında ulaşılan resmi veriler ve yapılan görüşmelerden elde edilen veriler bir arada kullanılmıştır. Bu bölümde öncelikle Esenyurt'un kentsel profili çıkarılmıştır. 1989-2018 yılları arasında Esenyurt nüfusunun değişimine ve göç hareketlerine odaklanılmış ve bugünkü mekânsal ve toplumsal dokusu resmedilmeye çalışılmıştır. İkinci olarak ise belediyenin kurulma öyküsü anlatılmış ve kentsel mekânın değişimi, değişen belediyecilik deneyimlerine odaklanılarak aktarılmıştır. Üçüncü olarak yerel ilişki ağları ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşama etkileri üzerinden incelenmiştir. Daha sonra burada öne çıkan ilişki türü olarak hemşehrilik ilişkilerine odaklanılmıştır. Buradan hareketle Esenyurt'taki il ve hemşehri derneklerinin yapısı, işlevi, toplumsal ve siyasal yaşamla ilişkileri incelenmiştir. Son olarak ise cenazelerin memlekete götürülmesi olgusu, resmi veriler aracılığıyla ele alınmış ve bu veriler kentsel etnisite ve kent aidiyeti bağlamında tartışılmıştır.

Bu çalışmayı sınırlayan kimi durumlarla da karşılaşmıştır. Demografik yapıyı oluşturan, kentsel yaşamı etkileyen bazı grupların bilgilerine resmi kayıtlar aracılığıyla ulaşmak mümkün olmamıştır. Bunlar bu çalışma özelinde Aleviler, Çingeneler, Kürtler, Suriyeli mülteci ve sığınmacılar ve başka ülkelerden gelen düzensiz göçmenlerdir. Bu da devletin bugünkü nüfus kayıt sistemi ile doğrudan ilgilidir. Ulus-devletle birlikte resmi kayıtlar herkesi Türk ve Sünni olarak saymakta, toplumsal/kültürel kimlik gruplarına ilişkin verilere erişmemizin önünde bir engel olarak durmaktadır. Kürtler gibi belli bir coğrafi alanda çoğunluğu oluşturan bir kimlik grubu hakkında tahmin yürütmek mümkünken, bu kadar belirgin bir şekilde bir coğrafi alana yayılmamış olan kimlik grupları için bu mümkün olmamıştır. Aslında bu bile bir kentin demografisini tartışmanın önemini göstermektedir. Kentsel alanı şekillendiren farklı kimlik gruplarının bilgilerine erişmenin mümkün olduğu bir ortamda kentsel mekân üzerine konuşabilmek daha kolay bir hâle gelecektir. Saha çalışması sürecinde yabancı nüfusun verilerine, özellikle de Suriyeli mülteci ve sığınmacıların bilgilerini paylaşmak konusunda resmî kurumların sergiledikleri katı tavır da yine devletin demografik verileri ne kadar önemseydiğini ve politikalarında da belirleyici bir yerde konumlandığını gösteren bir durumdur. Ancak bilgiye erişim konusunda dayatılan sınırlama ise bunun üzerine konuşulmasının hala tercih edilmediğini göstermektedir.

Türkiye’de mevcut tez veritabanı incelendiğinde sosyal bilimler alanında “Esenyurt” anahtar kavramı kullanılarak ulaşılan tez sayısı 21’dir. Çeşitli disiplinlerde çalışanlarca yapılan bu çalışmaların büyük çoğunluğu (13) eğitim bilimlerinde yapılmıştır. Bunun dışında sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi alanlarda yapılan çalışmalarda da kentsel bir mekân olarak Esenyurt araştırmanın öznesi pozisyonunda değildir. Bu tezler dışında Nazan Üstündağ tarafından 2005 yılında Indiana Üniversitesi’nde hazırlanan “Belonging To The Modern: Women’s Suffering And Subjectivities” başlıklı doktora tezi, 1990’lardaki zorunlu göçlerle Esenyurt’ta gelen Kürt kadınların emeğine odaklanan bir çalışmadır. Bir diğer çalışma ise Şeref Kavak tarafından yazılan “Bir Türkiye Partisi Olarak Demokratik Toplum Partisi: Değişen Bir Kimliğin Resmi ve Taban Siyaseti (2005-2009)” başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma, Demokratik Toplum Partisi’nin (DTP) dönüşümünü gözlemlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma kapsamında partinin tabanındaki değişimi gözlemlemek amacıyla Esenyurt’ta Kürt seçmenle mülakatlar yapılmıştır. Bu çalışmalar kentsel mekânda etnisiteye odaklandığı için önemli görülmüştür.

2. NÜFUS, DEMOGRAFİ, ETNİSİTE VE KENT

Bu çalışmanın konusu Esenyurt'un demografik yapısını oluşturan toplumsal kimlik gruplarının kentsel mekânla ilişkileri üzerinden ele alınmaktadır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle bu çalışmada kullanacağımız kavramların literatür içinde nasıl ele alındığına değinilecektir. Buna göre öncelikle nüfus kavramına ve nüfus sayımlarının önemi üzerine kavramsal/tarihsel bir tartışma yapılacaktır, nüfus verilerinin devlet sistemi içinde nasıl kategorize edildiğine ve bunun kentsel etnisite kavramıyla kesişimine odaklanılacaktır. İkinci olarak nüfus ve nüfus sayımlarını araştırma nesnesi olarak ele alan demografi biliminin tarihsel gelişimi anlatılacak ve bu çalışma özelinde demografik verilerin kullanımına ilişkin tutuma dikkat çekilecektir. Üçüncü olarak bu araştırmanın ana kavramı olan “kentsel etnisite” kavramı, bu çalışmada bir etnisite kavramı olarak ele alınacak, daha sonra ise hemşehrilik üzerine kavramsal bir tartışma yapılacaktır. Son olarak tartışılan bu kavramların birbiriyle keşisimi İstanbul üzerine etkileri üzerinden tartışılacak ve bu kavramların Esenyurt'u anlamak için yaratacağı imkânlarla odaklanılacaktır.

2.1. Nüfus ve Nüfus Sayımı

Nüfus, Arapça kökenli bir kelimedir ve can/kişi anlamına gelen nefis kelimesinin çoğuludur. 19. yy'da *tahrir-i nüfus* (nüfus sayımı) deyiminden hareketle "istatistikte popülasyon" anlamını kazanmıştır. (Nişanyan Sözlük) Nüfus, sınırları belli bir toprak üzerinde, belli bir anda bulunan kişileri kapsar. Bir yerdeki (bu ülke, şehir, kasaba veya köy olabilir) nüfusun özelliklerini tanımlamak için öncelikle o yerin sınırlarını net bir şekilde belirlemek gerekir. Ancak nüfus sayılırken, o yerde bulunan kişilerin vatandaşlık bağı taşıması gerekmez. Söz konusu yere göçle gelmiş kişiler de o nüfusun parçası kabul edilirler (Danış, 2010).

Nüfus sayımlarının, amaç ve biçim açısından büyük değişimlere uğrasa da, çok eski dönemlere dayandığı bilinmektedir. "İlkin bu sayımlar, esas olarak mülkiyet yapısını vergilendirmeyi belirlemeye yönelikti. İşleyiş olarak da devlet makinesi içerisinde, standartlaşmamış ve kurumsal mahiyet taşıyan özerk bir birim tarafından yapılmıyordu" (Mermertaş, 2015, s. 181). Fuat Dündar (1999), nüfus sayımlarının ilki olarak Tevrat'ta yer alan İsrailoğullarının Sina Çölü'nde sayılmasını işaret eder. Bu sayımda, 20 yaşın üstünde eli silah tutan erkeklerin sayıldığı ve kendilerinden olmayan

ve aralarına almak istemedikleri Levililer'in sayıma dâhil edilmediğini belirtir. Ulaşılan kaynaklara göre ise dünyanın en eski medeniyetlerine sahip Çin, Mısır ve Asur imparatorluklarında sayıma benzeyen incelemeler ve yazımlar yapıldığı görülmüştür. Ancak arkeolojik kazılar sonucunda meydana çıkarılan ilk sayım belgeleri Mısır dönemine aittir. Mısır abidelerinde yer alan bilgilere göre, Mısırlıların düzenli olarak yapılan bu sayımlarla nüfus hareketlerini takip ettikleri anlaşılmaktadır. Bu sayımların, Romalılar devrinde de Romalılara verilecek baş vergisinin tespiti için 14 yılda bir yapılmaya devam ettiğini aktaran Dünder, tarihin ilk nüfus dairesinin kurulduğunu ve bu sayede iki nüfus sayımı arası dönemde doğum, ölüm, göç gibi nüfus hareketlerinin takip edildiğini belirtmektedir. Roma İmparatorluğu'nda halkın nüfusunu ve ahlakını kontrol eden ve vergi cetvellerinin düzenini kolaylaştıran Censorluk isimli bir kurum varken, Yunan sitelerinde de düzenli sayımlar yapılmıştır. Bu sayımlar, vatandaşlarla, vatandaşlık hukukuna sahip olmayanların sayısını tespit etmek için yapılmaktadır. Ortaçağda da devam edilen sayımlar öncekiler gibi genellikle düzensiz aralıklarla, hem yöntemsel olarak hem de amaç açısından farklı şekillerde yapılmıştır (Dünder, 113-114). Ancak konunun bilimsel bir şekilde ele alınmaya başlaması 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'da doğum ve ölüm oranları üzerine yapılan kapsamlı araştırmalarla olmuştur. 20. yüzyılda özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde nüfusun hızla artmasıyla demografiye verilen önem artmıştır (Danış, 2010).

19. yüzyıl ortalarında genelleşmiş olan düzenli ve periyodik nüfus sayımları ile devlet, kâğıt üzerinde zorunlu olan ilköğretim ve askere alma aracılığıyla bütün yurttaşlarının sicilini tutmaktadır. Bu sicil kayıt sistemi, bürokratik kurumlara ve yeterli kolluk gücüne sahip devletlerde, herkesi devletle daha doğrudan bir ilişkiye geçirmektedir (Hobsbawm, 2010, s.102-103). Dünder'in (1999) tarifıyla, son iki yüzyılda karşılaştığımız, belirli bir mekânda, belirli bir günde, belirli zaman aralıklarında aile bültenleri (Quetelet) kullanılarak yapılan ve asıl amacı nüfusun miktarını saptamak olan bu sayımlar ise modern sayımlar olarak adlandırılmaktadır (Dünder, s.14).

Resmi olarak neticeleri elimizde olan ilk nüfus sayımı; Fransa'nın sömürgesi olan Quebec'de (Kanada) 17. Yüzyıl ortalarında yaptırdığı sayımdır. Sırasıyla 1742 yılında Almanya'da, 1748 yılında İsveç'te, 1769'da Dominik'te, 1787'de İspanya'da, 1790'da ABD'de, 1801'de İngiltere'de sayım yapılmıştır. Aile bültenleri kullanılmak suretiyle yapılan ilk bilimsel nüfus sayımı 1847'de Belçika'da gerçekleştirilmiştir (Dünder, 1999, s.14).

Hobsbawm'a (2010) göre, pek çok açıdan on altıncı-on yedinci yüzyıllardaki büyüyen Avrupa prensliklerinin önelediği ama sistemli olarak Fransız devrimleri çağında şekillenen ve çoğu açıdan yeni bir olgu olan karakteristik modern devlet, yönettiği insanların hepsini kucaklayan bir toprak parçası olarak tanımlanmakta ve kendisi gibi diğer toprak parçalarından belirgin çizgilerle ayrılmaktadır. Politik alanda halkı üzerinde ara yöneticilere ve özerk kuruluşlara ihtiyaç duymayan, doğrudan bir egemenliğin söz konusu olduğu bu sistemde, bu topraklarda yaşayan herkesi, mümkün mertebe, aynı kurumsal ve idari düzenlemelere tabi tutmanın yolları aranmaktadır. Modern devlet, zamanla yurttaşlarının düşüncelerini dikkate almak zorunda kalmaktadır. Çünkü yeni politik düzenlemeler çeşitli şekillerde seçilmiş temsilciler aracılığıyla söz hakkına sahip olmaktadır. Devletin vergi mükellefleri ya da potansiyel askerleri olan yurttaşlarının onayına ve faaliyetlerine ihtiyacı vardır.

Bu müdahaleler on dokuzuncu yüzyıl boyunca "modern" devletlerde o kadar genel ve rutin bir hal almıştı ki, hiçbir ferdinin ulus devletle ve onun temsilcileriyle (postacı, polis ya da jandarma ve nihayet okul öğretmeni, devlet demiryollarında çalışan insanlar; kırsalata ve çok daha geniş bir alana yayılan askeri birlikleri saymıyoruz bile) düzenli ilişki kurmasını istemeyen bir aile, kimsenin uğramadığı bir yerde yaşamak zorunda kalırdı (Hobsbawm, 2010, s.102-103).

Bütün yurttaşların tek tek sicilinin tutulduğu bu nüfus sayımları, yeterli bürokratik ve polis gücüne sahip devletlerde, yurttaşlar ve yönetim aygıtını daha doğrudan bir ilişkiye geçirmektedir. Ölüm, doğum ve evlilik gibi insan hayatı açısından önemli törenlerde yurttaşlar devletin temsilcileriyle karşılaşmaktadır. (Hobsbawm, 2010, s.103) Bu ilişkilene biçimi daha önce rastlanmayan bir şekilde devlet ve yurttaşlarını birbirine bağlamaktadır. Gelişen ulaşım ve iletişim teknolojisi de merkezi otorite ile en uzak kontrol noktaları arasındaki bağları sıkılaştırarak bu ilişkilene biçimini desteklemekte ve rutin hâline getirmektedir (Hobsbawm, 2010, s.104).

Dündar (2008), Hobsbawm ve Anderson'a referans vererek, nüfus sayımlarını devletin halkı üzerindeki en kapsamlı operasyonu olarak değerlendirmektedir ve modern ulus-devlet inşasında önemli bir işlev gördüğüne vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle, ulus-devlet inşasının nüfus sayımlarından okunabileceğini belirtmektedir. Nüfus sayımının tüm aşamalarının analizinden iktidarın karakterinin ve halkı ile kurduğu ilişki tarzının okunabileceğini belirtmektedir. Elde edilen verilerin, bunların etnik ve dinsel gruplandırma metodlarının, iktidarın kimlik sorununa bakışını ve ilişkisini saptamada önemli ipuçları verdiğini ifade etmektedir (Dündar, s.86). Buradan

hareketle Osmanlı'nın ve Cumhuriyet'in nüfus sayımı deneyimlerine yer vermek yararlı olacaktır.

Osmanlı'daki nüfus sayımlarını, kategorilerini ve buna istinaden ortaya konulan nüfus politikalarını anlamak “Osmanlı Millet Sistemi”ni anlamayı elzem kılmaktadır. “Millet sistemi, öncelikle dinsel düşünceye referansla oluşturulur. Gayrimüslimler arasında bulunan dinsel- mezhepsel farklılıklar üzerinden inşa edilir ve tüm Müslümanları (mezhep farkı gözetmeksizin) aynı milletten varsayar. Bu anlamda bireylerin toplumdaki statüleri, genel hatlarıyla, hangi dine/mezhebe mensuplarsa ona göre şekillenir” (Uçar, 2009, s. 81-82). Bu milletlere bağlı olanlar arasında herhangi bir soy bağı ya da ortak dil bağlılığı yoktur. Her millet kendi dinsel inancına göre örgütlenebilmekte ve kendi dinî temsilcileri tarafından denetlenmektedir. Bireylerin devlete bağlılığı buradan şekillenmektedir (Uçar, 2009, 82). Bu, hiyerarşik bir sistemdir ve vergi sistemi de bunun üzerinden şekillenmektedir. Hepsi tek bir kategoride olan Müslümanlar ve Gayrimüslimler aynı vergilere tabii tutulmaz. Yani, “Hoşgörü” üzerine bina edilen bu sistemin yurttaşlık açısından en temel sorunu, birilerinin ‘hoş görme’ diğerlerinin ise ‘hoş görülme’ konumunda olmasıdır” (Uçar, 2009, 83).

Osmanlı İmparatorluğu'nda, 19. yüzyıla kadar yapılan sayımlar sadece nüfusun tespitini amaç edinen sayımlar değildir (Dündar, 2000, s.15). Dündar (2008), Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus ve istatistik verilerinin kullanılma sürecini üç döneme ayırmaktadır. Buna göre ilk dönemde, nüfusun yapısının çok önemli görülmediği, yalnızca alınacak vergilerin düzenini sağlamak için yapılan ve toprak ile reaya ilişkisini merkeze alan toprak yazımları yapılmıştır. Bu sayımlarda, nüfus genel olarak dinsel aidiyetine göre sınıflandırılmıştır (s. 86).

İkinci dönemde, 19. yüzyıl itibariyle üç kez yapılan nüfus sayımları vardır. Bu sayımlar, imparatorluğun modernleşmesi ve merkezileşmesi çabalarının aracı olarak değerlendirilen sayımlardır. Toprak yazımı ile ilişkisi olmadan, nüfusun tespitini amaçlayan bu sayımların ilki 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayıma 1825 yılında, yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra, kurulacak orduya katılacak asker sayısını belirlemek için başlanmış, İstanbul'da sayımlar yapılmış ancak Rus savaşı başlayınca tamamlanamamıştır (Dündar, 2008, s.86).

Üçüncü dönem olarak ise Dündar (2008), Osmanlı'nın son sayımlarının yapıldığı 1906-1907'den sonraki döneme denk gelen, hiçbir nüfus sayımı yapılmadığı hâlde, etno-istatistiğin politikanın temel aracı haline geldiği 1907-1918 dönemini kabul eder. (s. 86) 1908'den sonra Uluslararası İstatistik Kongresi toplanmış, Osmanlı da bu toplantıda yerini almıştır. Bu toplantıdan sonra, uluslararası standartlara uygun davranma kararı vermiştir. Fakat Trablusgarp, Balkan ve Dünya savaşları nedeniyle bu kararların uygulanabildiği bir sayım yapılamamıştır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından yapılan ilk nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımına kadar Osmanlı sayımları, nüfus sayımı olarak değil birer nüfus yazımı olarak kabul edilmiştir (Dündar, 2000, s.18).

Osmanlı yerleşim birimleri, etnik dokunun belirgin bir şekilde gözlemlenebildiği yerleşim yerleridir. Nüfus yapısı toplumsal/ kültürel dinamiklere ilişkin fikir edinmemiz için önemli ipuçları vermektedir. Hangi etnik, inançsal, kültürel grupların olduğunu, bu sayımların amaçlarıyla ilişkisi üzerinden okumamız mümkündür. Osmanlı'nın kayıt sistemleri de bunu kavramamıza yardımcı olmaktadır (Aslan, 2018, s.41). Osmanlı sayımlarında 1878 öncesi nüfus istatistikleri çoğunlukla dinsel kimliklere odaklıdır. Yapılan tasnifler de genellikle Müslim-gayrimüslim; Müslüman-Hristiyan-Yahudi toplumlarını ayırt etmektedir. İttihat Terakki'nin iktidarı döneminde Müslümanların etnik kimlikleri de tespit edilmeye başlanmıştır. Dündar'a (2000) göre bu, Müslümanlar içindeki farklı etnik kimliklerin ulus devlet için isyan etmelerinin ve büyük devletlerin dayatmaları sonucu bir ihtiyaca dönüşmüştür. (Dündar, s.26) “Bu sebeplerle tarafların sunduğu sayımları değerlendirmeden önce; savaş öncesi, savaş sonrası dalgalanmaları ve her şeyden önemlisi propagandif işlevini göz önüne almak gerekir” (Dündar, 2000, s.27). “1912 Balkan savaşları sonrasında İttihat ve Terakki içerisinde etkili olan ideolojik akım Türkçülüktür. (...) Türkçülük akımının etkin bir ideolojik belirleyen haline gelmesi Osmanlıcılık fikrini geri plana itmiştir. Özellikle 1915 Ermeni tehciri, İttihat ve Terakki kadrolarının Türk etnik kimliğini merkeze alan ulus inşası sürecinin en önemli hareketidir” (Aykutalp, 2015, s.20). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e geçişte, nüfus sayımlarının odak noktasının nasıl değiştiği açıkça görülebilmektedir. Osmanlı'nın son yılları ve ulus devletin kuruluşuyla birlikte anadil esas ayırım noktası olmuştur (Dündar, 2000, s.27).

Edward Hallett Carr'a (1993) göre, 1914 Dünya Savaşı “toplumsallaşmış uluslar” arasındaki ilk savaştır. Savaşın sadece hükümetlerin ve orduların işi olduğu fikri bu

dönemde aşınmış, propagandalarla sivillerin morallerine saldırılmış, ulusal kinlerin politikanın aracı haline gelmesi dönemin savaş tekniği hâline getirilmiştir. Uluslaşma, politik, ekonomik ve toplumsal düzlemlerde bugün doğal gibi algıladığımız şekliyle ilk defa bu dönemde yaygınlaşmıştır (Carr, s.29). “Modern bir ideoloji olarak milliyetçilik, kaynakları dışarıda olsa bile ithal edilen değil, inşa edilen bir ideolojidir” (Arpacı; Gürpınar, 2015, s.12). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e geçişte bu inşa sürecinin yürütücüleri İttihat ve Terakki kadroları olmuştur. Cemiyet, heterojen bir demografik yapıya sahip olan İmparatorluğun etno-kültürel yapısını nüfus, etniste ve iskân politikaları ile müdahale ederek büyük ölçüde değiştirmiştir (Arpacı; Gürpınar, 2015, s.12).

Cumhuriyet döneminin nüfus ve etnisite politikaları, Türk etnik kimliğini merkeze alan Türkçülük ideolojisinin inşa sürecinin pratiğini oluşturmaktadır. Etnik temizlik ve asimilasyonun temelini oluşturan bu politikalar, ekonomik, politik ve kültürel inşa sürecinde İttihat ve Terakki kadrolarının hâkim eylem pratiği olarak Cumhuriyet döneminde de devamlılık göstermiştir (Aykutalp, 2015). Birinci Dünya Savaşı’nın ardından İmparatorluktan ulus-devlete geçişin belirleyici unsuru “ulusun toplumsallaştırılması, ekonomik politikanın uluslaştırılması ve milliyetçiliğin coğrafi genişlemesi” (Carr, 1993, s.29-30), olarak formüle edilmektedir. Yani, milliyetçilik devlet ve yurttaş arasında bir özdeşlik sağlamak ve birey ve devlet arasındaki sınırlar belirsizleşmektedir. Bu bağlamda ulus-devlet gücünü nüfusa dayandırmaktadır. Modern devletin önemli bir enstrümanı haline gelen nüfus sayımları da, devletin nüfusa ilişkin verileri toplaması, insan kaynağını tanıması, sınıflandırması ve kullanması için olanak sağlamaktadır. Nüfus sayımları aynı zamanda siyasi otoritenin coğrafyanın bilgisine hâkim olmasını sağlamaktadır (Arpacı; Gürpınar, 2015, s. 11).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında özellikle din vurgusu ile anlam bulan “ulus” anlayışı, Gayrimüslimleri daha en baştan dışlamaktadır Zamanla din vurgusunun da ortadan kalkmasıyla, Türkler dışında kalan Müslüman kimlik grupları da dışlanmaya başlamıştır. Bunun ilk belirtileri, 1924 Anayasası tartışmalarında ortaya çıkmıştır. Anayasanın 88. maddesi “Türkiye ahalisinin din ve ırk farkı olmaksızın (Türk) ıtlak olunur.” şeklinde düzenlenmiştir. Bunun üzerine milletvekilleri arasında bir dizi tartışma yaşanmıştır. Bu tartışmaların sonunda ise, Türk olunabilmesi için “kendilerine ait mekteplerin kapatılması, Türkçenin öğrenilmesi ve Türk hasrının benimsenmesi” gerekliliğine varılmıştır (Uçar, 2009, s.89). Bu, Osmanlı millet sisteminden ulus-

devlete geçişi ve devamında asimilasyon, iskân, zorla yerinden edilme gibi birçok pratiği ortaya çıkaracak Türkçülük ideolojisini kavramamız için oldukça iyi bir örnektir. Agamben ulus-devlete geçişi şu şekilde tanımlamaktadır:

(...) ‘tebaa’nın ‘vatandaş’a dönüşmesinin anlamı şudur: Böylelikle burada doğum –yani çıplak hayatın ta kendisi- (biyosiyasal sonuçlarını bugün ancak kavramaya başladığımız bir dönüşüm sayesinde) egemenliğin doğrudan taşıyıcısı haline geliyor. *Ancien régime*²’de (ki bu rejimde doğum yalnızca bir *objet*’nin, yani tebaanın ortaya çıkışına işaret ediyordu) birbirinden ayrı olan doğum ilkesi ile egemenlik ilkesi, burada, bu yeni ulus-devletin kurulabilmesi için, artık birbirinden asla ayrılmayacak şekilde ‘egemen tebaa’nın bedeninde bir araya getiriliyordu (Agamben, 2013, s.155).

Bu ideolojik atmosferde, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk nüfus sayımı 1926 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü’nün kurulmasından 1 yıl, cumhuriyetin ilanından 4 yıl sonra, 28 Ekim 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayım Osmanlı’dan bu yana yapılan ilk bilimsel nüfus sayımı kabul edilmektedir. Bu sayımda, yaş, cinsiyet, medeni hâl, eğitim, anadil, din ve meslek bilgileri tespit edilmiştir. Bu sayımlarda araçlar değişiklik gösterse de teknik aynı kalmıştır. Sayımlar, *de facto* (hazır-fiili) tekniği kullanılması, 5 yılda bir tekrarlanması ve her sayımda sokağa çıkma yasağı ilan edilmesi gibi genel özellikler taşımaktadır. Ayrıca nüfus sayımları milli bir görev olarak görölmüş ve toplanan bilgilerin sonuçlarının kısa sürede alınması amaçlanmıştır. 1976 yılında sayımların her 10 yılda bir yapılması kararlaştırılmış ancak 1990 yılına kadar bu hayata geçirilememiştir. Nüfus sayımlarının yapıldığı dönemler de diğer ölkelerde genellikle sene başlarında yapılırken Türkiye’de tarla işlerinin bittiği ekim ayı sonları olarak belirlenmiştir (Dündar, 2000, s. 19).

Yakın zamana kadar bütün modern ölkelerde her 5 ya da 10 yılda bir, benzer soruların sorulduğu nüfus sayımları yapılırken (Dündar, 2000, s.15), bugün gelişen teknoloji vasıtasıyla merkezi otoriteler yurttaşlarının bütün bilgilerine düzenli ve sistematik olarak erişebilmektedir. Türkiye’de şu an resmi istatistik programları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hazırlanmaktadır. Geleneksel yöntemlerle yapılan son nüfus sayımı 2000 yılında yapılmıştır. Bu sayımdan sonra 25 Nisan 2006 tarihinde çıkarılan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün denetlemesine tabi olarak, TÜİK tarafından kurulmuştur. (TÜİK, 2019) Türkiye

² Eski rejim.

İstatistik Kurumu, her yılın sonunda biten yılın demografik verilerini raporlayıp yayımlamaktadır. Devlet, yurttaşların bütün verilerine sahip olup tüm bunları kendi organları içinde gerekli durumlarda kullanmaktadır. Türkiye İstatistik Kanunu'nun 2. Bölümünün 7. Maddesine göre: “Başkanlık, kurumun görev alanına giren konularla ilgili satım ve araştırmalarda, istatistik üretimi için gerekli gördüğü her türlü ortamdaki veri ve bilgiyi, tüm *istatistikî* birimlerden, Başkanlıkça belirlenen şekil, süre ve standartlarda doğrudan isteme yetkisine sahiptir.” (TÜİK, 2005)

Bu istatistikler yaş, cinsiyet, medenî hâl, eğitim ve meslek gibi birçok farklı değişkeni barındırmakla birlikte tüm vatandaşları Türk ve Sünni Müslüman olarak kabul etmekte ve etnik ve inançsal aidiyetlere ilişkin bir veri içermemektedir. Ancak, bunu ikame eden bir bilgi olarak “nüfusa kayıtlı olunan yer” bilgisi karşımıza çıkmaktadır. Bu veri bugün sayımlarda ve sonuçlarda yer almayan etnik aidiyetleri dolaylı bir yerden sunmakla birlikte, devlet sisteminin nüfusu göç ve hemşehrilik olguları üzerinden tasnif ettiğini göstermektedir. Kurtoğlu (2004) bu bağlamda hemşehriliği devletin istatistiklerinde ve kayıtlarında kurgulanmış bir olgu olarak Bourdieu'nün “kağıt kategori” kavramı aracılığıyla tanımlamaktadır. (s.18)³ Bu veri kentsel nüfusu oluşturanların profiline hemşehrilik ilişkileri üzerinden tasnifini yapmakta ve coğrafi alana ait olma üzerinden bilgi edinilmesini sağlamaktadır. Yukarıda değindiğimiz nüfus ve nüfus sayımlarının tarihsel sürecindeki değişimlerde, bu verilerin kategorizasyon sistemi üzerinden devletin karakteri hakkında fikir verdiği vurgulanmıştı. Bugünün nüfus verilerinin kategorizasyonu da bu noktada önemli bir bilgi sunmaktadır. Bugünkü nüfus sayımları kentsel nüfusu kentsel etnisite odaklı bir sınıflandırmaya tabi tutmakta, her yıl kentlerin demografik haritasını hangi kentte hangi grupların yaşadığını göç ettikleri, nüfusa kayıtlı oldukları yer bilgisi üzerinden belirlemektedir. Dolayısıyla bir kâğıt kategorisi olarak hemşehrilik ve dolaylı olarak etnik kimlikler, yani kentsel etnisite, bugünkü nüfus sayımlarının en önemli odak noktalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da bugün kentsel mekânı anlamak için, bu çalışma özelinde Esenyurt'u anlamak için, nüfus ve nüfus sayımlarının gördüğü işlevin önemine işaret etmektedir.

³ “Bourdieu (1996) istatistiki bilgilerin üretilmesi örneğinde olduğu gibi kağıt üzerinde inşâ edilen kategorileri *kağıt kategorisi* olarak adlandırmaktadır. Örneğin “işsiz” kendi başına anlamlı değildir. İstatistiki bilgilerin üretilmesi için önce işsiz tanımının yapılması gerekir. İşsiz tanımının yapılmasının kendisi, işsiz kategorisinin bir inşâsıdır ve yapılan tanım aracılığıyla üretilen işsiz kategorisi de bu aşamada kağıt kategorisidir.” (Kurtoğlu, 2004, s.18)

2.2. Demografi

Türk Dil Kurumu (TDK) demografiyi, “nüfusbilim” olarak tanımlamakta, nüfusbilimini ise, insan nüfusunu yapı, gelişme ve dağılım açısından inceleyen bilim olarak açıklamaktadır. (TDK) Nişanyan Sözlük’te ise demografi, nüfus kayıtları, nüfus olgularını inceleyen uzmanlık dalı olarak tanımlanmaktadır. Türkçe’de “nüfus bilimi” olarak kullanılan “demografi” terimi, Yunanca “demos” (halk) ve “graphie” (yazı, kayıt) kelimelerinden oluşmaktadır. (Nişanyan Sözlük) Didem Danış (2010), Birleşmiş Milletler’in hazırladığı sözlükte demografiyi, amacı insan nüfusunu incelemek olan ve bu nüfusun boyutlarını, yapısını ve çeşitli niteliklerini sayısal açıdan irdeleyen bir bilim olarak tanımladığını aktarmıştır. (s.3) Demografi, nüfus özelliklerini ve değişimini incelemek üzere çeşitli parametreler ve bunlara bağlı kavramlar kullanır. Bu parametreler demografiye has bazı yöntemlerle değerlendirilir. Bunlar arasında nüfus sayımları, nüfus kayıtları, demografik araştırmalar sayılabilir (Danış, 2010).

Bugün sosyal bilimlerin önemli dallarından biri sayılan demografinin tarihi 17.yüzyıla kadar gitmektedir. Cem Behar (1982), başlangıç noktası olarak ‘Demografi’nin babası’ olarak bilinen John Graunt’un (1620-1674) Londra’nın ölüm istatistiklerine dayanan kitabının ilk baskısının tarihini göreceğimizi söyler. “Graunt bu çalışmasında “ölüm olaylarını yaşa, cinsiyete, aya ya da mevsime, ölüm nedenlerine, coğrafi dağılıma göre sınıflandırıp bugün dahi takdirle okunan yorum ve analizler yapmıştır” (Behar, 1982, s.123). Demografi terimi ilk kez, 19. Yüzyılın ortasında, 1855 yılında Fransa’da yayımlanan Achille Guillard’ın “*Beşeri İstatistiğin Öğeleri veya Karşılaştırmalı Demografi (Elements de statistique humaine ou démographie comparée)*” adlı eserinde kullanılmıştır (Danış, 2010, s.9).

Demografiyi, nüfusun büyüklüğünü, yapısını ve zaman içindeki değişimini istatistiki yöntemlerle inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlayan Ferhunde Özbay (2015), doğum, ölüm ve göçlerle oluşan ve değişen nüfus öğelerinin sosyo-ekonomik yapıyla ilişkilerini inceleyen dalının, sosyal demokrasi ya da nüfus çalışmaları (*population studies*) olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Sosyal demografi ve nüfus sosyolojisi arasındaki farka değinen Özbay, nüfus sosyolojisine farklı anlamlar yüklediğini ekler. (s.13) “Bana göre nüfus sosyolojisi eleştirel demografiyi de içerir. İktidarın nüfus projelerinin ve sonuçlarının sosyal bilimsel açıdan değerlendirilmesidir. Nüfus sosyolojisinin bir amacı da demografi ile sosyal bilimler arasındaki ilişkilerin

gelişimini incelemektir” (Özbay, 2015, s.13). Behar (1982) da demografiye sosyolojik bir bakış sunduğu makalesinde nüfusbiliminin yalnızca biyolojik varlığa, sayısal verilere indirgenerek incelendiğinde gerçek bir anlam ifade etmediğini, bu verilerin anlamlı olabilmesi için birçok belirleyiciye ihtiyaç olduğunu belirtir. Behar (1982), nüfusbilimine ilişkin olguları tartışırken, biyolojik yön ve toplumsal yön olarak ikiye ayırmaktadır. İnsan türünün, biyolojik süreçlerden geçerek ürediğini ancak bu biyolojik yasanın yalnızca bir öncelik olduğunu ve epistemolojik açıdan nüfusun gelişmesinin toplumsal ve tarihsel belirleyicilerine tabi olduklarını vurgular. Nüfusla ilgili olgularda biyolojik ağırlıkların yeri konusunda başka türde bir yorum belirsizliğine, zımnen de olsa, sık sık düşülmektedir. Buna göre “tarihsel ve toplumsal etmenlerin” nüfus hareketleri üzerindeki belirleyici etkileri kabul edilmekle birlikte, bunlar birer dışsal etken, ayrıca kendine özgü yasalara sahip olan nüfusun seyrettiği bir ortam, bir dış çevre olarak görülürler. Gerçekteyse toplumsal ilişkiler ve son kertede toplumsal üretim ilişkileri, demografik olgunun özüdürler. Üretim ilişkileri nüfus hareketlerini “etkileyemezler”, nüfusun kendisi “üretim ilişkileri içinde ve onlarla birlikte” hareket eder” (Behar, s.119-120). Behar’ın (1982) burada vurguladığı gibi toplumsal ilişkiler ve toplumsal üretim ilişkileri demografik olgunun özünü oluşturur. Toplumsal ilişkiler ve toplumsal üretim ilişkileri nüfus hareketlerini çerçeveleyen ve dışarıdan etkileyen belirleyiciler değil, onlarla birlikte hareket eden, ona içkin olandır. “Şunu da dolayısıyla gözlemlemek gerekir ki, her “salt demografik” sorunsal, istense de istenmese de egemen ideolojik örüntülerin derin izlerini taşır” (Behar, 1982, s.122).

Demografinin tanımlarından da görüldüğü gibi, bir bilim dalı olarak görülmesi tartışmalıdır. Behar (1982), demografinin bir bilgi alanı olarak üç yüz yıldır var olduğunu ancak kavramsal ve kuramsal açıdan gelişmediğini, bu nedenle de bilim olarak kabul edilemeyeceğini söyler. (s.124.) Behar (1982), nüfusbiliminin nesnesini sayım yoluyla tanımlamasını, sayısal verileri istatistikî ve teknik yöntemlerle sunmasını eleştirmektedir. Olguların irdelenmesine daha başından girmiş bazı “kavramsal blokajlar”ın nedenleri üzerine çalışılması gerektiğini söyleyen Behar, nüfusbilimin kendi uğraşı alanının ham olguların basit bir sayımıyla tanımlanmasını, bunda ısrarını ve bilimsel meşruiyetini burada görmüş olmasını nasıl açıklayabileceğimiz sorusunu sorar (s.124).

On yedinci yüzyılın ortalarından itibaren açılmış bulunan bu bilgi alanı, üç yüzyıl boyunca aynı görünüş ve içeriği muhafaza etmiştir. Temel verileri elde edip sınıflandırıp irdeleme teknikleri yadsınamaz bir biçimde gelişmiş, çoğalmış ve incelenmişlerdir ama bu teknikleri uygulama alanları Graunt'un zamanında ne idiye bugün de odur. Nüfusbilimin pratiğinin üç yüzyıldan beri nesne, konu değiştirmiş olmadığını katı bir biçimde söylemek mümkündür (Behar, 1982, s.124).

Behar'a (1982) göre, "Bir bilimin nesnesinden söz etmek, önce ortaya konması, sonra da halledilmesi gereken bir sorundan söz etmektir. Bir bilimin tarihi de, bu bilimin gerek kavramsal düzeyde, gerekse uygulamada bu sorunu nasıl döküp, nasıl çözümlendiğini göstermek zorundadır" (s.125). Nüfusbilimin bu tür sorunun varlığını göz ardı ettiğini söyleyen Behar (1982), nüfusbilimin hareket noktalarını oluşturması gereken olguların (doğumlar, ölümler, göçler, evlilikler vb.) hiçbir kuramsal işleme tabi tutulmaksızın nüfusbilimin nesnesi olarak algılanan bir kavramlar dizgesi haline geldiğini söyler.

(...) bugünün nüfusbilimcileri bilgilerinin nesnesinin ne olduğu sorusunu sormak gereğini duymamaktadırlar. Bilgi ile bilim arasındaki sınır da, sanırız bu noktadan geçer."(s.125.) Nüfusun gelişmesinin doğal (biyolojik) yasalara uyduğunu, ancak "doğal" nüfus yasalarından söz edilemeyeceğini, toplumsal oluşumların sayısal dayanaklarının bu oluşumların toplumsal ve tarihsel temellerinin incelenmesine bağımlı olduğunu vurgulamaktadır (Behar, 1982, s.117).

Her demografik olayın öncesinde onun gelişini koşullandıran bir dizi belirleyici olduğunu söyleyen Behar (1982), bu belirleyici diziler dikkate alınmadan nüfussal olayların kendince özgün anlamları olmadığını söyleyebileceğimize vurgu yapar (s.126). Bu bağlamda Behar (1982), bu bilgi alanının nesnesinin doğum, ölüm, yer değiştirme ve evlenmeler gibi olgularda yatmadığı sonucuna varmamız gerektiğini, bu olguların da olsa nüfus bilimin hammadresi olarak görülebileceğini söylemektedir (s.116).

Giderek daha çok önem kazanan sosyal demografi yaklaşımı bu eleştirileri geçersiz kılmaktadır. Demografik olguların neden ve sonuçlarına bakmadan, sadece onların kaydını tutmayı amaçlayan formel demografinin aksine, sosyal demografide olgular

arasında bir nedensellik ilişkisi aranmakta ve böylece topluma dair derinlikli bir bilgi üretilmeye çalışılmaktadır. (Danış, 2010)

İstanbul'un Esenyurt İlçesinin demografisini tartışmayı amaçlayan bu çalışmada, sadece demografik olguları sayısal olarak sunmak değil, bu yerleşim yerinin özellikle kentsel etnisite bağlamına oturtularak tartışılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, Özbay'ın nüfus sosyolojisi yaklaşımını takip ederek erişilen demografik verileri sosyal, kültürel, iktisadi ve siyasi bağlamı içinde tartışmak hedeflenmektedir. Esenyurt'a ilişkin demografik verilerin Esenyurt'un şekillenmesinde nasıl bir işlev gördüğü bu çalışmanın odak noktasıdır. Bu bağlamda öncelikle Esenyurt'a göçün nedenleri, bunu ortaya çıkaran siyasal ve sosyal altyapı dönemlerine göre dikkate alınarak tartışılacaktır. Örnekleriyle birlikte görüleceği gibi göçü tetikleyen, sürdüren ve Esenyurt'un bugünkü kozmopolit demografik yapısını oluşturan birçok farklı neden bulunmaktadır. Akabinde Esenyurt'taki nüfus hareketleri resmî veriler aracılığıyla tarihsel gelişimi üzerinden ele alınacak ve bu nüfusun kentsel mekânda dağılımına ve çeşitliliğine bunu etkileyen nedenlerle birlikte değinilecektir. Ayrıca kentsel nüfusun dağılımının ve çeşitliliğinin Esenyurt'un sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamına ve sivil toplum alanına yansımalarına yine kentsel etnisiteyle ilişkisi üzerinden değinilecektir. Son olarak ise Esenyurt'ta yaşayanların defin mekânlarıyla kurdukları ilişki resmi istatistikler aracılığıyla ele alınacak ve kente aidiyet bağlamında değerlendirilecektir.

Buradan görüldüğü gibi bu çalışmada demografik verilerin ele alınışı belirleyici bir özellikte olacaktır. Bu nedenle de Cem Behar'ın eleştirileri, Ferhunde Özbay'ın yol göstericiliği üzerinden, demografik veriler mümkün olduğunca kentin gerçek hikâyesine ulaşmak için bir araç görevi görecektir.

2.3. Etnisite ve Kentsel Etnisite

Türkçe yazında etnik, etnisite terimlerini karşılayan Türkçe kökenli bir sözcük yoktur. Etnisiteye karşılık bir sözcük bulunmazken etnik sıfatı TDK'de “kavimle ilgili, budunsal, kavmî” olarak tanımlanmaktadır. (TDK) Nişanyan Sözlük'te de benzer şekilde “kavmî, kavimsel” tanımı yer almaktadır. (Nişanyan Sözlük) Her iki sözlükte de etnik sıfatının Fransızca “ethnique” kelimesinden Türkçe'ye geçtiği belirtilmiştir. Ayça Kurtoğlu (2004), sosyal bilimler literatüründe kullanılan etnisite(isim) ve etnik(sıfat) sözcüklerinin, 1980'lerin sonu ve 1990'larda İngilizcede kullanıldığı

formuyla Türkçe'ye geçmiş olabileceğini belirtir. Yine Kurtoğlu'nun aktardığına göre, etnik sözcüğü 1980'ler ve sonrasında, “etnik grup”larla ve “etnik grup”lararası ilişkilerle ilgili olarak Türkçe'de kullanılmaya başlanmıştır ve çoğunlukla “etnik grup”ların kültürel ürünlerini tanımlamak için kullanılmıştır. (s. 46).

Bugün ise etnisite, dolaylı ya da doğrudan olarak üzerine en çok konuşulan konulardan biridir. Son yıllarda Suriye'de başlayan savaşıla birlikte, “göçmenlik” ya da “mültecilik” olgusunun hayatımızda daha fazla yer edinmesiyle politikacıların ve medyanın odak noktası hâline geldiğini söylememiz mümkündür. “Ezidiler, Süryaniler, Araplar, Kürtler ya da ilişkili olarak Türkler, Yunanlılar, Almanlar, Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar vd. bu alandaki tüm konuşmaların ana kavramları olarak öne çıkıyor.” (Aslan, 2015). Elinizdeki çalışma da, daha önce belirtildiği gibi İstanbul'un Esenyurt ilçesinin demografik yapısını “kentsel etnisite” bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle öncelikle etnisitenin ne olduğuna, sosyal bilimler literatüründe nasıl tartışıldığına değinmek yararlı olacaktır.

Etnik grup ve ırk terimleri, hem siyasi ve idari söylemlerde hem de gündelik dilde çoğunlukla birbirlerinin yerlerine kullanıldığı için ikisini birbirinden ayırarak tanımlamak zorlaşmaktadır. Steve Fanton (1999), bugün itibarını yitirmiş olan, insanları temelden farklı “türlerle” ayıran yaklaşımlara göre “ırk” teriminin genellikle görünür, yani fiziksel farklılıklarla ilişkilendirildiğini, bunun aksine “etnik” ya da “etnik grup” teriminin ise kültürel farklılıklara işaret ettiğini aktarır. Kültürel farklılıklar, ortak bir soy, ayırıcı dil özellikleri ve ulusal ya da bölgesel kökenler ile ilgilidir. (s.5) Fanton'a (1999) göre, “etnik” teriminin merkeze aldığı soy, kültür ve dil hem yerel ölçekte hem küresel ölçekte hayatın gerçek yüzüdür. (s.8).

Fanton (1999), Anthony Smith'in “etnie”yi, “halk olma” duygusunu taşıyan gruplar olarak tanımladığını aktarır.

Etnikler, insanlar arasında bir kimlik duygusu yaratmak ve bu insanlarda geçmişleri ve geleneklerine karşı bir nostalji duygusu uyandırmak için diğer topluluk formlarıyla – kent, sınıf, din, yöre- rekabet etmiş veya işbirliğine girmiştir. Ciddi krizlerinin yaşandığı dönemlerde insanlar arasında, geleneksel bir yaşam tarzına ve kimliğe karşı güçlü nefret ve intikam duyguları doğurmayı başarmıştır. Ancak çoğunlukla etnikler, insanların kendilerini atalarıyla özdeşleştirebilmelerini ve böylelikle ölümle, özellikle de düşmanın ellerinde korkunç ölümle yüzleşebilmelerini sağlamıştır. Kolektif bir isme tapınmak, topluluğun sembolik imgelerini

kullanmak, topluluk ve düşmanlarının sterotiplerini yaratmak, rutin törenler ve bayramlar düzenlemek ve kurbanlar vermek, geçmişteki olayları ve eski kahramanların gösterdiği olağanüstü başarıları topluluk önünde anmak suretiyle, kadın erkek herkesin, kendilerini bir topluluğun kendi bireysel varlıklarını aşan tarihsel kaderinin bir parçası olarak hissedebilmeleri, onların doğal afetler ve insan vahşeti karşısında duydukları yalnızlık ve güvensizlik duygusunu aşabilmeleri sağlanmıştır. (Smith 1986) (Aktaran: Fanton, 1999; s. 11).

Smith gibi toplumsal kategorilerin bir geçmiş ve kimlik arayışıyla ilişkili olduğunu belirten Immanuel Wallerstein (2013), etnik grup teriminin “ırk” ve “ulus” ile birlikte “halkların” çeşitleri sayılan terimlerden biri olduğunu ve etnik grubun bunlar arasında en yenisi olarak daha önce “azınlıklar” şeklinde kullanılan terimin yerini aldığını belirtir. (s. 96-97) “Bir “etnik” grubun kuşaktan kuşağa geçen ve normal olarak kuramda devlet sınırlarına bağlı *olmayan* bazı sürekli davranışlara sahip olduğu söylenen kültürel bir kategori olduğu varsayılır” (Wallerstein, 2013, s.96-97).

Wallerstein (2013), geçmiş bağlarını hangi kavramlar aracılığıyla kurduğumuzun çok büyük bir fark yaratmadığını öne sürer. (s. 98) “Durum bu olduğuna göre, geçmişliği genetik olarak sürekli gruplar (ırklar) açısından mı, tarihsel toplumsal-siyasal gruplar (uluslar) açısından mı, yoksa kültürel gruplar (etnik gruplar) açısından mı tanımladığımız pek az bir farklılık yaratır. Bunların hepsi halklık kavramlarıdır; hepsi geçmişliğin icatlarıdır; hepsi siyasal görüngülerdir.” (Wallerstein, 2013, s.98) Wallerstein, tek bir terimin yeterli görüleceği yerde üç farklı terimin kullanılmasının nedenini kapitalist dünya ekonomisinin tarihsel yapısıyla ilişkilendirmektedir.

Bu üç kipsel terimin her biri kapitalist dünya ekonomisinin temel yapısal özelliklerinden birinin etrafında dönmektedir. “Rk” kavramı dünya ekonomisindeki eksenel işbölümüyle, yani merkez-çevre zıtlığıyla ilgilidir. “Ulus” kavramı bu tarihsel sistemin siyasal üstyapısıyla, yani devletlerarası sistemi biçimlendiren ve ondan türeyen egemen devletlerle ilgilidir. “Etnik grup” kategorisi, sermaye birikiminde ücretsiz emeğin büyük payının korunmasını sağlayan hane yapılarının yaratılmasıyla ilgilidir. Bu üç terimden hiçbirisi sınıfla doğrudan ilgili değildir. İşte bu yüzden “sınıf” ve “halklık”, diklemesine tanımlanmıştır; bu da daha sonra göreceğimiz gibi, bu tarihsel sistemin çelişkilerinden biridir.” (Wallerstein, 2013, s.98)

Bu sınıflandırma olgusu ve kategorilerin sayısı toplumsal bir karardır ve kutuplaşma arttıkça kategorilerin sayısı azalmaktadır. (Wallerstein, 2013, s. 100) Devletler içinde

Azınlık olma durumu, belli bir matematiği olmayan, her zaman nicel özelliklere göre oluşmayan, daha çok toplumsal güç derecesiyle ilişkilidir. “Bu nedenle “etnik grup” kavramı, devlet sınırlarına –tanım olarak bu durum belirtilmese bile- pratikte “ulus” kavramı kadar bağlıdır. Aradaki tek fark bir devletin tek bir ulus ve *birçok* etnik grup içermeye eğiliminde olmasıdır. “(Wallerstein, 2013, s.103)

Eric J. Hobsbawm (2010) da, benzer bir şekilde, etnik kökenin neredeyse her zaman, etnik bir grubun üyelerinin ortak karakteristik özelliklerinin kaynağı olduğu kabul edilen ortak köken ve soyla bağlantılı olduğunu belirtir. (s.83) Hobsbawm (2010), kültürün eğitimle edinilemeyeceğini, bunun kanda olduğunu ve grup üyelerinin kendini diğerlerinden ayırması için “akrabalık” ve “kan”ın bariz bir avantaj sağladığını belirtir (s. 83).

Ancak Fanton (1999), etnisitenin çoğunlukla etrafında tartışıldığı soy, kültür ve dilin değişmeye ve yeniden tanımlanmaya mahkûm özellikler olduğunu, etnisitenin bundan ziyade, “*sosyal bir süreç* olarak insanların kolektif ya da bireysel açıdan sosyal yaşamlarında etraflarına çektikleri hareketli sınırlar ve kimlikler” olarak algılanması gerektiğini belirtir. Etnisite bireysel faaliyetler düzeyinde özdeşleştirmenin sinyaliyken, sosyal sistem düzeyinde, kendilerini kültürel olarak diğerlerinden farklı sınıflandıranların, bu farklılıklarının toplumda sistemli ve sürekli olarak yaşatılması işlevi görür (s.14-15).

Avrupa’da sosyal bilimler daha 19. yüzyılda etnisiteyi bilimsel bir kategori ve nesnel bir varlık olarak araştırmaya başlamıştır. Bu dönemde biyolojik argümanlar popülerdir ve entisite bazen fizyolojik ve genetik özelliklerle, bazen de kültürel ve dilsel öğelerle ilişkilendirilmektedir. Avrupalı antropologlar özellikle Afrika, Asya ve Okyanusya’daki sömürgeleri etnik grupların araştırılması ve gözlemlenmesi için uygun mekânlar olarak kabul etmişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere bu antropologlar, etnikliği Avrupa-dışı toplumlara atfetmiş ve etnik grupları da birer araştırma nesnesi, bir geri kalmışlık belirtisi olarak görmüşlerdir (Aktürk, 2006; s.34).

Etnik kategorilerin dilsel boyutunun, genellikle, ulus-devletlerin kuruluşu ve dolayısıyla milliyetçilik ve millet kavramlarıyla bağlantılı olduğu kabul edilmektedir. Her etnik kategorinin kendine has bir dili vardır, ulus-devlet inşasında ise belli bir dil devlet aygıtlarının kaynakları kullanılarak ulusal bir dil olarak yaygınlaştırılır ve öğretilir. Böylece devlet, seçtiği ve yaygınlaştırdığı bu dil ile kendini dünyaya

tanıtmakta ve bu dilin sahibi olan etnik grubu da toplumsal düzenin merkezine oturtmaktadır. Son yıllarda milliyetçilik araştırmalarında Anderson'un "hayali cemaat" fikri egemendir. Bu yaklaşıma göre, ulus-devlet, ulusal pazarın kuruluşuna dayandırılmakta ve ulusal dil de ulusal pazarın olmazsa olmaz koşulu olarak kabul edilmektedir (Aktürk, 2006, s.31).

Böylelikle siyasi (devlet aygıtının şekil değiştirmesi), ekonomik (ulusal pazarın kuruluşu), akademik-kültürel (ulusal dilin standartlaştırılması) süreçler bilinçli bir toplum mühendisliği projesinin uyumlu parçaları, belli bir etnik grup bu yeni siyasi yapılanmanın asli unsuru, genel olarak toplum da bu sürecin edilgen nesnesi olarak betimlenir (Aktürk, 2006, s.31).

Bize çoğu zaman bir halkın kim ya da ne olduğu çok aşikâr görünür. Halkların isimleri hepimiz için tanıdık ve uzun bir tarihinin olduğunu varsayabiliriz. (Wallerstein, 2013, s.89) Ancak, Fanton'a (1999) göre, etnik üstünlüğün gözetildiği sistemlerde – yukarıda bahsedilen ulus-devlet sistemi gibi- kategoriler bazen, bazıları tarafından yaratılır ve ötekilere dayatılır. (s. 25) Etnisite, ulus-devlet sistemi içinde bu sistemin stratejilerinin kilit rol oynadığı bir inşa olarak karşımıza çıkmaktadır. (Aslan, 2000, s.7) Bir etnik grubu merkeze alan ulus-devlet, diğer yandan öteki grupları tasfiye etmeye yönelik politikalar uygulamaktadır. Yukarıda tartıştığımız nüfus olgusunun, modern zamanlarda önem kazanması da temelde etnisite ile ilgilidir. Nüfus sayımlarında anadilin sorulması, nüfusun buna göre sınıflandırılması, ulus-devlet inşasında bu tür sayım verilerinin temel alınması, gizli ve açık sayımların yapılması nüfus ve etnisitenin dolaysız ilişkisini anlatır (Aslan, 2015, s.8).

Smith (2003), ulus-devlet sonrası asimilasyon politikalarının sonuçlarına gönderme yaparak, hiçbir ethnienin isimsiz olmadığını, kimilerinin isimlerinin kesin bir emirle iptal edildiğini kinayeli bir ifadeyle vurgular (s.200) ve tarihin pasif nesneleri konumunda olan daha küçük ethnielerin, özne haline gelmek için kültürel alandan vazgeçerek siyasal alana geçmeleri gerektiğini belirtir. Bu da, milliyetçiliğin kilit unsuru olan kültürün siyaset ile birleşmesini gerektirmektedir (s.202).

Modern çağda *ethnie*, tam anlamda bir ulus olma niyetine sahip olmasa bile, siyasallaşmalı, siyasal arenaya girmeli ve orada kalmalı, bir ulus olma yönünde harekete geçmelidir. Bir başka deyişle, *ethnie*, önceki tecrit durumu, pasifliği ve kültürel intibakından vazgeçmeye zorlanmalı ve aktivist, hareketli ve siyasal olarak dinamik olmalıdır. Hayatta kalmak için *ethnie*, ulus

olmanın bazı özelliklerini taşımali ve bir vatandaşlık modeli benimsemelidir (Smith, 2003; s.204).

Aslan ve Yardımcı (2008), kavramsallaştırmalara ve söylemin önemine işaret eder: “Söylem olarak milliyetçilik, ‘dünyanın her yerinde insanları, özlemlerini ulus ve ulusal kimlik bağlamında düşünmeye ve o çerçeve içine yerleştirmeye götüren kültürel anlayışın ve retorikğin üretimi’dir. Çünkü anlaşmalarla sağlanan toprak bütünlüğünün, ona tekabül eden ve onu bütünleyen bir ulusun varlığına dair keskin bir anlatımla tamamlanması gerekiyor” (s.133).

Görüldüğü gibi etnisite aslında “biz kimiz?” sorusuna cevap vermeyi sağlayan geçmiş bağlarıyla ilişkili kabul edilmektedir. Ulus-devletle birlikte, modern zamanın milliyetçilik ideolojisini besleyen ortak tarih, ortak soy, ortak mit ve ortak dil gibi kültürel ortaklıklar egemen olan etnik gruplar için öne çıkarılırken diğer taraftan birçok –sayısal ölçek bakımından- büyük ya da küçük etnik grubun bu özellikleri ya yok sayılmış ya da devletler tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu devlet sistemi içinde, politikaların belirlenmesi, sınırların çizilmesi, eğitim müfredatının belirlenmesi vs. birçok konuda etnisite belirleyici olmuştur. Yukarıda detaylarıyla anlatılan nüfus sayımları da yine doğrudan etnisite ile ilgilidir. Ancak ulus-devlet sisteminde bu kadar belirleyici olan etnisite, aynı zamanda üzerine konuşulması zorlaştırılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Etnisitenin sosyal bilimler literatüründe genel olarak nasıl tanımlandığına, ulus-devlet sistemi içinde nasıl bir işlev gördüğüne yukarıda değindik. Bu çalışmada yer alacak esas kavram ise kentsel etnisitedir. Kentsel etnisite, en genel anlamıyla, “Biz kimiz?” sorusunun kentsel mekândaki karşılığıdır. Yani kentsel mekânın şekillenmesinde kimliklerin etkileri ve rolü bu kavram eşliğinde düşünülmektedir. Çünkü kentsel mekân yalnızca fiziksel bir nesne değil, aynı zamanda toplumsal bir inşadır. Toplumsal kimlik ve hafızanın üretiminde mekân üretimi temel pratiklerden biridir. Çünkü üretilen mekânlar aynı zamanda bu üretimi yapan toplumlar tarafından kendi imgeleri olarak algılanırlar (Aslan, 2011, s.109).

Toplumsal kimlik, Goffman’ın tanımına göre, toplumda var olan kategorilerle, bu kategorilerin stereotipleştirilmesiyle ve bu kategorilere yapılan atıflarla bağlantılıdır. Kişiler anonim veya ilk karşılaşmalarda ama her zaman onların dışlarında var olan kategoriler içinde sınıflandırılır ve normatif beklentilere muhatap olurlar. “Örneğin

eğer toplumda kent göçmeni bir toplumsal kategori haline gelmişse ve kategori stereotipleştirilmişse, kent göçmeni görüntüsüne sahip veya vücut davranışı sözkonusu stereotipe uygun olan biri kent göçmeni kategorisine sınıflandırılacak ve ona göre değerlendirilecektir” (Kurtoğlu, 2004, s.53).

Bu bağlamda toplumsal ilişkiler ve eylemler her zaman mekânsal bir uzamda yer alırlar. Bu ilişkiler ve eylemler yer aldıkları mekânla etkileşim halindedirler. Bu ilişkilerin ve eylemlerin bir bölümü ise coğrafi mekânlarla doğrudan bağlantılı olarak ortaya çıkar ve bu bağlamda anlam kazanır. “Vatandaşlık, göçmenlik, yabancılık, mahallelilik ve semtlilik gibi toplumsal ilişkilerin ana temasını mekânsallık oluşturmaktadır. Bu tür toplumsal ilişkilerde, coğrafi mekânın/alanın kendisi hem kültürün, kişisel kimliğin ve toplumsal kimliğin de konusu olur (Agnew 1987) hem de öyle kavramlaştırılır” (Kurtoğlu, 2005, s. 4-5).

Kurtoğlu (2005), Anderson ve Avtar Brah’ın iki farklı kavramsallaştırmasına dikkatlerimizi çeker. Buna göre, Anderson, içinde bulunduğumuz, üzerinde yaşadığımız coğrafya ve burada yaşayan insanlarla kurduğumuz ilişkileri “hayali cemaat” olarak kavramlaştırırken, Avtar Brah ise, bir yerden ayrıldığımızda, ayrıldığımız yer ve oranın insanları hakkında geliştirdiğimiz tasavvurdan söz etmektedir (s. 5). “Brah’ın kavramsallaştırması bağlamında belirtmek gerekirse, bir yere ilişkin ‘oraya ait olma’ hissi ve bunun öznel anlamları, bir yerden başka bir yere göç etmenin niyet edilmeyen bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu durumda coğrafi alan, kişisel olarak muhayyel bir olgu olur. Ayrı/ayrılmış olduğumuz alanla bağı, düşünsel ve ilişkisel olarak kurarız” (Kurtoğlu, 2005, s.5).

Aslan (2019) modern ulus devletlerin imparatorlukların bakiyesini içine alan birer kimlik deposu olduklarını, bu depoyu dolduranların en başında ise nitelikleri ve kapsadıkları nüfus potansiyeli bakımından etnik kimliklerin geldiğini söylemektedir (s.3).

Ulus devletin bir kimliksel depo olma özelliği, mekansal olarak büyük ölçüde kent üzerinden okunabilir. Zira kentler, hem bu “depo” olma halinin örnekleri hem de taşıyıcıları olarak işlev görmüşlerdir ve dolayısıyla hem mekânsal hem de toplumsal yansıma alanlarıdır. İlgili literatürde “kentsel etnisite” kavramı bu kimliksel dokuyla doğrudan ilişkili olarak iki anlamda kullanılmıştır. İlki, kent mekanında yerleşmiş nüfusun etnik kökeni ya da mekânda bir arada

yaşamada etnik ilişkilerin belirleyici olması, ikincisi de kente yerleşik ama ortak özellikleri başka kentten gelmiş olan nüfusu anlatır (Aslan, 2019, s.3).

Metin Uçar tarafından bir doktora tezi olarak hazırlanan daha sonra kitap haline getirilen “*Nerelisin, Kimlerdensin: Mezhep, Cemaat ve Yurttaşlık Arasında Çorum*” kitabı kentsel etnisite kavramının ilk kullanımına örnek oluşturmaktadır. Uçar (2009), bu çalışmada, başlığına taşıdığı şekliyle söylemek gerekirse, Çorum’u mezhep, cemaat ve yurttaşlık arasında ele almaktadır. Birçok farklı etnik, dinsel ve kültürel grubun bir arada yaşadığı Çorum’da asıl farkın mezhepsel olduğunu belirten Uçar (2009), diğer farkların genellikle bu farkın gölgesinde kaldığını söylemektedir (s.114). Kentin mekânsal dağılımı, politik yaşamı ve gündelik hayatın diğer alanlarındaki ilişkiler Alevilik ve Sünnilik ekseninde şekillenmektedir.

Uçar (2009) bu çalışmada hemşehriliği yöresel hemşehrilikten farklı olarak ele almaktadır. Asıl vurgusunu, modern ulus devletin öngördüğü “yurttaş kimliği” dışında düşünülen daha çok “cemaate” denk düşen bir kullanıma yapmaktadır. Bu vurguyu tercih etmesindeki önemli etkenlerden biri, bunun Türkiye’ye has bir vurgu olmasıdır. (s.120). Uçar’a (2009) göre, yurttaşlık ulusak düzeyde bir bütünlüğe yönelirken mezhepsel, etnik, dinsel ve yerel bağlılıklar çerçevesinde oluşan gruplar yurttaşlığı aşındırabilen hemşehrilik ve cemaat tarzları olarak ortaya çıkmaktadır (s.120-121).

Uçar’a (2009) göre, aidiyetin baskın formunun yurttaşlık düzeyinde değil de daha alt veya daha üst düzeyde oluşuyor olmasının nedenleri, ulus devletin vaat ettiklerini gerçekleştirememesi ve ulus devletin vaatleri karşısında insanlar üzerinde başka vaatlerin daha etkili olmasıdır. (s.121).

Yine kent mekânında yerleşik olan nüfusun etnik kimliğinin yaşamda belirleyiciliğini konu edinen bir diğer çalışma Özgür Kaymak’ın “*İstanbul’da Rum, Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinin Sosyo-Mekansal İnşası*” başlıklı doktora tezidir. Bu çalışmada, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren gayrimüslim azınlıkların dini-etnik kimliklerinin kentteki inşa süreçleri, pratikleri ve bu inşa sürecini etkileyen dinamikler, eşit yurttaşlık ve azınlık olma arasında yaşanan siyasi ve sosyal çelişkiler, buna karşın üretilen kimlik stratejileri ve toplumla ve devletle kurulan ilişkiler gündelik hayat pratikleri üzerinden ele alınmıştır (Kaymak, 2016).

Kentsel etnisitenin ikinci kullanımına, yani kente yerleşik ama ortak özellikleri bir başka kentten gelmiş olan nüfusu konu edinen çalışmalara Ayça Kurtoglu’nun 1998

yılında doktora tezi olarak hazırladığı ve 2004 yılında kitaplaştırılan “*Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*” kitabı örnek verilebilir. Bu çalışma Ankara’nın Keçiören İlçe Belediye Meclisi’ne 1994-1999 dönemi için seçilmiş olan meclis üyeleri üzerine yapılmış, ana teması hemşehrilik olan bir çalışmadır. Kurtoğlu (2004) bu çalışmada, hemşehrilik ve hemşehriliğe dayalı ilişkileri sosyolojik bir bakış açısıyla ve siyasetle ilişkili olarak incelemiştir. (s.17) Siyasal etnisinin dinamiklerini kentsel ilişkiler bağlamında Keçiören Belediye Meclisi örneğinde anlamayı amaçlayan bu çalışmada, hemşehrilik bir etnisite kavramı olarak analiz edilmektedir. Kentsel çalışma piyasası ve cemaat ilişki düzenlilikleri gibi kentsel etnisite yazınının kimi konularını kentsel siyasetin kimi aşamaları ile birlikte ve siyasal etnisite ile ilgili olarak ele alan Kurtoğlu, kentsel cemaatlerin inşa edildiği ve özelleştirildiği yolların karmaşıklığını göstermektedir (Kurtoğlu, 1998). Kurtoğlu (2004) bu çalışmada etnisite kavramını ise bir sosyo-kültürel kategoriye ait olma durumu anlamında kullanmaktadır. (s.52). “Aslında bu kavramı buradaki durağan tanımından daha geniş çerçevede düşünmek gerekir. Yani, etnisite kültürel farklılıkların anlamlı kılındığı ve yeniden tanımlandığı, sürekli devam etmekte olan süreçlerin bir sonucudur” (Kurtoğlu, 2004, s.52). Kurtoğlu (2004) yaptığı çalışmanın bu bağlamda nereye konumlandığını şu şekilde açıklamaktadır:

Başka bir anlatımla, bu çalışma göçün toplumsal değişme veya dönüşümün hem bir sonucu hem de bir kaynağı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Ayrıca bu çalışmada hemşehrilik ilişkileri kent ortamında durumsal ve etkileşimsel olarak kurulan etnisite bağlamında problemleştirmektedir. Bu çalışmanın kentsel etnisite bağlamında diğerlerinden farklı olan yönü, kentsel etnisite dinamiklerini siyasete bağlamasıdır. Yani, bir siyasi etnisite çalışması olmasıdır. (s.57)

Kurtoğlu (2004), bu çalışmanın kente göç edenler üzerine yapılan çalışmalardan farkının ise, cemaat ilişkilerini, yani kentlerdeki hemşehrilik ilişkilerini, kent göçmenlerinin kente uyum için kullandıkları geçici bir olgu olarak değerlendirmek yerine cemaatin dışından ve içinden inşa edilen bir olgu olarak ele alması olduğunu belirtmektedir (s.57).

Elinizdeki çalışmada ise kentsel etnisitenin her iki kullanımı da dikkate alınacaktır. Çünkü Esenyurt’taki kentsel nüfus, her iki kullanımın da örneklerini barındırmakta ve kentsel mekânın şekillenmesinde her iki kullanımda belirtilen kentsel nüfusun da etkileri bulunmaktadır.

Aslan(2018), modern kent tahayyülünün daima kentlileşme ve uyum kavramları üzerinden tarif edildiğini, uyulması gereken sabit bir kentlilik hâlinin varsayımının da uyum, entegrasyon gibi kavramları her zaman canlı kıldığını söylemektedir. Bunun sonucunda 20. yüzyılın kent teorileri ışığında, çoğunlukla alan araştırmalarına dayalı olarak yazılan çok sayıda metnin çoğunlukla kentlileşme ve uyum meselesine odaklanmış ya da sahada karşılaşılan hemen her “sorun” kent kültürüne yeterince uyum sağlayamamanın bir sonucu olarak analiz edilmiştir. Aslan, bu yaklaşımın gelenek ve modern üzerine kurulu olduğunu ve geleneğin daima moderne tâbi olarak tarif edildiğini bu nedenle de geleneksel olanın en nihayetinde yerini moderne bırakarak görevini tamamlayacağını vurgular. Etnik gruplar da bu bağlamda geleneksel olanın içinde tarif edilir. (s.6) Kentsel mekândaki etnik gruplar da Kurtoğlu’nun da (2004) işaret ettiği gibi geçici olan cemaatsel dayanışma yapıları olarak görülür ve cemiyete dönüştüğünde ortadan kalkacağı varsayılır. (s.55) “Bu yaklaşımda etnik grup klasik sosyolojinin ‘cemaat’i gibidir, ‘cemiyet’e dönüşecek ve bitecektir. Durkheim’in ‘mekanik dayanışma’sına, Tonnies’in ‘doğal iradeye dayalı cemaat öncesi yapıya’, Marx’ın ‘kapitalizm öncesi topluluk yapısına’, Sjoberg’in sanayi öncesine aittir” (Aslan, 2018, s.6). Ancak Aslan’a (2018) göre küreselleşmenin etkisiyle kentsel mekânda görünmez hâle gelen kimlikler geleneğe uygun olarak yeniden görünür olmaya başlamıştır. (s.7) Bu görünürlük kent çalışmaları içinde de dikkat çekici hale gelse de çok yeni bir tartışma alanı olarak hala gereken önemi görmemektedir. 1980’li yıllardan itibaren kentsel etnisiteyi merkeze alan çalışmalar yapılmaya başlanmışsa da hacimli bir literatür oluşmamıştır (Kurtoğlu, 2004, s.60).

2.4. Hemşehrilik

Ayça Kurtoğlu’na (2005) göre, insanların coğrafi alanla kurdukları en kapsamlı tahayyül memlekete ilişkin olandır. (s.5). TDK’de memleket sözcüğünün üç anlamı vardır. Birinci anlamı, “bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke”, ikinci anlamı, “bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir, yurt”, üçüncü anlamı ise “iklim ve üretim bakımından ele alınan bölge”dir. (TDK) Nişanyan Sözlük’te de memleket, “egemenlik alanı, mülk, krallık, ülke ve devlet” olarak tanımlanmış, esasen ülke ve vilayet anlamına gelen bu sözcüğün halk ağızlarında “vatan” anlamı kazandığı belirtilmiştir. (Nişanyan Sözlük) Kurtoğlu’nun (2005) da dikkat çektiği gibi, bu noktada odaklanacağımız hemşehrilik olgusunun memleket ile ilişkisi sözlükteki

ikinci anlam üzerinden kurulmaktadır. (s.5). Farsça kökenli olan “hemşehri” sözcüğü TDK’de “memleketli”, Nişanyan Sözlük’te de “aynı memleketli” olarak tanımlanmıştır. (TDK; Nişanyan Sözlük) Daha geniş bir tanımla, “Hemşehri sözcüğü bir kişiyi ve o kişinin bir toplumsal durumunu tanımlar, ancak hemşehri tanımlamasının ortaya çıkması için en az iki kişinin olması gerekir. Yani hemşehri, tanımı gereği ilişkiseldir. Bu ilişkiselliği içinde hemşehri, aile kökeni aynı coğrafi alan olan ve kendisiyle hemşehrilik bağı tanımlanan kişidir” (Kurtoğlu, 2005, s.6).

Kurtoğlu’na (2005) göre, hemşehrilik ilişkisi, Anderson’un kavramsallaştırmasına dayanarak, en başından beri hayalidir (s.6). Çünkü aynı yerde ilişkileri süren insanlar birbirlerini gündelik hayattaki paylaşımlarına istinaden akraba, arkadaş, komşu gibi birbirlerine temas ettikleri ilişki türleri üzerinden tanımlamaktadır. Birinin hemşehri olarak tanımlanması ancak göç sürecinden sonra, memleket dışında, birbirlerini tanımayan insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. “Kısacası, göç edilmiş olan yerde memleket, muhayyel bir coğrafya; hemşehri ise o muhayyel alandan gelen muhayyel cemaatin üyesidir” (Kurtoğlu, 2005, s.6).

Bu bağlar kimi zaman toplumsal kimlik düzeyinde iş görür. Yani, bir birlerini tanımayan kişiler, birbirlerinin fiziksel görünüşüne, konuşmasına vs. bakarak bir birlerini coğrafi alana referansla kategorileştirirler ve bir birlerini ‘biz’ ve ‘onlar’ kategorilerinde değerlendirirler. Aynı coğrafi mekâna ait olma hissi taşıyan kişiler arasındaki bağlar kimi zaman kişisel kimliğin konusu olur. (Kurtoğlu, 2005, s.6).

Kişinin kendini bir coğrafi alan üzerinden kategorileştirmesi, bireyin kendini oraya ilişkin bir cemaatle aynı kategoriye koyması ve bu toplumsal ilişkiye dâhil olmasıyla mümkündür. Yani, kişinin böyle bir özdeşlik kurması için, kişiden bağımsız olarak bu cemaatin ve ilişki ağlarının olması gerekmektedir. Hemşehriliğe dayalı ilişki ağları, enformel ve formel arasında çeşitlilik gösteren bir ilişki ağıdır. Birebir ilişkiler, cemaat ilişkileri, hemşehrilerin ortak çıkarlarını korumaya yönelik örgütlenmeler gibi birçok farklı çeşidi sayılabilir. Özellikle göç sürecinde, göç edilecek yerin belirlenmesi, iş bulunması, resmi kurumlarda karşılaşılan sorunları çözmek için vs. birçok yönüyle bu ilişki ağı birincil işleve sahiptir. Hemşehrilik ilişki ağlarının bir diğer yönü ilişkiyi toplumsallaştıran örgütlenmelerdir. İlk etapta hemşehri kahvehaneleri vardır. Bu kahvehaneler göç edilen yerde erkeklerin buluşma mekânı olur. Özellikle yaşlı erkekler burada bir araya gelmektedir. Bir diğeri ise hemşehri dernek ve vakıflarıdır (Kurtoğlu, 2005, s.7-8).

Dernek ve vakıflarının her birisinin ortak noktası aynı coğrafi alanda kök salmış olma ve bir anlamda o coğrafi alanın ortak kültürünü paylaşmış olma tahayyüllerine dayalı olarak karşılıklılık temelinde birliktelikler kurmaktır. Bu nedenle formel ya da enformel ilişki ağlarının temelinde ‘oraya’ ait olma hissetme duygusu vardır. ‘Burada’ sürdürülen ilişki ağlarının ortak tahayyüldeki dayanağı genellikle memleket olan ‘orasıdır’ (Kurtoğlu, 2005, s.9).

Burada esas olan hemşehrilik olgusunu nasıl değerlendirmemiz gerektiği ve bu olguyu hangi kavramlar aracılığıyla ele alacağımızdır. Kurtoğlu’nun (2005) da dikkat çektiği gibi, Türkiye’de hemşehrilik çoğu zaman bir “gecekondu” olgusu olarak ve geçici bir ilişkilene biçimi olarak algılanmaktadır. (s.10) Yani, göçle bağlantılı olarak, kentle bütünleşme sürecinde olanların girdikleri ilişki türü olarak kabul edilmektedir. Ancak, göç ve memlekettten uzak olma özellikleri sabit kalsa da, hemşehriliğin zorunlu olarak bir gecekondu olgusu olmasını zorunlu kuracak mantıklı bir neden yoktur. Kente göç sürecinde işe yarayan, sorunların çözümünü kolaylaştıran bir ilişki ağı olsa da hemşehriliğin görünür olmasını sağlayan süreçler kentle kaynaştıktan sonra ortaya çıkmaktadır. “(...) hemşehri gruplarının bir iş kolunu kapatmaları, dernek kurmaları, festivaller düzenlemeleri veya memleketlerine hizmet sunmaları gibi faaliyetleri, kente entegre olmaya çalışanların ilk elde başarabilecekleri faaliyet türleri değildir” (Kurtoğlu, 2005, s.10).

Kente göçedenler, kentte varolabilmek, kentte mevcut olan yapıyı ve dolayısıyla devingenlik kanallarını kullanmak durumunda kalmaktadır. Göçün yerleşik nüfusa göre öneminin az olduğu durumlarda, kentteki mevcut yapının ve devingenlik kanallarının yeni gelenleri emebilme olanağı vardır. Ancak, Türkiye gibi sayısal olarak geniş kitlelerin çok kısa bir döneme büyük göç hareketleri sığdırabildikleri ülkelerde, göç edenlerin de yapıyı ve işleyiş kanallarını etkilemeleri, hatta giderek değiştirmeleri söz konusudur. (Erder, 2013, s.15)

Hemşehrilik bağı ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer nokta, bu ilişki türünün ve toplumsal eylemlerindeki yönelimleri cemiyetsel⁴ değil, cemaatseldir^{5,6}. Yani, hemşehrilik

⁴ TDK’ye göre cemiyetin altı tanımı vardır. Ancak güncel olarak kullanılan anlamı “dernek”tir. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <<https://sozluk.gov.tr/>> (E.T: 24.03.2020)

⁵ Cemaat ise, güncel olarak kullanılan üç farklı tanıma sahiptir. Bu tanımların ilki, “imama uyarak namaz kılan kişiler”; ikincisi, “insan kalabalığı topluluk”; üçüncüsü ise, “bir dinden veya bir soydan olanların topluluğu”dur. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <<https://sozluk.gov.tr/>> (E.T: 24.03.2020)

bağı yalnızca toplumsal iş bölümündeki ortak nitelikler ya da ortak çıkarlar temelinde kurulu değildir. Bunun yerine, doğada ve/veya kültürde aynı olma fikri temeli oluşturur ve bu bağı sürdürmek isteyen bireyleri bir arada tutar (Kurtoğlu, 2005, s.10).

Bu nedenle, hemşehrilik temelli fiillerin/eylemlerin ana saiki ortak çıkardan ziyade, aynı kültüre sahip olmak ve aynı coğrafi yerle öznel olarak özdeşlik kurmaktır. Bu nedenle, hemşehriliğe dayalı ilişkiler grubunu tanımlarken ‘grup’ yerine ‘cemaat’ veya cemaatimsi kavramı veya ifadesini kullanmak daha doğru olacaktır (Kurtoğlu; 2005; s.10).

Kurtoğlu (2005) bu noktada önemli bir uyarıda bulunmaktadır. Söz konusu ilişkiler grubunu cemaat kavramıyla tanımlamak, hemşehrilik ilişkilerini bütünüyle modern olmayan alana yerleştirmemelidir. Çünkü hemşehri ilişkilerinin örgütlenme alanları olan hemşehri dernekleri, cemiyetsel formel yapılanmalar arasında yer alır ve cemaatsel içerikler de barındırır. Bu bağlamda, hemşehrilik örgütlenmeleri melez bir yapıya sahiptir ve ikili karşıtlıklar üzerinden tanımlanmaları uyumsuz bir görüntü yaratacaktır. (s.10).

Şükrü Aslan (2019), modern zamanlarda hem görünmez kılınmaya çalışılan hem de yeniden kurulan bir olgu olarak hemşehriliğin en önemli gerilimini ulusallık ile yaşadığını söylemektedir.

Modernleşmenin siyasal aracı olarak ulusallık belli düşünsel, siyasal ve kültürel temeller üzerinde inşası hedeflene homojen toplumsal yapıyı öngördüğü için hemşehrilik, kimliksel farklılığın bir tezahürü olarak ortaya çıktığında bu proje önünde engel haline gelir. Bundan dolayı ulusal teritoryada çoğu kez kimliksel farklılıkların billurlaşmış örnekleri hemşehriliğin bu gerilimi bazen açık, bazen örtük bir biçimde 20. yüzyıldan devreden en ilgi çekici kentsel toplumsal olgularından biri olmuştur (Aslan, 2019, s.3).

Şükrü Aslan (2019) ise ulusallık ve hemşehrilik arasındaki gerilime dikkat çekmektedir. Aslan, ulusallık ve hemşehrilik arasındaki gerilimin ideolojik bir çatışmanın yansıması olduğunu söylemektedir. Modern dünyanın “uluslar dünyası” olması, siyaset ve devlete meşruluk veren tek şeyin ulusallık olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, “ulusun etrafında toplanmak”, onunla uyumlu hale gelmek neredeyse “kutsal” bir görev haline gelmektedir. Bu nedenle, 20. yüzyılın siyaset, toplum ve kent tartışmaları bazı ikilikler üzerine kurulmuştur. Bunlar gelenek-modern, köy-kent, Doğu-Batı gibi ikiliklerdir. Bu ikiliklerde her zaman birincisinin ikinciye

tâbi olması beklenmiş, bu çerçevede “uyum”, “bütünleşme”, “entegrasyon” gibi kavramlar bu alandaki çalışmaların ana eksenini oluşturmuştur. (s.2) “Nitekim yüzyıl boyunca toplum ve kent üzerine üretilen literatürün gösterdiği gibi hemen tüm “ulusal” ve “kentsel” sorunlar yeterince “uyum” ve “bütünleşme” sağlanamamış olmasıyla açıklanmıştır. Bu bağlamda hemşehriliğin de bu genel eğilime muhatap olduğunu belirtmek gerekir” (Aslan, 2019, s.2).

Kurtoğlu (2004) da 1950’lerden itibaren sosyal bilimler alanında kentleşme, kentsel nüfusun hızlı artışı ve göçün etkileri üzerine birçok çalışma yapıldığını ancak bu çalışmaların çoğunlukla toplumsal değişim ekseninde yapıldığını belirtmektedir. Göçmenlerin kentsel deneyiminin pek çok yönünü ortaya çıkaran bu çalışmaların çoğunluğunda, kentlere göç edenlerin kırsal alanlardan şehirlere göç eden, kente uyum ve bütünleşme problemi olan ve gecekonduarda yaşayan insanlar olarak değerlendirmektedir. Cemaatsel dayanışma yapılarının ve toplumsal ilişki ağlarının önemini vurgulayan bu çalışmalar, bu çalışmaları yapanlarca çoğunlukla yerini cemiyet tarzı yapılanmalara bırakacak geçici oluşumlar olarak değerlendirmektedir (Kurtoğlu, 2004, s.54-55). Bu nedenle bu çalışmalarda kimlikle ilgili problemleştirmeler dışarıda kalmış, kentsel etnisite çok az araştırmaya konu edilmiştir. Dolayısıyla kentsel mekânı, kentte yaşayan kimlik gruplarına odaklanarak, bu grupların kenti belirleme, üretme ve yeniden üretme süreçlerine odaklanarak araştıran çalışmalar kısıtlıdır.

Yukarıda hemşehriliğin bireysel ve toplumsal düzlemde nasıl işlediği açıklandı ve hangi kavramlar aracılığıyla inceleneceğinin önemi vurgulandı. Buradan görüldüğü gibi, hemşehrilik kentsel mekânda göç eden bireylerin, göç edilen yer üzerinden kendini tanımladığı ve aynı yere ait olma hissini taşıyanlarla kendini özdeşleştirdiği ve kendini bunun üzerinden tanımladığı bir kimliğe dönüşmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada hemşehrilik ilişkileri, yaygın bakış açısı olan gelişme ve uyum söyleminden bağımsız olarak, kent yaşamının bir parçası olan, kenti yeniden üreten ve şekillendiren kimlik gruplarından biri olarak etnisite kavramı aracılığıyla ele alınacaktır. Ayça Kurtoğlu (2004), “hemşerilik”i, sosyo-kültürel (etnik) bir kategoriye dâhil olmak anlamında bir etnisite kavramı olarak ele almaktadır. Ancak bu etnisite, ortak kan bağı, ortak soy, ortak dil ve kültür birliğine dayanan bir etnisite türünden farklıdır ve kentsel etnisite veya türeyen etnisite olarak tanımlanmalıdır (Kurtoğlu, 2004, s.48).

Ancak, Kurtoğlu'nun (2004) dikkat çektiği gibi, hemşehrilik, Türkiye'de bir etnisite kavramı olarak kavranmamakta, etnik grup terimi, ortak kan ve soy bağı anlamına indirgenmektedir. Bu yaklaşımın Avrupa merkezci olduğunu belirten Kurtoğlu (2004), bu tanımın istisnasını başka ülkelerden Türkiye'ye göç edenlerin oluşturduğunu belirtir. Hemşehri ilişkisi üzerinden siyasal taleplerde bulunanların taleplerine “kimlik siyaseti” olarak değil, “devletten daha çok para koparmak veya iş olanakları yaratmak” gibi araçsal anlamlar atfedilir. Çünkü hemşehrilik, yukarıda da bahsedildiği gibi, gelişme söylemi ile birlikte anlamlandırılmaktadır (s.48).

(...) etnik ilişkilerin kentsel bağlamda yapılanma biçimleri, basitçe, geçmişte ve/veya modern öncesinde yerleşik olan sosyo-kültürel ilişkilerin devamı olarak görülemez. Bunun yerine etnisitenin gelenekler, görenekler vb. kültürel formları kent bağlamında etkileşimsel ve sürekli olarak tekrar tekrar icat edilir, yeniden tanımlanır, müzakere edilir, yeniden tanımlanır (Michell, 1956; Cohen 1969, 1981; Glazer ve Moynihan; 1991[1963]; Lentz, 1994). (Kurtoğlu, 2004; s.59).

Sonuç olarak, hemşehrilik ilişkileri uyum, bütünleşme ve entegrasyon çerçevelerinden bağımsız olarak okunduğunda, kentsel mekânın şekillenmesinde en başat ilişki türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Esenyurt özelinde örnekleriyle birlikte görüleceği gibi, özellikle 1980 sonrasında kentsel mekânda yaşanan değişimlerle birlikte hemşehrilik kentsel mekânda belirleyiciliğini arttırmıştır.

2.5. Kentsel Mekân ve Kimlikler: 1980 Sonrası İstanbul'da Nüfus Hareketleri

İstanbul bugün, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 15 milyonu aşkın nüfusuyla Türkiye'nin en fazla nüfusu barındıran ilidir. (TÜİK, 2020) İstanbul'un ülkenin en kalabalık ili olma özelliği ise yeni değildir. Cumhuriyet'ten önce de sonra da bu özelliğini hep korumuştur. Bunun yanında, İstanbul nüfusu her zaman kozmopolit bir yapıya sahip olmuştur (Özbay, 2015, s.133). Aslan'ın (2018) aktardığına göre, kayıtlar, İstanbul'un demografik yapısında 20. yüzyılın sonlarına kadar her zaman Gayrimüslimlerin (Rum, Ermeni, Yahudi ve yabancılar) baskın grubu oluşturduğunu göstermektedir. 19. Yüzyılın sonlarından 20. Yüzyılın ortalarına kadar İstanbul'da Gayrimüslim nüfusun toplam nüfusa oranı üçte bir ile yarısı arasında

değişmektedir. Cumhuriyet döneminde İstanbul'un mekânsal ve etnik dokusunu büyük ölçüde rejimin geliştirdiği nüfus ve iskân politikaları şekillendirmiştir (s.42-44).

Türkiye'de kent araştırmalarının önemli bir kısmı, kent dinamiklerini ve genel politikaların sonuçlarını dönemlere ayırarak araştırmaya yönelmiştir. Bu çalışmalarda dönemler genellikle Cumhuriyet dönemi, 1950-1980 dönemi ve 1980 sonrası dönem olarak ayrılmaktadır. Bu araştırmaların 1980 öncesi ve sonrası olarak ayrılmasının birincil nedeni, bu dönemin ekonomi politikasıdır. Bu dönemde Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yapısında önemli değişiklikler yaşanmasına neden olan, sermayenin küresel sermayeyle uyumlu hâle getirilmesidir. Elbette kentler de bu değişimden büyük oranda etkilenmiştir (Aslan, 2016, s.65).

Bu çalışmanın bu bölümünde, İstanbul'un 1980'lerden sonraki nüfus hareketlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Ancak İstanbul'un bugünkü demografik yapısını kavrayabilmek ve yukarıda yapılan tartışmaların sürekliliğini sağlayabilmek adına öncelikle Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyete geçiş dönemlerindeki İstanbul'un demografik yapısına göz atmak yararlı olacaktır. Osmanlı'nın millet sisteminden Cumhuriyet'in milliyetçilik ideolojisine kadar yaşanan ideolojik değişimler, bugünün İstanbul'una gelmemizde önemli farklılıklar yaratmıştır. 19. Yüzyılda yükselen milliyetçilik ile birlikte etno-kültürel çeşitliliğe sahip imparatorluklardan biri olan Osmanlı'nın çözülmesi, İttihat ve Terakki'nin aktörlüğünü üstlendiği ulus inşası süreci ve bunun devamında yapılan sayımlar, sayımlardan elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilen iskân politikaları kentsel mekânın dönüşmesinde büyük etkiler yaratmıştır.

Aslan (2018), Osmanlı yerleşim birimlerinin en önemli özelliklerinden birinin etnik dokunun kentsel mekânda belirgin bir şekilde gözlemlenebilmesi olduğunu belirtir. (s. 41). Bu doku, bu mekânlarda hangi kültürel, inançsal ve etnik grupların bir arada yaşadığını, kentsel mekânı nasıl şekillendirdiğini, nasıl yeniden ürettiğini ve farklı toplumsal grupların birbirleriyle nasıl ilişkilendiğini kavrayabilmemiz için fikir vermektedir. Osmanlı'nın yukarıda detaylıca anlattığımız kayıt sistemi, kısmen de olsa bunu okumamızı sağlayacak niteliktedir.

İmparatorluğun mekânsal dağılımı büyük ölçüde “kimlik” (etnik, inançsal) üzerine kuruludur. Bu dağılım imparatorluğun son dönemlerinde geliştirilen iskân politikalarıyla daha da görünür olmuştur. 1913-1918 yılları arasında ortalama nüfusu

17,5 milyon civarında olan Osmanlı nüfusunun üçte biri iskân uygulamalarıyla yer değiştirmiştir (Aslan, 2018, s. 41). Aslan, bu uygulamalardan ve göçten en çok etkilenen şehrin, Osmanlı'nın en ünlü şehri olan İstanbul olduğunu aktarır. Genellikle Evliya Çelebi'ye dayandırılan kayıtlara göre:

Karaman ve Konya'dan gelenler Fatih'e, Aksaray'dan gelenler Aksaray'a, Bursa'dan gelenler Eyüp'e, Çarşamba'dan gelenler Şehremini'ye, Eğirdir'den gelenler Eğrikapı'ya, Tireliler Vefa'ya, Arnavutlar Silivrikapı'ya, Trabzonlular Beyazıt'a, İzmirli Galata'ya, Sinop ve Samsunlular Tophane'ye, Kastamonulular Kazancı Mahallesi'ne, İç Anadolu Üsküdar'a, Edirne'den getirilen Yahudiler Eminönü'ne, diğer Yahudiler Hasköy'e yerleştirilmiştir (Aslan, 2018, s.42).

Aslan'ın (2018) aktardığına göre, kayıtlar, İstanbul nüfusunda 20. Yüzyılın sonlarına kadar Müslüman olmayan kimliklerin çoğunluğu oluşturduğunu göstermektedir. 1881-93 nüfus sayımı sonuçlarına göre, İstanbul'un toplam nüfusu 873.565'ken Müslüman nüfus %44'tür ve bunu destekler niteliktedir (s.42).

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde de İstanbul'un mekânsal ve etnik dokusu arasındaki ilişkiyi biçimlendiren yine devletin geliştirdiği nüfus ve iskân politikaları olmuştur. 8 Kasım 1923'te TBMM'de kabul edilen Cumhuriyet döneminin ilk iskân yasası, Mübadele ile Yunanistan'dan gelecek olanların yerleşmelerini düzenlemeyi amaçlamıştır. (Aslan, 2018, s.44).

1925-26 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'ne bakılırsa o dönemde Beyoğlu'nun 305.577 toplam nüfusu içinde 148.070 Türk ve İslam, 82.371 Rum, 24.043 Ermeni, 24.761 Musevi yer almaktadır. Nüfusun geri kalan kısmını Katolik Ermeniler, Protestanlar, Latinler, Bulgarlar, Süryaniler, Ulahlar, Katolik Rumlar ve yabancılar oluşturmaktadır (Arkan, 1989: 74). (Aslan, 2018; s.45).

Beyoğlu nüfusunun bu kayıtları bize, erken Cumhuriyet döneminde İstanbul'un demografik yapısının nasıl olduğu ile ilgili fikir vermekte ve bunun yanında, Cumhuriyet döneminde de nüfus sayımlarında inanç ve anadil sorularının sorulduğunu hatırlatmaktadır.

İstanbul'un demografik yapısının değişmesinde iskân ve mübadelelerin dışında kitlesel linç girişimleri de etkili olmuştur. Nüfus politikaları ve linç girişimleri sonrası

Yunan pasaportu olan Rumlar ve Türk Yahudileri büyük ölçüde etkilenmiştir. 1935 sayımına göre 9000 Rum İstanbul'dan göç etmişken, 1940'lı yılların sonuna gelindiğinde 33.000 Türk Yahudi'si İsrail'e göç etmiştir. 1948-1951 yılları arasında da bu göç süreci devam etmiş ve Türk- Yahudi cemaatinin %40'nı oluşturan toplam 34.547 Yahudi yine İsrail'e göç etmiştir. Müslüman olmayan nüfusun İstanbul'dan ayrılma süreci 1942 yılından sonra da devam etmiştir. 6-7 Eylül 1955 pogromu ve 1964 kararnamesi sonrası Rumlar sınır dışı edilmiş, bununla beraber kitlesel bir kaçış yaşanmıştır (Aslan, 2018, s.46). Buradan da görüldüğü gibi şimdilerde romantik bir imgeye dönüşmüş olan “eski İstanbul” ulus-devlet pratiğinin en ağır etkilerini yaşamış ve zamanla Müslümanlaştırılmıştır.

Türkiye kent tarihinde 1950'li yıllar önemli bir durak olarak kabul edilmektedir. Hızlı kentleşme olgusu, kırlardan kentlere doğru büyük kitlesel göçlerin yaşandığı bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu kitlesel göç hareketleri aynı zamanda kentlerin gecekonduyla tanışmasını da sağlamıştır. Gecekondu/gecekondulaşma olgusu bu dönem itibariyle önce medyada geniş bir yer bulmuştur (Aslan, 2016, s.69). Özbay (2015), İstanbul'un nüfusu ile ilgili az çalışma olduğuna ancak çok gazete haberi olduğuna dikkat çekmektedir. Gazetelerde sık sık nüfusun büyüklüğü, göç edenlerin niteliği hakkında birbirleriyle çelişen ya da büyüme hızını çarpıcı ifadelerle dile getiren manşetlere yer verilir (s.131). Özbay'a (2015) göre birbirleriyle çelişen bu haberlerin nedeni İstanbul'un nüfusunun farklı tanımlamalarıdır. “Kimileri için İstanbul, kentin ‘eski Müslüman yakası’dır; kimilerine göre ise İzmit, Tekirdağ gibi yoğun ilişkiler içinde olan civar kentleri de kapsayan geniş bir bölgedir” (s.132).

Daha sonra yapılan göç araştırmalarında da çoğunlukla kır-kent göçlerine ağırlık verilmiş ve kent yoksulları ve gecekondulaşma bağlamında tartışılmıştır “Bu araştırmaların sonuçları kentsel alandaki formel iş piyasasının kente göçedenleri emebilme gücünden yoksun olduğunu ve göçedenlerin kentte varolabilmek için daha çok enformel ilişki kanallarını(akrabalık, hemşehrilik vb.) kullanarak, enformel iş piyasasına dahil olduklarını ortaya çıkarmıştır” (Erder, 2013, s.18).

İstanbul nüfusunda belirgin değişimler de, iç göç hareketlerinin hızlandığı bu yıllarda yaşanmıştır. Her zaman göç alan bir şehir olan İstanbul, 1950'den sonra her 15 yılda bir iki katı büyüyerek hızlı bir şekilde büyümüştür. 1960-1970'lerde kır-kent göçü başlıca göç türüyken, 1970'lerin sonunda kentten kente göç ağırlık kazanmıştır (Aslan, 2016, s.69).

1980 sonrası nüfus artış hızı ve şehrin çeperlerine doğru genişlemesi oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi dönemselsel olarak 1980 sonrasında yaşanan değişimin en temel nedeni devletin ekonomi politikalarıdır. “Türkiye ekonomisinde, 29 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte ithal-ikameci içe dönük ekonomi modeli terk edilerek ihracatı teşvik eden dışa açık bir ekonomi modeli benimsenmiş, bu süreçte, öncelikle mal piyasaları dış pazarlara açılmış, ticaret kotalarının koruması altındaki ithalat rejimi serbestleşmiş, döviz kuru yüksek bir devalüasyonu takiben esnekleştirilmiş ve dolaylı teşviklerle birleştirilerek sanayinin ihraca yönlendirilmesinde temel bir araç görevi görmüştür” (Öktem, 2011, s.24). Türkiye ekonomisini derinden etkileyen bu neoliberal politikaların, İstanbul’un sosyo-mekânsal yapısı üzerinde büyük etkileri olmuştur. Bu dönemde bir yandan sanayinin önemi artarken, diğer yandan sanayi merkezlerinin kentin merkezinden çıkarılması için çalışılmıştır. “Sanayinin desentralizasyonu kavramı kenti dünya kenti yapma söylemiyle birleştirilmiş, bu kapsamda 1980’ler boyunca Haliç ve Tarihi Yarımada’daki sanayi kentin batısında İkitelli’ye, Zeytinburnu ve Kazlıçeşme’deki deri sanayi Kurtköy’e taşınmıştır” (Öktem, 2011, s.24). Organize sanayi sitelerinin ve küçük sanayi sitelerinin arttığı bu dönem, kent merkezinde, kira bedellerinin çok yüksek olmadığı ve yıkıntı da sayılamayacak semtlerde tekstil, konfeksiyon gibi küçük üretim alanlarını yoğunlaştırmıştır. Bu işyerlerinde çalışan düşük gelirli insanlar, bu semtlerdeki eski konutlarda yaşamını sürdürmeye devam etmiştir (Öktem, 2011, s.24).

1980’ler sonrasında ekonomik politikaların etkisiyle zaten yoğun göç alan İstanbul, 1990’larda zorunlu göçe maruz bırakılan Kürtler için de başlıca sığınma alanlarından biri olmuştur (Aslan, 2018, s.47). Bunun da etkisiyle, bu döneme gelindiğinde, İstanbul, 40 yılda 7 kat büyüyen nüfusuyla Türkiye nüfusunun yüzde 13’ünü barındıran bir şehre dönüşmüştür (Özbay, 2015, s.133).

Özbay, İstanbul’da ilçeler arasındaki nüfus yoğunluğu ve artış hızı arasındaki büyük farka dikkat çeker. Merkezde bulunan ilçelerin(Beşiktaş, Beyoğlu, Eminönü, Fatih, Kadıköy, Şişli) nüfusun en yoğun olduğu ilçeler olduğunu belirten Özbay, bu ilçelerde nüfusun artık yeni ilçelere doğru yönelen göçlerle azalmaya başladığını vurgulamaktadır. “Ancak bu merkez ilçelere göç eden hiç yok demek değildir. Aksine pek çok kişi buralardan yeni gelişmekte olan ilçelere giderken bu ilçelere de yeni gelenler olmaktadır. Ancak merkez ilçelerde gidenler gelenlerden daha fazladır” (Özbay, 2015, s.133).

İstanbul nüfusunun en önemli özelliklerinden bir diğeri, il içi hareketliliklerdir. Özbay (2015), 1980’lerden sonra İstanbul’un nüfus hareketlerini detaylı olarak anlattığı çalışmasında, bu dönemde yeni gelişen ilçelerde yoğunluk daha düşükken, nüfus artış hızının çok yüksek olduğunu aktarmaktadır. (s.134) Bu durum beraberinde idari düzenlemeleri getirmiş ve yeni ilçeler oluşturulmuştur. 1980-1990 döneminde, on altı olan ilçe sayısı yirmi beşe çıkarılmıştır. 1987 yılında, Bayrampaşa, Büyükçekmece, Kağıthane, Küçükçekmece, Ümraniye ve Pendik ilçe olmuştur (Gökburun, 2017, s.114). Bu dönemde yeni oluşturulan çevredeki ilçelerde adeta bir nüfus patlaması gözlenmiştir. Bu dönemde parçalanan ve ilçe olan yerlerden biri Çatalca’ya bağlı olan Büyükçekmece’dir. Büyükçekmece nüfusu bu dönemde yılda binde 179 hızla artmıştır (Özbay, 2015, s.134). Bu tezin sahasını oluşturan ve 1989’a kadar Büyükçekmece’ye bağlı bir köy olan Esenyurt, 1989’da idari olarak Büyükçekmece’ye bağlı belde belediyesi olmuş⁷, 2004’te alınan kararla ilk kademe belediyesi olarak Büyükşehir Belediyesi’ne bağlanmıştır. 2008 yılında alınan kararla ise Kıracaoğlu beldesini de bünyesine katarak ilçe olmuştur.⁸

3. ESENYURT

“Bu birkaç bilgi belki kentimizle ilgili yeterli bir fikir verir. Hem sonra hiçbir şeyi abartmamak gerekir. Altı çizilmesi gereken, kentin ve yaşamın sıradan görünümüdür.”

Albert Camus, Veba

⁷İdari Yapı, <<http://www.esenyurt.gov.tr/idari-yapi>> Esenyurt Kaymakamlığı, (E.T: 17.07.2019)

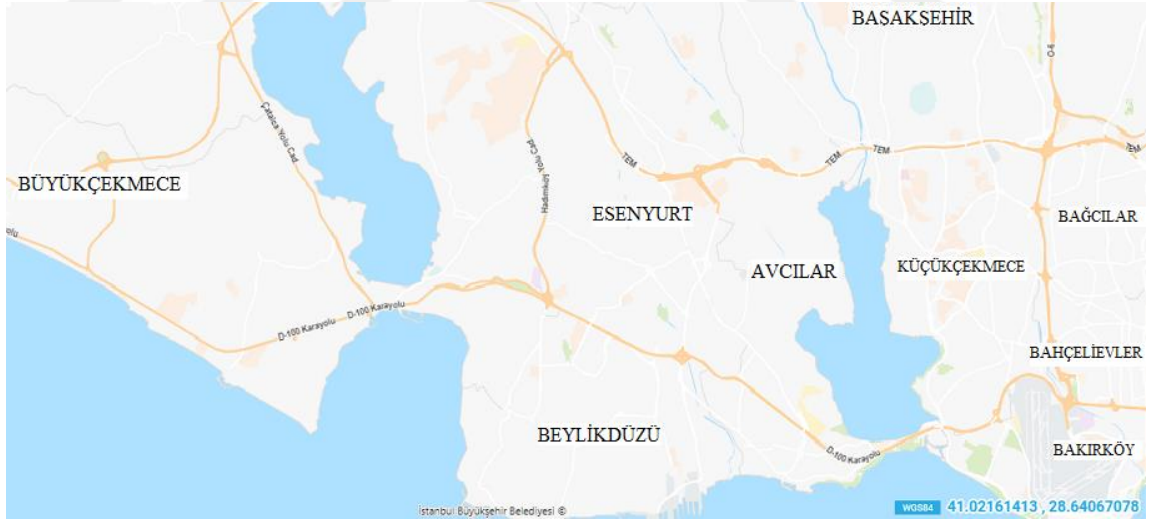
⁸ Tarihi ve Coğrafi Yapı, <<http://www.esenyurt.gov.tr/tarihi-ve-cografi-yapisi>> Esenyurt Kaymakamlığı, (E.T: 17.07.2019)

3.1. İstanbul'a Eklenen Bir Kentin Profili: Esenyurt

Esenyurt'un demografik yapısını kentsel etnisite bağlamında incelemeyi amaçlayan bu bölümde, Esenyurt'un göç süreçleri, nüfus hareketleri, etnik dağılım ve çeşitliliği, yerel yönetim süreçleri, yerel ilişki ağları ve hemşehrilik ilişkileri detaylı bir şekilde incelenecektir. Ancak her şeyden önce Esenyurt'un bugünkü kentsel profilini görmek yararlı olacaktır.

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda yer alan Esenyurt, yaklaşık 4800 hektar alanı ile Küçükçekmece gölü ile Büyükçekmece gölleri arasında kalmaktadır. İlçe, doğuda Avcılar, batıda Büyükçekmece, kuzeyde Başakşehir ve Arnavutköy, güneyde Beylikdüzü ilçeleriyle komşudur. E-5 karayolu ile TEM otoyolunu bağlayan bir bağlantı yolu (Esenyurt yolu) ilçenin ortasından geçerek, ilçeyi ikiye ayırmaktadır⁹ (Harita 1).

Harita 1: Esenyurt Coğrafi Haritası

Kaynak: İBB İstanbul Şehir Haritaları, <<https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>> E.T: 26.04.2020

⁹Esenyurt Kaymakamlığı, Tarihi ve Coğrafi Yapı, < <http://www.esenyurt.gov.tr/tarihi-ve-cografii-yapisi>> (E.T: 28.03.2020)

Esenyurt, 19. yüzyılın başlarında tarım ve hayvancılığın yapıldığı bir çiftlik bölgesidir. Bu dönemde bu bölgede Eşkinöz, Haramidere, Kabadık, Kalyos ve Akçaburgaz isimli beş temel çiftlik bulunmaktadır. 19. yüzyılın sonunda, bu çiftliklerin bir kısmı, Balkan ülkelerinden gelen muhacirlerin yerleştirilmesi için istimlâk edilmiştir. Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan karşılıklı mübadele anlaşması sonrası bir Rum Köyü olan Kalyos Köyü'nde yaşayan Rumlar Yunanistan'a gönderilirken, Selanik'in Drama bölgesinden gelen Türkler Kalyos Köyü'ne yerleştirilmiş, 1930'lu yıllarda ise Türkçe olmayan yer adlarının değiştirilmesi kapsamında köyün adı Kıraç olarak değiştirilmiştir. Eşkinöz ve Kalyos köyleri 19. yüzyıla kadar Büyükçekmece Kazası'na o da Eyüp Kadılığı'na bağlı kalmıştır. Eyüp Kadılığı ise bu dönemde Silivri Sancağı sınırları içinde olup Edirne Vilayeti'ne bağlıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Büyükçekmece Kazası İstanbul Şehremaneti'ne bağlanmıştır. Adını Eşkinöz Çiftliği'nin sahipleri olan Eşkinözgillerden alan Eşkinöz Köyü'nün adı ise 1967 yılında Esenyurt olarak değiştirilmiştir. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.1-3)

1972 yılında onaylanan Büyük İstanbul Nazım Planı'nda Esenyurt yeni yapılacak olan otobanın yanında konumlandırılmış ve 100 bin konutluk iskân sahası olarak gösterilmiştir. Bu kararın ardından Esenyurt'ta arsalaşma süreci başlamış ve bunu takiben Esenyurt nüfusunda artış başlamıştır. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.3) 1975 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre Çatalca nüfusu 71.459, Büyükçekmece nüfusu 21.062, Esenyurt nüfusu 1631 ve Kıraç nüfusu 435 kişidir. 1985 yılına geldiğimizde ise Çatalca nüfusu 117.380, Büyükçekmece 58.365, Esenyurt nüfusu 21.290 ve Kıraç nüfusu 826 kişiye ulaşmıştır.¹⁰

Esenyurt'ta arsalaşma sürecinin başlaması ve nüfusun hızlı artışı sebebiyle 21 Aralık 1987 tarihli 27/34092 sayılı oluruyla Esenyurt Köyü'nde aynı adı taşıyan altı mahallelik bir belediye kurulmasına karar verilmiştir. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.3) Bu kararın ardından 1989 yılında idari olarak Büyükçekmece'ye bağlı belde belediyesi kurulmuş¹¹, 10 Temmuz 2004'te kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir

¹⁰ TÜİK Türkiye Genel Nüfus Sayımı verileri kullanılmıştır.

¹¹İdari Yapı, <<http://www.esenyurt.gov.tr/idari-yapi>> Esenyurt Kaymakamlığı, (E.T: 17.07.2019)

Belediye Yasası ile birlikte ilk kademe belediyesi¹² olarak Büyükşehir Belediyesi'ne bağlanmıştır. 22 Mart 2008 tarihinde, 26824 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 5747 sayılı "Büyükşehir sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması" hakkındaki kanun hükümlerinin 1. maddesinin 22. fıkrasına göre Kırac ile birleştirilerek ilçe olmuştur. Bu kanunun ekli 20. Maddesine göre Esenyurt ilçe sınırları belirlenmiş ve yürürlüğe girdikten sonra ilçenin sınırları genişlemiştir. Bu kararla mahalle sayısı 20 olmuş, 29 Aralık 2014 tarihli değişiklik ile 69419 sayılı Valilik kararına istinaden ise mahallelerin sayısı 43 olmuştur. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2015, s.21)

Bunlar Akçaburgaz, Akevler, Akşemseddin, Ardıçlı, Aşık Veysel, Atatürk, Bağlarçeşme, Balıkyolu, Barbaros Hayrettin Paşa, Battalgazi, Cumhuriyet, Çınar, Esenkent, Fatih, Güzelyurt, Hürriyet, İncirtepe, İnönü, İstiklal, Koza, Mehmet Akif Ersoy, Mehterçeşme, Mevlana, Namık Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Orhangazi, Osmangazi, Örnek, Pınar, Piri Reis, Saadetdere, Selahaddin Eyyübi, Sultaniye, Süleymaniye, Şehitler, Talatpaşa, Turgut Özal, Üçevler, Yenikent, Yeşilkent, Yunus Emre ve Zafer Mahalleleridir. Bu mahalleler içinde ilçe nüfusundaki en büyük paya %4.31 ile Pınar Mahallesi sahiptir. Onun ardından en kalabalık mahalleler sırasıyla Mehterçeşme (%4.14), Yeşilkent (%3.95), Süleymaniye (%3.41), Osmangazi (%3.34), Bağlarçeşme (%3.27), Çınar (%3.22), Balıkyolu (%3.19) ve Talatpaşa (%3.04) Mahalleleridir. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.6)

Esenyurt'un ilk sakinleri Eşkinöz Çiftliği'nin çalışanlarıdır¹³. Bulgaristan ve Romanya'dan gelen göçmenler ve devamla aldığı iç göçlerle Esenyurt'un bugünkü demografik yapısı oluşmaya başlamıştır. Bugün Esenyurt'ta 81 ilin nüfusuna kayıtlı vatandaş bulunmaktadır.¹⁴ Ayrıca Suriye başta olmak üzere Afganistan, Pakistan, İran ve Afrika ülkeleri gibi ülkelerden Türkiye'ye gelen mülteci, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin de en yoğun şekilde yaşadıkları ilçelerin başında gelmektedir.¹⁵

¹²İlk kademe belediyesi, büyükşehir belediyesi sınırları içinde ilçe kurulmaksızın oluşturulan ve büyükşehir ilçe belediyeleriyle aynı yetki imtiyaz ve sorumluluklara sahip belediyeyi ifade eder. (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004)

¹³ 2015 yılında Fatih(Eşkinöz) Mahallesi'nde yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

¹⁴ TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerinden yararlanılmıştır.

¹⁵ İstanbul İl Göç İdaresi verilerinden yararlanılmıştır.

2018 yılına ait TÜİK verilerine göre Esenyurt nüfusu 891.120 kişiden oluşmaktadır. Bu nüfus İstanbul nüfusunun %5,91'ini, Türkiye nüfusunun %1,09'unu oluşturarak İstanbul'un en büyük, Türkiye'nin dördüncü büyük ilçe nüfusudur. Bu nüfusun %51'ini erkekler oluştururken %49'unu kadınlar oluşturmaktadır. Bunun yanında nüfusun %44'ü 25 yaş altındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. 0-10 yaş arası çocukların toplam nüfusa oranı ise %20'dir. 25-65 yaş arasındaki nüfusun toplam nüfusa oranı %53'ken 65 yaş üstü nüfusun %3'ünü oluşturmaktadır. Bu ortalama 2018 yılı verilerine göre İstanbul'da %7, Türkiye'de %9'dur. Görüldüğü gibi Esenyurt'un çok genç bir nüfusu vardır. Yaşlı oranı ise Türkiye ortalamasının da altındadır.¹⁶ Yine bu verilere göre Esenyurt'un yıllık nüfus artış hızının da Türkiye ve İstanbul'un artış hızından çok yüksek olduğu görülmektedir: Türkiye nüfusunun yıllık artış hızı %1,48, İstanbul nüfusunun yıllık artış hızı %0,26, Esenyurt nüfusunun yıllık artış hızı ise %5,27'dir.

Esenyurt'un hem yurtdışından aldığı dış göçler hem de Türkiye'nin 81 ilinden yoğun bir şekilde aldığı iç göçler bugünkü kozmopolit demografik yapısını oluşturmuştur. 2018 yılına ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri incelendiğinde Esenyurt nüfusunun %46'sı Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerden, %30'u Karadeniz Bölgesi'ndeki illerden, %11'i Marmara Bölgesi'ndeki illerden, %9'u İç Anadolu Bölgesi'ndeki illerden, %3'ü Akdeniz Bölgesi'ndeki illerden ve %1'i Ege Bölgesi'ndeki illerden göç edenlerden oluşmaktadır. Yine aynı verilere göre, bu nüfusa yurtdışı doğumlu olanların oranı %8, Van doğumlu olanların oranı %7, İstanbul ve Ardahan doğumlu olanların oranı %6, Tokat doğumlu olanların oranı %5, Samsun, Ordu, Kars ve Erzurum doğumlu olanların oranı ise %4'tür.¹⁷ Esenyurt'ta bu illerden 37'sinin il derneği, 7 dernek federasyonu ve birçok ilçe ve köy derneği bulunmaktadır. Bu derneklerin birçoğu Esenyurt'un ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkilerinde önemli aktörler olarak yer almaktadır.

Esenyurt'ta devlet okullarından ve özel okullardan oluşan toplam 168 adet okul bulunmaktadır. Bu okullardan 56'sı ilköğretim okulu olup, 38'i devlet, 18'i özel okullardan oluşmaktadır. Ortaokul düzeyinde 34'ü devlet okulu, 21'i özel okul olmak üzere toplam 55 okul bulunmaktadır. Lise düzeyinde ise toplam 57 okul bulunmakta,

¹⁶ TÜİK ADNKS verilerinden yararlanılmıştır.

¹⁷ TÜİK ADNKS verilerinden yararlanılmıştır.

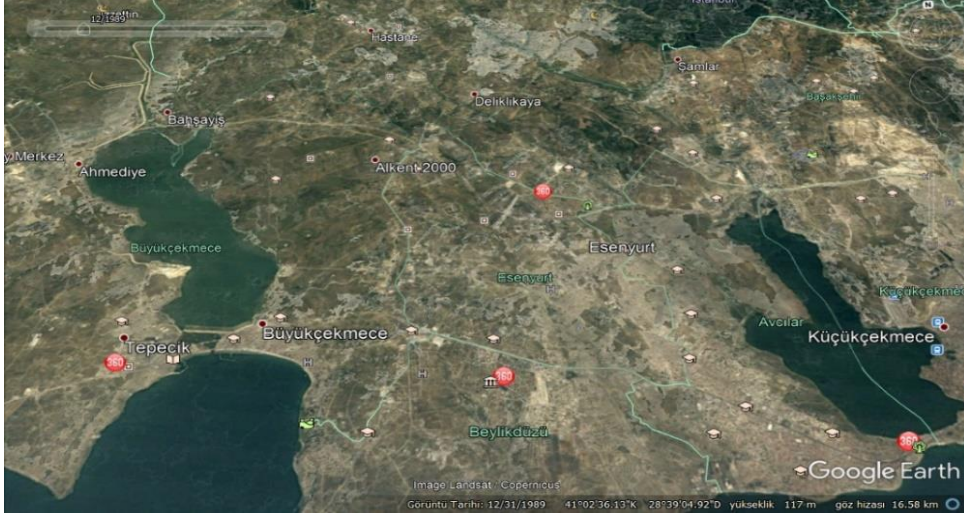
bunların da 20'si devlet okulu (5 Anadolu Lisesi, 15 Meslek Lisesi), 37'si özel okuldur. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.9) Bunun dışında ikisi devlet okulu olmak üzere toplam 30 anaokulu, belediye bünyesinde 13 kreş, üçü devlet okulu olmak üzere 13 özel eğitim okulu, tamamı özel olan 13 öğrenci yurdu bulunmaktadır. Ayrıca bir halk eğitim merkezi, bir mesleki eğitim merkezi ve bir bilim ve sanat merkezi vardır.¹⁸ Bunlar dışında ilçede 10 kültür merkezi, 11 kütüphane ve etüt merkezi ve 31 spor salonu/spor merkezi bulunmaktadır. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.45-46) Ayrıca Esenyurt'ta üç üniversite bulunmaktadır. Bunlar Esenyurt Üniversitesi, İstinye Üniversitesi (İstinye Eğitim ve Araştırma Hastanesi) ve Beykent Üniversitesi'dir.

Esenyurt'ta 54'ü özel ve 56'sı resmi olmak üzere toplam 110 sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar, üçü özel olmak üzere dört genel nitelikli hastane, bir özel eğitim ve araştırma hastanesi, bir resmi verem savaş dispanseri, 11 özel tıp merkezi, 44 resmi aile sağlığı merkezi, bir özel diyaliz merkezi, 9 resmi acil yardım istasyonu, 5 özel sağlık kabini, bir resmi ana-çocuk sağlığı ve aile planlama merkezi, bir özel poliklinik, 26 özel ağız ve diş sağlığı merkezi, iki özel laboratuvar, dört özel psiko-teknik değerlendirme merkezinden oluşmaktadır. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.11) Ayrıca Esenyurt bir kaplıca bölgesidir ve burada belediyeye ait iki termal kür ve tedavi merkezi bulunmaktadır. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.45) Esenyurt'ta 77 Cami, 33 Kuran kursu ve 7 Cem Evi bulunmaktadır. (Esenyurt İlçe Müftülüğü, 2018)

Esenyurt'ta bulunan sanayi kuruluşları Türkiye sanayisinin yaklaşık %4'ünü, İstanbul sanayisinin yaklaşık %21'ini oluşturmaktadır. İlçede 2500'den fazla küçük ve orta ölçekte sanayi tesisi ve 8 sanayi sitesi bulunmaktadır. Bunlar, Alkop Sanayi Sitesi, ISISO Sanayi Sitesi, Mimsan Sanayi Sitesi, Mobilyacılar Sanayi Sitesi, Kotçular Sanayi Sitesi, Fatih Oto Sanayi Sitesi, Evren 1 Oto Sanayi Sitesi ve Evren 2 Oto Sanayi Sitesi'dir. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.12)

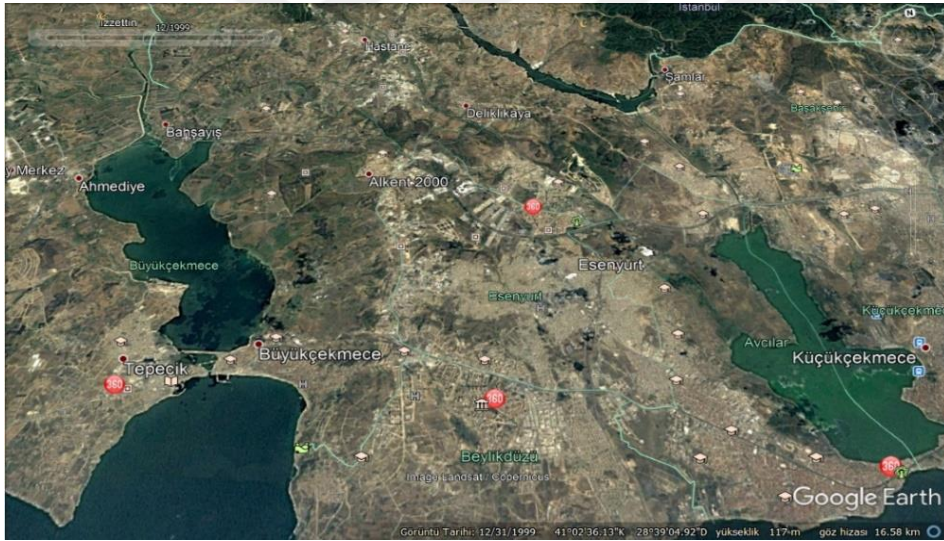
¹⁸ Esenyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır.

Harita 2: Yıllara Göre Esenyurt'un Yapılaşması (1989-1999-2009-2019)

1989

1999

zaman da zorunlu göç olarak gerçekleşir. Zorunlu göç, kişilerin/grupların kendi istekleri dışında bulundukları yerden ayrılmak zorunda olmalarıdır. 2012 yılında Suriye’de başlayan savaş sonrasında bütün dünyanın gündeminde “mülteci krizi” olarak yer alan göç dalgası da uluslararası zorunlu göçün en güncel örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş sebebiyle ülkelerinde güvende olmayan milyonlarca Suriye vatandaşının sığındığı ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) verilerine göre bugün Türkiye’de kayıtlı olan yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Bunun yanında başka ülkelerden zorla yerinden edilmiş 330.000 kişi de Türkiye’de ikamet etmektedir. (UNCHR, 2020) Uluslararası göçlerin bir kısmı da yasal olmayan yollarla gerçekleşmektedir. Bu göçler genellikle “yasadışı göç” olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu çalışmada bu göçler için “düzensiz göçmen” kavramının kullanılması tercih edilmektedir.¹⁹

Ülke sınırları içinde gerçekleşen nüfus hareketleri olan iç göçler de nedenlerine ve gerçekleşme biçimlerine göre değişiklik göstermektedir. Uluslararası göçlerde olduğu gibi, göç, kimi zaman ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal sebeplerle gönüllü olarak gerçekleşse de kimi zaman zorla yerinden edilme şeklinde gerçekleşmektedir. Aşağıda örnekler üzerinden görüleceği üzere, Esenyurt’a yapılan göçlerin bir kısmı gönüllü olarak gerçekleşmişken bir kısmı da zorunlu olarak gerçekleşmiştir. Zorunlu göç ve gönüllü göç arasındaki farkın ayırımına varmak, göç etme sürecini ve sonrasını baskın şekilde etkileyen faktörleri anlamamızı kolaylaştıracaktır. Gönüllü olarak gerçekleşen göçlerde geline yerle devam eden bağlantılar, göç edilen yerdeki yaşamı büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. Ancak zorunlu olarak gerçekleşen göçlerde, çoğu zaman göç eden kişilerin yaşamını kolaylaştıracak hiçbir bağ kalmamıştır. Necmi Kadioğlu’nun “bir tosendan bir ev yapmanın hikâyesi” olarak tanımladığı durum aslında tam da zorunlu ve gönüllü göç arasındaki farka işaret etmektedir. Esenyurt’a göç edenler çoğunlukla yoksullukta ortaklaşsa da gönüllü olarak göç edenlerin ev yapmak için bir tosunu varken, yerinden edilenler her şeyi geride bırakıp sıfır noktasından hayata tutunmak zorunda kalmaktadır.

¹⁹ Sühal Şemşit’in “Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış” makalesinde, bu kavramı yasadışı göç kavramına nazaran daha nötr bir anlam taşıması sebebiyle kullandığını belirtmiştir. Bu çalışmada da bu bakış açısı örnek alınmıştır.

Göç, hem göç eden insanı, hem göç edilen yerdeki insanları hem de göç veren ve göç edilen mekânı doğrudan etkileyen güçlü bir olgudur. Esenyurt da 30 yıl içinde çok hızlı bir nüfus büyümesi yaşayan bir ilçedir. Bu bölümde bu büyümenin kaynağı olan göç hareketleri, bu hareketlerin temel nedenleri dönemsel ve niteliksel olarak gerçekleşen kırılmalara odaklanılarak anlaşılmaya çalışılacaktır.

Yaptığımız saha çalışması ve araştırmalara göre, Kırac ayrı tutulursa²⁰, Esenyurt'un ilk göçmenleri 1934 yılı itibariyle Bulgaristan ve Romanya'dan gelen Türkler ve Çingenelerdir. Bulgaristan'dan yapılan göçler, Esenyurt'un ilk mahallesi olan ve Çingene Mahallesi olarak bilinen Fatih Mahallesi'nde yapılan saha çalışmasından²¹ elde edilen veriler, Esenyurt'un ilk muhtarı olan Mehmet Uzunol ile ölmeden önce Durum Gazetesi tarafından yapılan bir röportaj ve Rumeliler ve Trakyalılar Derneği Başkanı Aydın Şengezer ile yapılan görüşme aracılığıyla anlatılacaktır.

Roman Dernekler Federasyonu Başkanı Semih Makaracı ile yapılan görüşmeye göre (2020), mahalle sakinleri ilk olarak 1948'de Bulgaristan'dan toplu olarak göç etmiş ve bu dönemde bir çiftlik bölgesi olan Esenyurt'a gelerek buradaki çiftliklerde tarım işleriyle geçimlerini sağlamaya başlamıştır. Mahalleli ile yaptığımız görüşmelerde ise hem göçün yapıldığı yer ile ilgili hem de tarihlerle ilgili bilgiler çok farklı şekillerde ifade edilmiştir. Kimi mahalle sakinleri dedelerinin 200 yıl öncesinde Selanik'ten göç ettiğini söylemiş, kimileri ise 1930'lu yıllarda Bulgaristan'dan göç ettiğini söylemiştir. Semih Makaracı ise bu göçlerin 1948 ile 1958 yılları arasında gerçekleştiğini ve bu dönemde toplamda 270-300 hanenin Esenyurt'ta şimdiki Fatih ve Merkez mahallelerine yerleştiklerini söylemiştir. Bugün ise bu nüfus yaklaşık 4 bin haneye ulaşmıştır ve buna paralel olarak bu nüfus büyük ölçüde farklı mahallelere yayılmıştır (Görüşme, 2020).

Esenyurt'un ilk muhtarı olan Mehmet Uzunol'un ailesi, Uzunol henüz iki aylıkken Bulgaristan'dan Esenyurt'a göç etmiştir. Bütün ömrünü Esenyurt'ta geçiren Uzunol, hafızasındaki Esenyurt'u şöyle anlatmıştır:

²⁰ Yukarıda detayları verildiği gibi, eski adı Kalyos olan Kırac'a Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadele ile Selanik'in Drama bölgesinden getirilen Türkler yerleştirilmiştir.

²¹ Bu saha çalışması 2015 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Doç. Dr. Egemen Yılığır tarafından verilen "Yoksulluğun Farklı Görünümleri" dersi kapsamında Elif Nur Elçi ve Mustafa Çelebi ile birlikte yapılmış, Elçi ve Çelebi'nin izinleri üzerine bu çalışmada kullanılmıştır.

O zaman Esenyurt böyle ufak bir yerdi. 80 bilemedin 100 hane bir köydü. Elektrik hiç yok. Gaz lambası ile aydınlanıyor. Yol yok. Buradan Doğan Araslı Caddesi'nin olduğu yerde yol var. Yoldu ama çamurdu. Asfalt yoktu. Eski ismi İstanbul yoluydu. Buradan İstanbul'a at arabaları ile öküz arabaları ile gidiyorduk. Çiftçilik yapıyorduk. Tarım işleriyle uğraşıyorduk. İşte karpuz gibi kavun gibi şeyler yetiştiriyorduk. Biz onları götürür İstanbul'da pazarlardık. Üç beş kuruş para alır onla geçinirdik. O zaman İstanbul da ufacık. (Kızılyar, 2019)

Mehmet Uzunol'un hikâyesi, bu dönemde Bulgaristan'dan gelen Türk göçlerini ve bu dönemin Esenyurt'unu tahayyül etmek için iyi bir kaynak olarak karşımıza çıksa da ne yazık ki göçün nedeni hakkında bir bilgi vermemektedir. Ancak Esenyurt'taki ekonomik faaliyetler ve nüfus yapısı konusunda ulaşılabilen en açık anlatım olarak önemli görünmektedir.

Rumeli ve Trakyalılar Derneği Başkanı Aydın Şengezer ise 1978 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan zorunlu göç sonucu İstanbul'a gelmiştir. Şengezer, ilk önce Anadolu Yakası'nda yaşadıklarını daha sonra Sefaköy'e taşındıklarını ve babasının Esenyurt'ta Kapadık Mevkii'nde çiftlikte çalışmaya başlamasıyla Esenyurt'a yerleştiklerini söylemiştir. Şengezer, 1978 ve 1989 zorunlu göçü sonrası İstanbul'un pek çok farklı semtine gruplar halinde yerleşildiğini, bir grubun da tarımsal işlerde çalıştıkları için Esenyurt'a yerleştiğini aktarmıştır. Kırcaali'de yaşayan Türklerin çoğunlukla tarımsal ekonomik faaliyetlerle geçindiklerini söyleyen Şengezer “Ovalılar üretir, dağlılar gelir alır” diyerek bu işlere yatkın olduklarını söylemiştir (Görüşme, 2017, Esenyurt). Şengezer'in ve Uzunolu'un göç hikâyelerinden yola çıkarak, Bulgaristan'dan göç eden Türklerin Esenyurt tercihinde ekonomik faaliyetlerini, bilgisine sahip oldukları tarımsal işlerde sürdürebilme imkânının burada bulunmasının belirleyici olduğu görülmektedir. Uzunol'un ve Şengezer'in göç hikâyelerinden yola çıkarak, bugün yaklaşık 50 bin nüfusa sahip olan²² Bulgaristan'dan göç eden Türklerin, Esenyurt'u tercih etme nedenlerinin başında, bilgisine sahip oldukları bir iş alanı sunuyor olması gelmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde şu anki Bulgaristan ve Romanya sınırları içinde yaşayan Türk ve Müslümanlardan olan bu grup, Bulgaristan'daki asimilasyon ve baskılar sonucunda pek çok kez göç etmiştir. “93 Harbi'nden Balkan Savaşları'na

²² Aydın Şengezer'in verdiği sayıdır.

kadar Bulgaristan'daki Türk nüfus %50 azalarak, aşağı yukarı 600 bin civarına düşmüştür. İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden Türk göçleri 1950'ye kadar bir azalma gösterir. 1939 ve 1949'de toplam 21.353 kişinin göç ettiği bilinmektedir” (Gündüz, 2015, s.7). Bunu takip eden süreçte yani 1949 sonrasında, ülkede yaşayan Türklere sosyal ve kültürel asimilasyon uygulanmaya başlamış ve 1950-1951 zorunlu göçü meydana gelmiştir. Zorunlu göçün ardından Bulgaristan'da meydana gelen işgücü yetersizliği 1951'de göçün durdurulmasına neden olmuştur. Bulgaristan'da Türkler Bulgarların yapmadığı işleri yaptığından ve aynı zamanda genç nüfusu da barındırdığından göçler her zaman işgücünün de ülkeyi terk etmesi anlamına gelmektedir. 1951 göçünden 1968'e kadar başka bir göç gerçekleşmemiştir ancak “1969-1978'de imzalanan *Yakın Akraba Göçü Anlaşması* çerçevesinde 130 bin kişilik bir Türk göçü görülmektedir. Nitekim Bulgaristan, zaman zaman Bulgarlaştırma ve Hristiyanlaştırma politikaları uygulayarak Türklerin, yaşadığı yerleri terk etmesine sebep olmuştur.” (Gündüz, 2015, s.2) Bulgaristan'da yaşayan Türklerin son göçü ise 1989'da yaşanmıştır. 1984 yılında yoğunlaşan asimilasyon politikaları bu göçün zeminini oluşturmuştur. Türkçe konuşma, dini vecibelerin yerine getirilmesinin yasaklanması, zorla isim değiştirme, Türk okullarının kapatılması bu politika dâhilinde yapılanlardandır. Ayrıca bu yasakların ihlali durumunda da ağır yaptırımlara maruz kalan Türkler için yeni bir göç dalgası başlayacaktır. 29 Mayıs 1989'da Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'un televizyondaki konuşmasında: “Türkiye Bulgaristan'dan göç etmek isteyen Türklere kapısını açsın” çağrısına Türkiye Başbakan'ı Özal'ın “Bizim kapımız herkese açık” demesi üzerine kitlesel olarak Türkiye'ye yönlendirilmiştir. Bu açıklamanın üzerinden 24 saat bile geçmeden 400 civarında Türk, Kırıkkale/ Dereköy hudut kapısına sevk edilmiştir. İki hafta içinde tehcir edilen Türk sayısı 2500'ü aşmıştır. Esenyurt'ta yaşayan Bulgaristan göçmenlerinin büyük bir çoğunluğu son iki göç dalgasıyla Türkiye'ye gelmiştir. İstanbul içinde yaşayan göçmenlerin büyük çoğunluğunun Esenyurt, Florya ve Avcılar civarında yaşadığı öğrenilmiştir.

Esenyurt'un esas hızlı göç süreci ise 1970'lerin sonunda başlamış ve 1980 sonrası ivme kazanmıştır. Bu süreçte birçok önemli etken bulunmaktadır. Türkiye'nin değişen ekonomi politikalarının bir sonucu olarak Anadolu'dan İstanbul'a doğru hızlanan göç, 1980 darbesi sebebiyle yaşanan güvenlik kaygıları ve 1990'larda Kürdistan'da

yaşanan köy yakmaları ve boşaltmaları sonucu Kürtlerin yerinden edilmesi başta gelen nedenlerdir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, devlet Kürtleri "Türk ulusal dairesine sokmak için" asimilasyonun bütün araçlarını kullanmıştır. Bunun için en başta zorunlu iskân uygulamalarına başvurulmuştur. Bu iskân uygulamalarının amacı Fırat'ın doğusundaki Kürtleri Fırat'ın batısına nakledip, boşaltılan yerlere Türkçe konuşan Müslümanları yerleştirerek bu bölgeleri Türkleştirmektir. Bunun ilk girişimi 1926 yılında, ikinci girişimi ise 1927'de gerçekleştirilmiştir. İlk büyük iskân girişimi 1934 yılında gerçekleşirken, son iskân girişimi 1937-1938'de yaşanmıştır. (Kurban; Yeğen, 2012, s.47-49). Kurban ve Yeğen'e göre (2012), 1938'den sonraki elli yıl, yerinden etmenin Kürt sorununun çözümünde birincil araç olmaktan çıktığını göstermektedir (s.49). "Ne var ki, Kürt meselesinin 1990'larla beraber düşük yoğunluklu bir savaş üretecek kıvama gelmesiyle beraber yerinden etme siyaseti yeniden devreye sokulmuştur" (2012 s.49). Ancak bu dönemde gerçekleşen yerinden etme faaliyetinin öncelikli amacı, önceki yerinden etme girişimlerinden farklı olarak Türkleştirme değildir. Yerinden etme, Kürtçe konuşan köylüleri büyük şehirlere yerleşmeye zorlamış, bunun üzerinden dolaylı olarak Türkleşmeye katkıda bulunmuştur. Kurban ve Yeğen'e göre (2012), "doksanlar tecrübesi"nin asıl amacı PKK militanlarının dağlık arazide barınmasını engellemek ve Kürtler ile örgüt arasındaki bağları koparmaktır (s.49). Bu yerinden etme faaliyeti, on yıl kadar bir süre içinde 3 bin kadar köy ya da mezra kimi zaman yakılarak ve sakinlerine herhangi bir mühlet verilmeden boşaltılmıştır. Bu süreçte, birkaç milyonun yaşadığı bölgeden 1 milyondan fazla insan etkilenmiştir (2012, s.49). Bu yerinden edilmenin 1930'lardaki yerinden edilmelerden farkı, bu süreçte göçe zorlanan Kürtlerin nereye ve nasıl göç edeceğine dair hiçbir devlet planının olmamasıdır. "1930'ların yerinden etme politikası, kimin nereye yerleştirileceği gibi detaylara varana kadar kanunla düzenlenmiş ve yasal bir çerçevede gerçekleştirilmişken, 1990'lardaki büyük göç hukukun dışında cereyan etmiştir" (2012, s.50). Yerinden edilen Kürtler, herhangi bir dayanakları olmadan özellikle büyük şehirlere göç etmiştir. İstanbul da bu göçün en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu göçlerin Esenyurt'a yönelmesinin en temel nedenlerinden biri ise Esenyurt'taki ucuz konut ve arsa fiyatları ve bu dönemde kentsel mekânda bir dayanışma biçimi olarak yaygınlaşan hemşehrilik ilişkileri olmuştur. Zorunlu göç sonucu Esenyurt'a yerleşen Kürtlerin sayısal bilgisine ise ne yazık ki ulaşamamıştır.

Bu göçlerin hem uzun bir sürece yayılması hem de birçok farklı bölgeden yine birçok farklı bölgeye gerçekleşmesi ve yukarıda da değinildiği gibi devlet tarafından da herhangi bir programa tabi tutulmamasından kaynaklı olarak kayıt altına alınmamıştır.

Bu dönemde Esenyurt belediye başkanı olan Gürbüz Çapan, 1990'lardaki zorunlu Kürt göçünü de işaret ederek Esenyurt'a göçleri iki bölüme ayırmaktadır: Ekonomik kaygılarla yapılan göçler ve "güvenlik" sebebiyle yapılan göçler. 1980 darbesi sonrasında ve 1990'larda Kürtlerin zorla yerinden edilmesinin Esenyurt'a göçleri en çok arttıran nedenler olduğunu, göçmenlerin de büyük bölümünün kırsal bölgelerden geldiğini söyleyen Çapan, bir diğer önemli göç dalgası olan il içi göçleri ise "kente tutunamayıp kıyıya vuranlar" olarak üçüncü ve ayrı bir başlık olarak değerlendirmektedir.

12 Eylül'le birlikte Anadolu'dan büyük göç başladı. Kimisi güvenlikle ilgili kimisi ekonomik hayatla ilgili. Daha çok ekonomik hayatla ilgili. 90'larda da Kürt kalkışması bütün Güneydoğu'da, Doğu'da ciddi bir göçe sebep oldu. Yani hem jandarmadan kaçanlar hem örgütten kaçanlar İstanbul'a göç etmeye başladılar. Bunlar iki yere yerleşti. Biri Sultanbeyli biri Esenyurt. Yani gelenler köylü. Kanun, nizam, imar falan bilmiyorlar. Barınma sorunu çok yakıcı bir sorundu. 100 m 150 m bir arsa alıyor adam emlakçıdan adam oraya tarlanın ortasına bir ev diyor. Yani önü belli değil, arkası belli değil falan. Yani Esenyurt bir hazine yeri işgali değil, Esenyurt kendi yerini alıp perişan etmenin halidir. Yani millet burada şey zannediyor arsa dağıttı falan. Arsa marsa dağıtmadım ben. Barınma sorunu şiddetliydi çünkü bir tek adam çalışıyor, evde 4-5 çocuk var. Gelenler çoğu genç. En az 2-3 çocuğu var. 2-3 tane de burada yapıyor. Çocuğun en fazla olduğu yer Esenyurt'tur İstanbul'da. Sokağa çıkıyorsun sanki okullar paydos olmuş gibi. Sebebi genç göçerin olmasıdır. Daha sonra biraz palazlanınca annesini babasını da getirmeye başladılar. Şeydir, buraya gelenlerin ikinci kısmı da kente tutunamayıp kıyıya vuranlardır (Görüşme, 5 Kasım 2019, Esenyurt).

Çapan'ın, belediye başkanı olduğu dönem hem 1980 darbesinin, hem Kürt illerinden büyük şehirlere zorunlu göçün etkilerinin en yoğun hissedildiği dönemdir. Ayrıca hem sol gelenekten gelen bir siyasetçi olması hem de Kürtlere de yakın duran bir politik tutum sergilemesi bu süreci değerlendirme biçimine yansımaktadır. Çapan aynı zamanda çoğunlukla bu göçlerin Esenyurt'a yönelmesinin sorumlusu olarak eleştirilmektedir. Çapan'ın aktardığına göre kendisinin daha önce Diyarbakır'da

yürüttüğü çalışmalar ve Diyarbakırlılarla yakın ilişkilerinin de etkisiyle, zorunlu göçle gelen Kürtlerden ilk etapta özellikle Diyarbakırlılar Esenyurt'a yerleşmiştir (Görüşme, 2020).

Sol görüşlü insanların darbe sonrasında tehdit hissetmeden yaşayabildikleri bir yer olarak Esenyurt'ta yaşamayı tercih ettiği il dernek temsilcileriyle yapılan görüşmelerde de görülmüştür. Bu dönemlerde merkez sağ görüşe sahip olanlar Esenyurt'tan "Terörist yuvası" gibi isimlerle söz ederken sol görüşlü olanlar ve Kürtler "Küçük Kürdistan", "Kurtarılmış bölge" gibi isimlerle söz etmektedirler.

1980 darbesinde 6 yıl cezaevinde kalan, ardından ise 1990'lardaki yerinden edilme sebebiyle İstanbul'a göç eden Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı öğretmen Kemal Yüksel ise burada ilk önce Avcılar'a yerleşmiştir. 1999 depreminden sonra ise bu dönemde belediye başkanı olan Çapan'ın depremde evleri hasar gören öğretmenlere arsa vermesi sonucu Esenyurt'a göç etmiştir (Görüşme, 2017, Esenyurt).

1990 yılında Esenyurt'tan bir arsa alıp daha sonra burada ev yaparak buraya taşınan Göle Dernekler Federasyonu başkanı Ertekin Baysan, üç sebeple Esenyurt'a taşındıklarını söylemektedir. Birincisi, Esenyurt'un İstanbul'a en yakın bölgelerden biri olarak en iyi barınma imkânını sunması; ikincisi, hemşehrilerinin burada yoğunlaşması ve üçüncüsü ise burada "Kurtarılmış bölge"de yaşıyormuş gibi hissetme (Görüşme, 2017, Esenyurt).

Dersimliler Derneği başkanı Hüseyin Kalanç'ın Esenyurt'a göç hikâyesi de benzer aşamalardan geçmiştir. Devlet memuru olan Kalanç, 1992 yılında buradan bir arsa aldığını 1995 yılında da Esenyurt'a taşındığını söylemiştir. Esenyurt'u kendine çok yakın bulduğunu söyleyen Kalanç, burada ilk geldiğinde hiçbir akrabası olmadığını ancak Çapan'ın barınma konusunda sunduğu imkânların da etkili olduğunu söylemiştir (Görüşme, 2017, Esenyurt). Kalanç'ın kendini Esenyurt'a yakın hissetmesinin nedeni, bu dönemde politik görüşleri nedeniyle baskıya maruz kalanların burada yaşıyor olması ve burada "kurtarılmış bölge"de hissetmesidir.

Esenyurt'un şu anki belediye başkanı Kemal Deniz Bozkurt'un göç hikâyesi ise, daha iyi koşullarda yaşamak için gerçekleştirilen gönüllü bir göç hikâyesidir. Türkiye'de önemli bir sorun olarak gördüğü göçlerin genel olarak plansızlık ve kötü kurgulanmalar sebebiyle gerçekleştiğini ve Türkiye'ye çok büyük maliyetleri

olduğunu belirten Bozkurt, kendi hikâyesi üzerinden Esenyurt'a göçleri şu şekilde anlatmaktadır:

Göçün temel nedeni -çok güzel bir soru bu- Esenyurt'ta değil Türkiye'deki göç sorunu birçok yanlışlığın sonucu. Göçün nedeni de plansız büyümek. Türkiye'nin plansız bir şekilde yürüyor olması göçü doğuruyor. Ne demek bu? Şimdi Kars'tayım ben, Kars doğumluyum, Ardahan o zaman Kars'tı. Göle doğumluyum. Bir öğretmen çocuğuyum. Bizim buraya gelme nedenimiz okumak. Okul orada olmadığı için, üniversite olmadığı için, iyi üniversite olmadığı için, iyi iş alanları olmadığı için buraya geldik. Oysa ben memleketimi çok seviyorum. Yani orada okul olanakları olsaydı, orada iş olanakları olsaydı buraya göçmezdik. Şimdi buraya göçen herkes kendine dayatılan kötü koşullardan kurtulup daha iyi bir yaşam kurmak üzere göç ediyor. Esenyurt'a neden göç ediyorlar? Bunun birçok nedeni var. Bir tanesi daha önce göç eden kişilerin, göç ettiği yerlere göç ediyor vatandaşlarımız. Mesela biz Esenyurt'a niye geldik? Geldik burada o zaman uygun fiyata babam arsa buldu, bir yer yaptık. Sonra da bizi tanıyanlar biz buraya göçtük diye geldiler, yanımızdaki yeri aldılar başka yeri aldılar vs. Böyle bu ardışık olarak geldi. Ardından tabii buradaki sanayinin çok olması, iş olanaklarının çok olması ve konut fiyatlarının, arsa fiyatlarının ucuz olması insanları buraya yönlendirdi (Görüşme, 27 Aralık 2019, Esenyurt).

Daha iyi koşullarda yaşamak için gerçekleştirilen bu göçün Esenyurt'a yönelmesinin nedeni ise uygun barınma imkânlarına erişebilmek olmuştur. Bu örnek, Esenyurt'a yapılan göçlerin nedenleri ve gerçekleşme biçimleri açısından en yaygın görülen biçimdir.

2004 sonrasında Gürbüz Çapan'ın ardından seçilerek 3 dönem belediye başkanlığı yapan, Necmi Kadioğlu'na göre göçlerin temel kaynağı, üretilmiş konutlar ve bu konutların kredi ve faiz oranlarına uygun olmasıdır. Belediye başkanı olduğu ilk 10 yılda Esenyurt'un 600 bin göç aldığını söyleyen Kadioğlu, bu göçlerin getirdiği yükün de çok büyük olduğunu eklemektedir.

Esenyurt 2009 öncesinde bir beldeydi. 10 yılda bütün şehircilik unsurlarını tamamladı. Bu belde 10 yılda bütün unsurlarıyla yaşanılabilir hale geldi. Sosyal donatı alanlarını tamamladık. 10 yılda 600 bin göç aldık. Bu göçler hem il içinden hem dışından geldi. Bu göçler kendi yükünü de beraberinde getiriyor. Ama buraya korkarak gelenler rahat etti. Konut üretiminde

TOKİ'den sonra birinci sıradaydık. Amacımız sadece bina yapmak değil, iskâna alınmış krediye uygun konut üretmekti (Görüşme, 7 Kasım 2019, Esenyurt).

Kadıoğlu göçlerin toplumsal yönleri hakkında hiçbir şey söylemezken barınma imkânına olan talebe ve bu talebe nasıl karşılık verdiklerine vurgu yapmaktadır. Elbette yukarıda da değindiğimiz gibi yerel yöneticilerin göç olgusunu değerlendirme biçimleri aynı zamanda hem yönetsel ve ideolojik anlayışlarını hem de içinde bulundukları dönemi yansıtmaktadır. 2004 yılında ilk kez belediye başkanı olan Kadıoğlu, 2002 seçimleriyle iktidara gelen AKP'nin, 2004 seçimlerinde "hizmet belediyeciliği"ni öne çıkaran politikalarıyla seçilen ilk belediye başkanlarından biridir. AKP'nin yerel yönetimlerdeki uzun süreli etkinliğini sağlayan bu politikalar tam da Kadıoğlu'nun vurguladığı konut üretimi ve sosyal donatı alanlarının tamamlanması gibi yapı üretimine dayalıydı. Dolayısıyla bu durum bu dönemde göçleri arttıran önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Necmi Kadıoğlu'nun istifasından sonra belediye başkanlığına atanarak 3. Belediye başkanı olan Ali Murat Alatepe ise Esenyurt'a göçlerin nedenleri değişse de hepsinin "zorunluluk"ta ortaklaştığını belirtmektedir. Bir diğer önemli nedenin ise hemşehrlik bağı olduğunu söylemektedir. Diğer belediye başkanlarından farklı olarak Suriye'den ve başka ülkelerden gelen göçlere de vurgu yapması önemli bir detaydır.

Birincisi zorunluluk, ikincisi hemşehrlik ilişkisi. Burada bir hemşehrisi var. Yani sizi burada bekleyen hazır bir mekanizma görüyorsunuz. Deprem oluyor zorunlu bir göç. Mesela Van'dan gelenler şu an en yoğun nüfus grubu haline geldi. Zorunlu göç ve hemşehrlik bağının birbirini tetiklemesiyle oluyor bu. Terör göçü oldu zorunlu geldiler. Diğer taraftan da deprem göçü var. İstanbul'un içinde yaşayan emekli insanlar gidip yeni bir binada oturalım, site olsun diye iç göçü çoktur Esenyurt'un. Bu da zorunlu bir göçtür. Ya da evini yenileyecek ama en ucuza daire alacağı yer de Esenyurt'tur. Esenyurt'un en ucuz ve yeni olması da. Çünkü emekli, şehre de çok inmeyecek. Yani farklı birçok neden var ama hep zorunlu. Çocuk evlendirmek, emeklilik vs. hepsi zorunluluk. Bakın şöyle bir şey var ben çok araştırma yaptırırım. İşte Fatih'te oturuyor. İki de çocuğu var evlendirmek istiyor ama tek evi var. Fakat Fatih'teki evi satarak Esenyurt'tan 3 tane daire alabiliyor. Birinden kira alıp diğerini çocuğuna verip üstüne de cebinde parası kalıyor. İşte bu da bir zorunluluk. Esenyurt zorunlu göç merkezi haline geldi. En son Suriyelilerin de buraya gelmesi mesela. Başta paralı Suriyeliler buraya geldi. Çünkü

daireler ucuzdu buradan daire alıp daire sahibi oldular. Yoğun bir konut stoğu vardı bu da herkese açılınca böyle bir şey olmuş oldu (Görüşme, 6 Kasım 2019, Esenyurt).

Alatepe, belediye başkanlığını kısa bir süre deneyimlemiş olsa da öncesinde Ak Parti meclis üyesi olarak yerel siyasette yer alan aktörlerden biridir. Aynı zamanda il derneklerinde de görev almış, bu süreçleri de deneyimlemiştir. Esenyurt'a yapılan göçlerle ilgili gözlemleri de kapsamlı bir görüntü sunmakta ve bizim de bu süreci kavramamız için yardımcı olmaktadır. Alatepe'nin yabancı göçmenlere özellikle vurgu yapmasının nedeni de yine bu dönemde hem Esenyurt'ta hem de Türkiye'de göçmen karşıtı söylemlerin ağırlık kazanması ve özellikle Suriyeli mültecilerin bir sorun olarak görülmeye başlamasıdır. Bu dönemde belediye İstanbul İl Göç İdaresi ile birlikte mülteci ve sığınmacıları geri gönderme organizasyonları gerçekleştirmiş, bu organizasyonlar hem yerel hem ulusal basında yer almıştır. (Durum Gazetesi, 2018) Geri gönderme organizasyonları belediye yönetimi değişse de devam etmektedir. (Esenyurt Belediyesi, 2019)

Yukarıda hem yerel yöneticilerin hem de hemşehri dernek yöneticilerinin kendi hikâyeleri ve göçün nedenleri hakkındaki görüşlerinde de görüldüğü gibi Esenyurt'ta yaşayan hemen herkesin göç hikâyesi bir noktada ortaklaşmaktadır: Barınma imkânı. Esenyurt'un, çok hızlı bir değişim ve gelişim gösterdiğinden söz etmiştik. Bu hızlı büyümenin altında yatan en büyük neden ev sahibi olabilme imkânına erişebilmektir. Sayısız göç hikâyesi bu noktada birleşmektedir. İstanbul'da yaşamak çok zor koşulları dayatırken, "İstanbul'a yakın bir yerde" ev sahibi olmak cazip görünmüştür. İstanbul konut piyasasının geneli düşünüldüğünde bir eve sahip olmak köyden kente göç edenler için neredeyse imkânsız görünürken, çoğunlukla zincirleme göçün öncü göçmeni buradan bir arsa edinerek geniş ailesiyle birlikte yaşayabileceği evi/apartmanı yapma imkânına sahip olmuştur. Esenyurt'la ilk bağ görüşmelerden verilen örneklerde de görüldüğü gibi uygun fiyatlara arsa alarak kurulmuş, zamanla arsaların değerlerinin artışı ya da konut yapma imkânının oluşmasıyla konut yapılmış ve buraya yerleşilmiştir. Tüm bu süreçler Esenyurt'un hızla büyümesini sağlayan önemli aşamalardır.

Kent merkezine yapılan göçlerle, kentin çeperlerine yapılan göçler farklı sonuçlar doğurmaktadır. Konut edinme imkânı fazla olan çeperlerde, aynı konutu paylaşma derdi de büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. Kentin merkezinde aynı ekonomik

imkânlarla yaşamak için eski ve kötü konutlarda yaşamak gerekirken, Esenyurt gibi çeperlerde çok daha iyi barınma imkânına ulaşılmıştır. “...özellikle kente göç eden yoksul katmanlar için kentsel deneyim, kente tutunma(konut edinme)- yaşama(iş bulma) ile başlamakta ve devingenlik bunlara bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Bu kesimler için kentsel yaşam, kentte yaşamayı başarma-başaramama; kentte varolma-devingenlik; yoksulluk-geri dönme seçenekleri arasında ve “bıçak sırtında” diye özetlenebilecek bir biçimde sürmektedir” (Erder, 2013, s.18). Konut probleminin uygun yollarla çözülmesi kente tutunmayı kolaylaştırmış ve yeni göçlere de zemin oluşturmuştur. Kurulan yeni ilişki ağları, varolan ilişki ağlarına eklenmiş ve hem konut piyasasında hem de iş piyasasında aktif rollere olanak sağlamıştır. “Kente göçedenler, kentte varolabilmek için, kentte mevcut olan yapıyı ve dolayısıyla devingenlik kanallarını kullanmak durumunda kalmaktadır. Göçün yerleşik nüfusa göre öneminin az olduğu durumlarda, kentteki mevcut yapının ve devingenlik kanallarının yeni gelenleri emebilme olanağı vardır. Ancak, Türkiye gibi, sayısal olarak geniş kitlelerin çok kısa bir döneme büyük göç hareketleri sığdırabildikleri ülkelerde, göç edenlerin de yapıyı ve işleyiş kurallarını etkilemeleri, hatta giderek değiştirmeleri söz konusudur” (2013, s.15).

Yapılan görüşmelerde görüldüğü gibi öne çıkan bir diğer önemli etken ülkenin bu dönemlerde içinden geçtiği politik atmosferi olmuştur. Ülkenin politik atmosferiyle ilgili olarak, 1980 darbesi sonrasında ve 1990’lardan sonra Esenyurt’un “kurtarılmış bölge” olarak görülmesi göçlerin buraya yönelmesinde etkili olmuştur. Kimi zaman yerel yönetim özellikle konut edinme aşamasında etkili olmuşsa da ilişki ağları zamanla bunu aşkın bir hale gelmiştir. Konut imkânının ardından yaşam biçimi de etkili bir faktördür. Hızla gerçekleşen göçlerin ardından her grubun, köyünde ya da memleketinde ilişki içinde olduğu kişiler aynı bölgede bir araya gelmiş ve yeni ilişki ağları kurma gereği ortadan kalkmıştır. Aile apartmanlarında başlayan yaşam, kentte komşularla kurulacak ilişkilerin gerekliliklerini esnetmiştir. Bunun dışında özellikle yaşlılar için köy-kent ikilemine düşmeden yaşama imkânı doğmuştur. Köy kahvehaneleri, köy dernekleri çalışmayan ve kente uyum süreci zor olabilecek yaşlıların sosyal alanlarına dönüşmüştür ve bütün ömrünü geçirdiği çevresiyle yalnızca mekânı değiştirmiş olarak yeniden ilişkilerine devam etmektedir. “Kentte önce yerel politik aktörlerde, daha sonra ise gerek kentteki gruplaşmalarda gerekse toplumsal hareketlerde gözlemlenen değişimler, kentteki toplumsal çeşitlenmenin ve

farklılaşmanın, “kentlilik-köylülük” ekseninden uzaklaştığını ve yeni boyutlar kazandığını göstermeye başlamıştır” (Erder, 2013, s.13).

3.1.2. Esenyurt'ta Nüfus Hareketleri

Bu bölümde, Esenyurt'tun demografik yapısının Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) alınan resmi veriler aracılığıyla incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Esenyurt'un 1985-2018 yıllarına ait nüfus verileri Türkiye Genel Nüfus Sayımları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden (ADNKS) alınarak görsel tablolar haline getirilmiştir. Esenyurt 1989 yılına kadar Büyükçekmece'ye bağlı olduğu için ve Kıracaoğlu ayrı bir belde olduğundan ilk aşamada nüfus verilerinde Büyükçekmece ve Kıracaoğlu nüfuslarına da yer verilmiştir. Bu doğrultuda Esenyurt'un demografik yapısının görülmesi mümkün olacaktır.

Türkiye'de 2000 yılına kadar her 5 yılda bir nüfus sayımı yapılırken 2000-2007 yılları arasında hiçbir nüfus sayımı yapılmamıştır. Bu dönemin verilerine erişmek için TÜİK ile iletişime geçilmiş ancak kurumun tahminlerinin sapma oranı yüksek olduğu için bu verileri paylaşmadığı öğrenilmiştir. Bu nedenle nüfus verilerinde 7 yıllık değişim gözlemlenememiştir.

Bir önceki bölümde de değindiğimiz gibi İstanbul nüfusu 1980 sonrasında hızlı bir büyüme yaşamıştır. Tablo 1'de görüldüğü gibi İstanbul nüfusu 1985-1990 yılları arasında 1 milyondan fazla artmış, 1990-2000 yılları arasında ise bu artış iki katına çıkmıştır. Buna paralel olarak Büyükçekmece nüfusu da ilk 5 yılda iki katından fazla artarken, ikinci 5 yılda bu artış hızlanmıştır. Esenyurt'un nüfusu ise belediye kurulmadan 4 yıl önce, 1985 yılında 21.290 kişidir. Göçlerin ivme kazanmaya başladığı bu dönem itibarıyla Esenyurt'taki artış İstanbul ve Büyükçekmece'deki artışa benzerdir. 10 yılda 148.981 kişiye ulaşan nüfus, 2007 yılına geldiğimizde 253.084 olmuştur. Bugün Kıracaoğlu nüfusu da Esenyurt nüfusuna dâhil olduğundan 2007 yılında toplam nüfus 316.440'tır.

Tablo 1: 1985-2007 Genel Nüfus Sayımlarına Göre İstanbul, Büyükçekmece, Esenyurt ve Kıracaoğlu Nüfusu

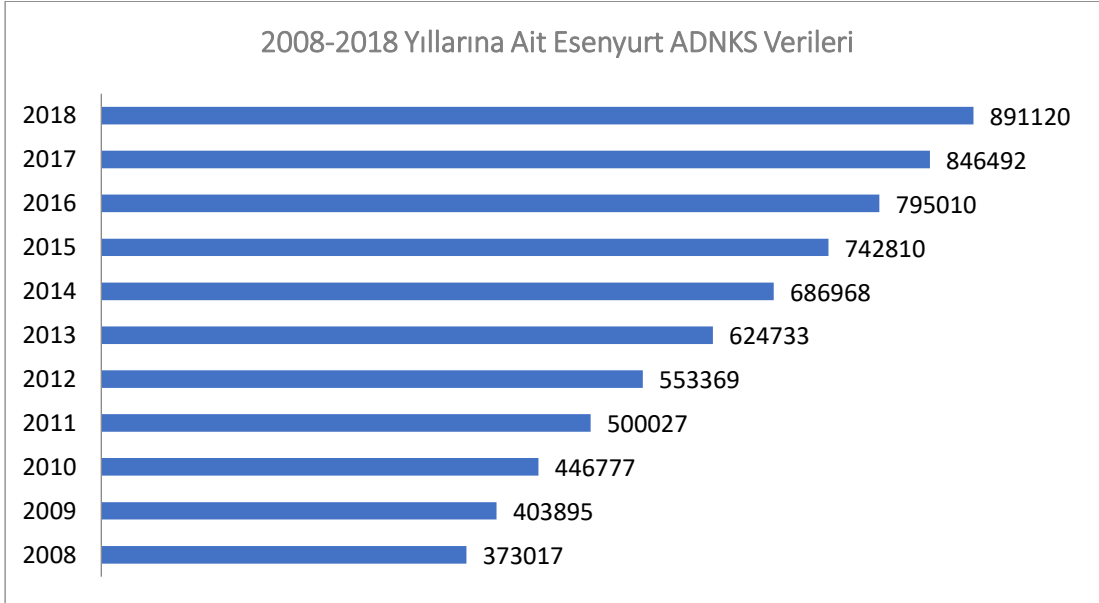
1985-2007 Yılları Genel Nüfus Sayım Verilerine Göre Nüfus
--

	1985	1990	2000	2007
İstanbul	5.842.985	7.309.190	10.018.735	12.573.836
Büyükçekmece	58.365	142.910	384.089	688.774
Esenyurt	21.290	70.280	148.981	253.084
Kıraç	826	2.239	24.217	63.293

Kaynak: Bu tablonun oluşturulmasında TÜİK Türkiye Genel Nüfus Sayımı verilerinden yararlanılmıştır.

TÜİK 2008 yılı itibariyle Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne geçmiş, bu sistem sayesinde yıllık nüfus verilerini açıklamaya başlamıştır. Bu verilerden oluşturulan Tablo 2'de görüldüğü gibi Esenyurt nüfusu 2008 yılında 2007 yılına göre 56.577 kişi artarak 373.0172'ye ulaşmıştır. 2008-2012 yılları arasında her yıl bu dolaylarda artan nüfus 2013 yılı itibariyle yılda yaklaşık 100 bin artış göstermiştir. Bu tarih itibariyle nüfustaki artışın önemli nedenlerinden biri 2012 yılında Suriye'de başlayan iç savaş sonrasında Suriyeli mülteci ve sığınmacıların Türkiye'ye ve İstanbul içinde de Esenyurt'a yoğun olarak göç etmesidir. Ancak resmi veriler yalnızca kayıtlı olan mülteci, sığınmacı ve göçmenlere ilişkin verilere erişmemizi sağlamaktadır. Gerçek sayıların bunun üstünde olduğu Belediye Başkanı Kemal Deniz Bozkurt tarafından belirtilmiştir. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

Tablo 2: 2008-2018 Esenyurt İlçe Nüfusu

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

3.1.3. Esenyurt'ta Etnik Dağılım ve Çeşitlilik

Bu bölümde, öncelikle resmi istatistikler aracılığıyla Esenyurt nüfusunun etnik çeşitliliği ve dağılımı incelenecektir. Bu amaç doğrultusunda Doğum Yerlerine Göre İlçe Nüfusu verileri bölgelere ve 5 yıllık periyotlara ayrılarak tablolar haline getirilmiştir. Bu sayede Esenyurt'ta hangi etnik grupların yaşadığını görmek mümkün olacaktır. Diğer taraftan, burada yaşayan nüfus gruplarının kendilerini kimlik olarak nasıl tanımladıkları il ve hemşehri derneklerinin temsilcileriyle yapılan görüşmeler ışığında aktarılacaktır. Bu kapsamda Esenyurt Karsılar Derneği Başkanı, Esenyurt Rumeliler ve Trakyalılar Derneği Başkanı, Esenyurt Ardahan Kültür Evi Derneği Başkan Yardımcısı, Göle Dernekler Federasyonu başkanı, Esenyurt Dersimliler Derneği Başkanı, Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı, Esenyurt Hakkari Yüksekövalılar Derneği Başkanı, Esenyurt Roman Kültür Evi Başkanı ve Trabzonlular Derneği Başkanı ile görüşülmüştür. Ayrıca neredeyse bütün il dernek başkanlarının bulunduğu bir toplantıya katılım sağlanmış bu toplantı sayesinde pek çok il dernek başkanıyla sohbet edilmiş ve kendi aralarındaki gündemleri gözlemlenmiştir.

TÜİK verilerine göre Esenyurt'ta Türkiye'nin 81 ilinin nüfusuna kayıtlı vatandaş ve yurtdışından göç edenler ikamet etmektedir. Bu nüfus verilerinin tamamına yer vermek, anlaşılması güç olacağından öncelikle 2014-2018 yıllarına ait ikamet edilen ilçeye göre doğum yerlerini gösteren nüfus verileri, en fazla nüfusa sahip doğum yerlerine göre tablo haline getirilmiştir. (Tablo 3)

Tablo 3: İkamet Edilen İlçeye Göre Doğum Yerleri

İkamet Edilen İlçeye Göre Doğum Yerleri: İstanbul Esenyurt İlçesi					
Doğum Yeri	2014	2015	2016	2017	2018
İstanbul	240308	263839	285650	306385	322493
Yurtdışı	19696	24366	32367	45002	69459
Van	30692	35104	39445	42877	44571
Ardahan	33544	34095	34674	34530	34191
Tokat	25987	26929	27528	27859	27399
Ordu	24609	25024	24945	26104	24871
Samsun	22752	23516	24046	24453	23994
Erzurum	20192	21802	22821	23193	23545
Muş	15619	17368	18671	19544	20092
Bilinmeyen	10263	10380	10694	10949	11006

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Tablodan görüldüğü gibi, ilk sırada İstanbul doğumlu olanlar yer almaktadır. Bu, Esenyurt’a daha önce göç edenlerin doğal nüfus artışını göstereceği gibi Esenyurt’un İstanbul içinden aldığı göçü de göstermektedir. İkinci sırada ise doğum yeri “yurtdışı” olanlar bulunmaktadır. 2014 yılında 19.696 olan yurtdışı doğumlu olan vatandaşların sayısı 2018 yılına gelindiğinde 69.459 olmuştur. Bu beş yıllık süreçte doğum yerlerine göre nüfusu en hızlı artan grup yabancı uyruklu vatandaşlar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayanlardan kayıtlı olanların bilgisini veren bu veri ne yazık ki bu nüfusun hangi ülkelerden göç ettiğini göstermemektedir.²³ Esenyurt belediye başkanı Kemal Deniz Bozkurt, yapılan görüşmede Esenyurt’ta yaşayan yabancı uyruklu nüfus hakkında önemli bilgiler vermiştir:

180 bin yabancı uyruklu vatandaş yaşıyor Esenyurt’ta. Bu Emniyet müdürlüğünden aldığım rakamdır, 60 bin civarında Suriyeli kayıtlı 60 bin civarında Suriyeli kayıtsız, 57 bin civarında da Suriye dışındaki yabancı uyruklu vatandaşlar var. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

²³ Esenyurt’ta yaşayan yabancı uyruklu nüfusun verileri için İstanbul İl Göç İdaresi’ne başvurulmuş ancak kurum bu verileri paylaşmamıştır.

Bozkurt'un verdiği rakamlar ile doğum yeri “yurtdışı” olarak kayıtlı olan nüfus birbirine yakın görünmektedir. Esenyurt, İstanbul'da Suriyeli nüfusunun en yüksek olduğu ilçelerin başında gelmektedir²⁴ (Kuru; Şar, 2020, s.12).

Bu tablo aynı zamanda Kürt illerinden gelen göçün devam ettiğini göstermektedir. Ardahan nüfusuna kayıtlı olanların artışı yavaşlamışken Van, Muş ve Erzurum nüfusuna kayıtlı olanların nüfusunda artış gözlemlenmektedir. Diğer taraftan Ordu, Samsun gibi nüfusu Esenyurt'ta yoğun olan Karadeniz illerindeki artışın yavaşladığı ya da düşmeye başladığı görölmektedir.

Bu sıralamada yer alan doğum yeri “bilinmeyen”ler, görüşülen TÜİK yetkilisinin aktardığına göre, doğum yeri adı deđiőtirilen köy ya da belde gibi küçük yerleşim yerleri olduğu için tespit edilemeyenleri ya da yurtdışı nüfusuna kayıtlı olup doğum yeri tespit edilemeyenleri ifade etmektedir.

Esenyurt'ta hangi etnik grupların yaşadığı ve bu grupların nüfusunun yıllar içindeki değişiminin görölebilmesi için, doğum yerine göre nüfus verileri 5 yıllık periyotlar halinde Türkiye'nin coğrafi bölgeleri baz alınarak tablolar haline getirilmiştir.²⁵

Bu verilere göre Esenyurt nüfusunun en büyük bölümünü 309.533 kişiyle Doğu Anadolu bölgesinden gelenler oluşturmaktadır. Bu bölgede 2018 verilerine göre ilk sırayı 63.051 kişilik nüfusuyla Van alırken, 57.817 kişilik nüfusuyla Ardahan takip etmektedir. Ardahan'ın ardından 37.427 kişilik nüfusuyla Erzurum gelirken, Karşılar ise 32.524 kişilik nüfusuyla dördüncü sırada yer almaktadır. Kars ve Ardahanlı nüfusun Esenyurt tarihinde önemli bir yeri vardır. Esenyurt'un belediye olduğu 1989 yılında Esenyurt'un en büyük nüfus grubunu oluşturan Kars ve Ardahanlılar, hem yerel politikada hem de gündelik hayatta en belirleyici grup olmuştur. Öyle ki uzun bir süre Esenyurt'tan “Karsvegas”, “Kars Cumhuriyeti” gibi isimlerle söz edilmiştir. Esenyurt'un 4 belediye başkanından ikisi de Ardahanlıdır. Bunun yanında Gümüşhaneli olan ikinci belediye başkanı Necmi Kadioğlu görev yaptığı dönemde Ardahan'a kimi yatırımlar yapmış, Göle ilçesinde Kadioğlu'nun adı bir caddeye verilmiştir. (Ardahan Haber, 2018) Esenyurt'taki Vanlı nüfusunun artışı da

²⁴ Esenyurt'u sırasıyla Bağcılar, Küçükçekmece, Sultangazi, Esenler, Fatih, Başakşehir, Avcılar, Sultanbeyli ve Zeytinburnu takip etmektedir. Detaylı bilgi için bkz: (Kuru; Şar, 2020, s.12)

²⁵ Tabloların oluşturulmasında bölgelerin baz alınmasının nedeni 81 ilden alınan göçlerin tablolar üzerinden daha kolay okunabilmesidir.

gördüğümüz tabloda, 2013 yılından 2018 yılına geldiğimizde Van nüfusuna kayıtlı olanların nüfusu 27.209 kişi artmıştır. Bu artışı 2011’de yaşanan Van depreminin etkilediği düşünülmektedir. Bu konuda üçüncü belediye başkanı Ali Murat Alatepe de Van depremi ve hemşehrlik ilişkilerinin belirleyici olduğunu söylemiştir (Görüşme, 2019, Esenyurt). Bu süreçte Vanlılar il bazında Esenyurt’un en büyük nüfus grubu haline gelmiştir. Bu bölge içinde Ardahan’ın Damal ilçesi, Erzincan ve Dersim nüfusuna kayıtlı olanlar aynı zamanda Esenyurt’un Alevi nüfusunun bir bölümünü oluşturmaktadır.

Tablo 4: Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre Esenyurt Nüfusu: Doğu Anadolu Bölgesi

Doğu Anadolu Bölgesi			
Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2008	2013	2018
Malatya	8358	14273	18997
Bingöl	3232	5051	6807
Van	16524	35842	63051
Hakkâri	128	545	1675
Ağrı	5215	12484	21031
Iğdır	3087	5390	8065
Muş	8717	20019	31184
Bitlis	2968	7063	13168
Erzincan	4234	6656	8444
Elazığ	1803	4025	5702
Ardahan	42318	51792	57817
Kars	18868	26764	32524
Dersim (Tunceli)	2026	2995	3641
Erzurum	15752	27336	37427
Toplam Nüfus	133230	220235	309533

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Esenyurt’ta en büyük ikinci nüfus grubunu 252.183 kişiyle Karadeniz bölgesinden göç edenler oluşturmaktadır (Tablo 5). Karadeniz illerinden Tokat 44.765 kişilik nüfusuyla ilk sırada yer almaktadır. Karadeniz illerinden en fazla nüfuslu iller Tokat’tan sonra 39.294 kişiyle Ordu ve 38.234 kişiyle Samsun takip etmektedir. Bu 15 yıllık süreçte Karadeniz illerinden Esenyurt’ta nüfusu artanlar Samsunlular, Ordulular, Kastamonu ve Amasyalılar olmuştur. Bu grup içinde Tokat, Amasya, Ordu (Ladik) gibi Alevilerin

yoğun olduğu bölgelerden göç edenler aynı zamanda Esenyurt'ta yaşayan Alevi nüfusunun da büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Tablo 5: Nüfusa Kayıtlı Olunan ile Göre Esenyurt Nüfusu: Karadeniz Bölgesi

Karadeniz Bölgesi			
Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2008	2013	2018
Trabzon	4791	7974	10203
Samsun	18932	31127	38234
Sinop	11042	16255	19960
Gümüşhane	3884	5421	6065
Giresun	4998	9339	12688
Rize	1660	3210	4227
Ordu	17799	31666	39294
Artvin	2014	3218	3821
Çorum	3922	7083	9919
Kastamonu	7008	11443	15811
Karabük	2134	3345	4067
Bartın	2916	4776	6001
Zonguldak	5561	10211	12299
Düzce	1174	1699	1971
Bolu	439	995	1401
Amasya	8772	13609	16819
Bayburt	1829	3423	4638
Tokat	24138	36908	44765
Toplam Nüfus	123013	201702	252183

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Karadeniz bölgesinden sonra üçüncü büyük nüfus grubunu ise 90.077 kişiyle doğum yeri Marmara Bölgesi'ndeki iller olanlar oluşturmaktadır. Bu illerin başında, 2018 yılı verilerine göre, 56.862 kişiyle İstanbul gelmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu hem il içi göçü göstermektedir hem de daha önce göç edenlerin burada artan nüfusuna işaret etmektedir. İstanbul'u 7015 kişiyle Edirne takip etmektedir. Ancak görüldüğü gibi bu bölgeden göç edenlerin sayısında büyük bir artış gerçekleşmemektedir.

Tablo 6: Nüfusa Kayıtlı Olunan ile Göre Esenyurt Nüfusu: Marmara Bölgesi

Marmara Bölgesi			
Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2008	2013	2018
İstanbul	32171	46371	56862
Balıkesir	1454	2824	3509
Bursa	1359	2433	3052
Çanakkale	1404	2297	2944
Sakarya	1405	2787	3364
Kocaeli	696	1114	1375
Yalova	241	419	537
Tekirdağ	2691	4172	5015
Edirne	3677	5905	7015
Kırklareli	3606	4873	5819
Bilecik	284	481	585
Toplam Nüfus	48988	73676	90077

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Bu bölgelerin ardından sırasıyla İç Anadolu, Güneydoğu, Akdeniz ve Ege Bölgeleri gelmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nden Esenyurt'ta belli bir yoğunluk oluşturan iller 24.172 kişiyle Sivas ve 13.654 kişiyle Yozgat'tır. Bu iller de Alevi nüfusunun yoğun olduğu illerdir. Bu bağlamda Esenyurt'un bu bölgelerden aldığı göçlerde de Alevilerin yoğunluğu oluşturduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 7: Nüfusa Kayıtlı Olunan ile Göre Esenyurt Nüfusu: İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu Bölgesi			
Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2008	2013	2018
Ankara	948	1874	2585
Konya	2636	4878	6565
Eskişehir	868	1460	1901
Yozgat	6337	10351	13654
Sivas	12037	19237	24172
Kırşehir	724	1415	1759
Niğde	1265	2586	3844
Aksaray	1743	2814	3573
Nevşehir	1949	3391	4980
Kayseri	2031	3851	5510
Karaman	438	795	1093
Kırıkkale	1046	1726	2366
Çankırı	1631	2667	3545
Toplam Nüfus	33653	57045	75547

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Güneydoğu Anadolu bölgesinin nüfusuna kayıtlı olanların sayısı ise 2018 yılında 74.557 kişiyle bölgesel düzeyde Esenyurt'un en büyük 5. Nüfus grubudur. Bu bölgeden göç edenlerde en büyük grubu 17.124 kişiyle Diyarbakır oluştururken, 1915 kişilik nüfusuyla en küçük nüfusu Şırnaklılar oluşturmaktadır.

Tablo 8: Nüfusa Kayıtlı Olunan ile Göre Esenyurt Nüfusu: Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi			
Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2008	2013	2018
Diyarbakır	5137	10131	17124
Şanlıurfa	1855	4197	7792
Mardin	2780	5753	10893
Gaziantep	1527	3211	5207
Adıyaman	3295	6379	9880
Siirt	2991	5727	9742
Kilis	710	1366	2432
Şırnak	312	780	1915
Batman	2267	4973	9572
Toplam Nüfus	20874	42517	74557

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Akdeniz Bölgesinden göç edenlerin sayısı 2018 yılında 24.446 kişi olup, 10 yıllık süreçte 16.644 kişilik bir artış göstermiştir. Bu bölgeden en fazla nüfusa sahip iller 6473 kişiyle Kahramanmaraş ve 6024 kişiyle Hatay'dır.

Tablo 9: Nüfusa Kayıtlı Olunan ile Göre Esenyurt Nüfusu: Akdeniz Bölgesi

Akdeniz Bölgesi				
Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	2008	2013	2018	
Adana	1346	3009	4501	
Antalya	262	616	947	
Mersin	790	1733	2604	
Hatay	1586	3748	6024	
Kahramanmaraş	2153	4491	6473	
Burdur	106	208	270	
Isparta	884	1477	2016	
Osmaniye	675	1212	1611	
Toplam Nüfus	7802	16494	24446	

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Esenyurt'a en az göç veren bölge olan Ege Bölgesi'nde yer alan illerin toplam nüfusu ise 11.463 kişidir. Bu bölgeden herhangi bir il büyük bir yoğunluk oluşturmamaktadır.

Tablo 10: Nüfusa Kayıtlı Olunan ile Göre Esenyurt Nüfusu: Ege Bölgesi

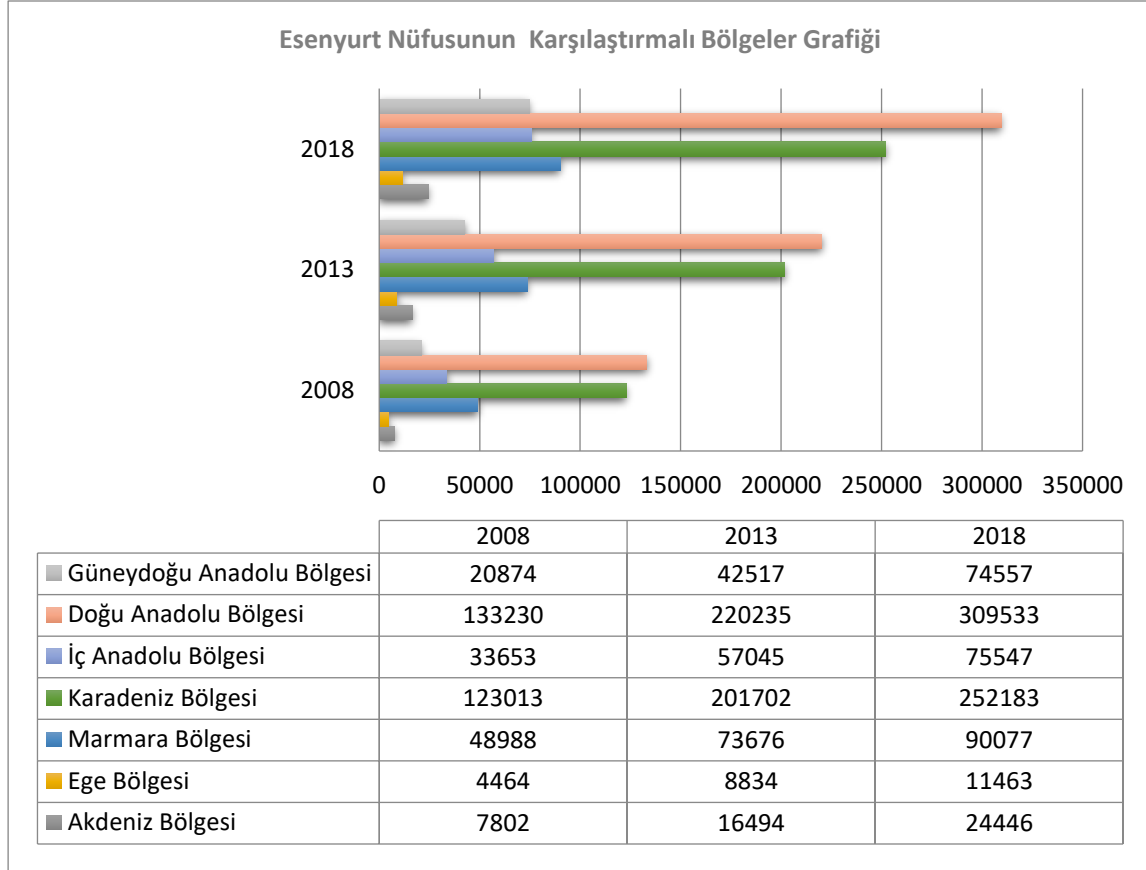
Ege Bölgesi				
Nüfusa Olunan İl	Kayıtlı	2008	2013	2018
İzmir		934	1924	2374
Muğla		110	251	375
Aydın		405	908	1225
Denizli		343	837	1050
Uşak		576	784	991
Manisa		846	1561	2067
Kütahya		361	732	894
Afyonkarahisar		889	1837	2487
Toplam Nüfus		4464	8834	11463

Kaynak: Bu tablo TÜİK ADNKS verilerinden oluşturulmuştur.

Grafik 1’de yukarıda tek tek incelenen 7 bölgenin nüfusuna kayıtlı olanların Esenyurt nüfusundaki dağılımı 5 yıllık periyotlar halinde karşılaştırılmaktadır. Buna göre 2008-2018 yılları arasında Esenyurt’ta Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan illerin nüfusuna kayıtlı olanlar her zaman Esenyurt’un en büyük nüfus grubunu oluştururken onu en yakından takip eden bölge de Karadeniz bölgesi olmuştur. Bu iki bölgeden sonra sırasıyla Marmara bölgesi, Güneydoğu Anadolu bölgesi, İç Anadolu bölgesi, Akdeniz bölgesi ve son sırada Ege bölgesi gelmektedir. Bu bilgiden hareketle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olarak listelenen Kürt illerinden göç edenlerin nüfus yoğunlukları dikkate alındığında Esenyurt’un en büyük nüfus grubunu Kürtlerin oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3’te gördüğümüz yurtdışı doğumlu olanlar bu sıralamaya dâhil edildiğinde ise 6. sırada yer alır. Ancak Kemal Deniz Bozkurt’un verdiği rakamlar dikkate alındığında 180 binlik nüfus ile Esenyurt’un şu anki verilere göre 3. en büyük nüfus grubunu yabancı uyruklu vatandaşların oluşturdukları görülür. Bozkurt bu nüfusun yaklaşık 120 bininin Suriyelilerden oluştuğunu söylemiştir. Buna göre Suriyeli mülteci ve sığınmacılar bugün Esenyurt’un en büyük üçüncü nüfus grubunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin 81 ilinden ve başta Suriye olmak üzere farklı ülkelere göç alan Esenyurt’un şu an en büyük nüfus grupları Kürtler, Karadenizliler ve Suriyelilerdir.

Diğer taraftan Karadeniz ve İç Anadolu verileri incelenirken belirtildiği gibi, bu bölgelerden Esenyurt'a göç veren illerin başında Alevi nüfusunun yoğunluğu oluşturduğu iller gelmektedir. Buna istinaden Esenyurt'ta yaşayan Alevi nüfusunun yaklaşık 250 bin olduğu tahmin edilmektedir.²⁶ Ancak nüfus verileri vatandaşları Türk ve Sünni olarak "eşitlediği" için bu tahminleri doğrulamak şu an için mümkün görünmemektedir.

Grafik 1: 2008-2018 Arası Döneme Ait 5 Yıllık Periyotlara Göre Karşılaştırmalı Bölgeler Grafiği

Kaynak: Bu grafiğin oluşturulmasında TÜİK ADNKS verileri kullanılmıştır.

Bu verilerin dışında kalan nüfus grubu ise Bulgaristan göçmeni Türklerdir. Bu göçlerin sayısal verisine resmi istatistikler üzerinden ulaşılamamıştır ancak Esenyurt Rumeli ve Trakyalılar Derneği başkanı Aydın Şengezer buradaki Bulgaristan göçmeni Türklerin nüfusunun yaklaşık 50 bin civarında olduğunu söylemiştir (Görüşme, 2018, Esenyurt).

²⁶ Tokatlılar Derneği Eski Başkanı ve CHP Esenyurt İlçe Başkanı Hüseyin Ergin ve Dersimliler Derneği Başkanı Hüseyin Kalanç, Alevilerin yoğunluğu oluşturduğu illerin nüfuslarını dikkate alarak böyle bir tahminde bulunduklarını söylemişlerdir.

İl ve hemşehri derneklerinin temsilcileriyle yapılan görüşmelerde de resmi istatistiklerin ortaya çıkardığı sonuçlara benzer bir tabloyla karşılaşmıştır. Dernek temsilcileri kimliklerini çoğunlukla hemşehrilik aidiyeti üzerinden tanımlarken kimi zaman etnik, dini ya da ideolojik bir yaklaşım benimsemişlerdir. Örneğin Kürt olan Ardahan Kültür Evi başkan yardımcısı Gürhan Şimşek kimlik tanımına ilişkin soruya “Evrensel olarak düşünüyoruz.” demiş ve Ardahan’ın farklı etnik kimlikleri barındıran nüfus yapısından örnekler vermiştir (Görüşme, 2018, Esenyurt). Terekeme olan Karşılar Derneği başkanı kendini “hemşehri milliyetçisi” olarak tanımlayıp Kars’ın bir mozaik olduğunu söylemiştir. Elbette bu cevaplar Kars ve Ardahan’ın nüfusunun birçok farklı etnik grubu barındırmasıyla da yakından ilgilidir. Trabzonlular Derneği Başkanı Abdullah Baycan da Trabzonlu kimliğine vurgu yapmıştır. Dersimliler Derneği Hüseyin Kalanç ise Alevi kimliğini önemsedğini ancak esas önemli olanın sınıfsal bakış olduğunu vurgulamaktadır: “Alevilikle ilgili öğrenilmesi gerekenleri sınırlı olarak yapıyoruz. Burada temel olan ezen-ezilen ilişkisidir. Bu nedenle sınıfsal olarak bakıyoruz. Klasik bir dernek değiliz. Kimsenin karşısında bir ezikliğimiz yok” (Görüşme, 2018, Esenyurt).

Etnik kimliklerine vurgu yapan dernek başkanlarından BİNYAR Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı Kemal Yüksel “Kürt kimliğimiz bizim esas kimliğimizdir. Burada Kürt sorununu gündeme getiren tek derneğiz. Alevi kimliğimiz daha arka planda kalıyor.” diyerek dernek faaliyetlerini de kendilerini tanımladıkları kimlik üzerine inşa ettiklerini söylemiştir. Hakkâri Yüksekövalılar Derneği Başkanı Nezvat Bey de Kürt kimliğini temsil ettiklerini söylemiş, bunun bütün Hakkârililer için de geçerli olduğunu eklemiştir (Görüşme, 2018, Esenyurt). Rumeliler ve Trakyalılar Derneği Başkanı Aydın Şengezer ise Bulgaristan’dan göç eden Türkler olarak ilk önce Türk kimliklerinin ikinci sırada ise Müslüman kimliklerinin geldiğini söylemiştir. Türk kimliğinin Türkiye’deki herkesi kapsadığını söyleyen Şengezer, “Biz bir milletiz” demiştir (Görüşme, 2018, Esenyurt). Roman Kültür Evi Başkanı Semih Makaracı ise kendilerini Çingene olarak tanımladıklarını, ancak Çingene kelimesine yüklenen olumsuz anlam sebebiyle Roman’ın kullanıldığını söylemiştir (Görüşme, 2015, Esenyurt).

Resmi istatistikler, yapılan görüşmeler ve sahada yapılan gözlemlerde Esenyurt'ta öne çıkan kimlik grupları ise şöyledir: Kürtler, Karadenizliler, Göçmenler, Aleviler, Çingeneler ve Suriyeliler.²⁷

Ulaşılan veriler üzerinden Esenyurt'un en büyük üçüncü nüfus grubunu oluşturduğu görülen Suriyeli mülteci ve sığınmacılarla ve yeterince bilgisine erişilemeyen diğer yabancı uyruklu nüfus grupları ile ne yazık ki herhangi bir görüşme gerçekleştirilememiştir. Bu, bu çalışmanın en büyük eksikliklerinden biridir. Çünkü bu çalışmada bütün nüfus gruplarının kendi kimlik tanımına yer verilmesi amaçlanırken, bu nüfus gruplarının fikrine başvurulmadan bir kimlik tanımı yapmak yöntemsel olarak da etik olarak da sorunlu olacaktır. Dolayısıyla bu nüfus grubu için kullanılan ifadeler, Esenyurt'ta gündelik yaşamda kullanıldığı şekliyle ele alınmıştır.

Esenyurt'ta toplam 43 mahalle vardır ve nüfus dağılımı çoğunlukla karmadır. Ancak kimi mahallelerde belli bir etnik grubun yoğunlaştığı görülmektedir. Bu mahallelerin başında Esenyurt'ta herkes tarafından Çingene Mahallesi olarak bilinen Fatih Mahallesi gelmektedir. Aynı zamanda Esenyurt'un kurucu mahallesi olan Fatih Mahallesi'nde Çingenelerin yaşadığı dört sokak bulunmaktadır. Bu sokaklarda bulunan evler mahalleye ilk gelindiğinde inşa edilen kerpiç gecekondulardır. Her biri canlı ve parlak renklere boyanmış bu evler, bahçelerin içine evlenen çocukların yaşaması için yapılan odalarla genişletilmiştir. Bu konut biçimi aile büyüse de bir arada yaşamı devam ettirmek için olanak tanımaktadır. Bu evlerin bulunduğu sokaklar çok geniş değildir. Konutlar mahallenin ve ilçenin genel konut yapısından farklıdır ve önünden geçildiğinde hemen göze çarpmaktadır. Renkleri, sokaklarda asılı olan çamaşırlar, halılar, insanların giyim-kuşamı ve tenlerinin rengi mahallelinin etnik kimliğinin anlaşılmasında etkilidir.²⁸ Fatih mahallesi şu anda tamamen homojen bir yapıya sahip değildir. Mahallede Çingeneler dışında özellikle Kars ve Van'dan göç etmiş Kürtler ve Anadolu'nun birçok ilinden göç etmiş olup belli bir etnik kimlik yoğunluğu oluşturmayan pek çok insan yaşamaktadır (Resim 1; Resim 2). Fatih Mahallesi dışında Çingenelerin yoğun olarak yaşadığı ancak bu mahalle kadar onlarla

²⁷ Tokatlılar Derneği Eski Başkanı ve CHP İlçe Başkanı Hüseyin Ergin Karadeniz bölgesi içinde kalan Tokat gibi Alevi nüfusun yoğun olduğu illerden olanların Karadenizliler içinde sayılmadığını, Alevilik kimliğinin öne çıktığını söylemiştir.

²⁸ Mahallede saha çalışmasının yapıldığı 2015 yılında mahallelerin evlerini müteahhitlere vermeye başlayacağı söylenmiştir. Hala bu evlerin bir kısmı dursa da bir kısmı yıkılıp yerine apartmanlar inşa edilmiştir.

bütünleşmemiş diğer mahalleler ise Üçevler, Atatürk, Necip Fazıl Kısakürek ve Mehmet Akif Ersoy Mahalleleridir.

Resim 1: Fatih Mahallesi (2015)

Kaynak: Bu fotoğraf Fatih Mahallesi'nde yapılan saha çalışmasında Elif Elçi tarafından çekilmiştir.

Resim 2: 2003 yılında belediye tarafından hazırlanan bültende Fatih Mahallesi

Kaynak: Bülteni hazırlayanlardan biri olan Cihan Güner'den alınmıştır.

Mekânsal olarak belirgin bir kimlik grubunun yaşadığı diğer mahalleleri ise Bulgaristan göçmenlerinin yaşadığı ve Göçmen Mahallesi olarak bilinen Örnek Mahallesi ve Yenikent Mahallesi'dir. Bu mahallelerde şu anda karma bir yapı vardır ancak Göçmenlerin yaşadığı sokaklar çoğunlukla ayrıdır. Bu sokaklarda dolaşıldığında çok fazla beton kullanıldığı için gri bir görüntüsü olan Esenyurt'un dışında olunduğu hissedilebilir. Bu sokaklar diğer sokaklara göre daha temizdir ve ağaçlarla ve çiçeklerle donatılmıştır. Bunun nedenini ise Aydın Şengezer, Göçmenlerin tarımsal işlere yatkınlığıyla açıklamaktadır.²⁹

Belediye Başkanı Kemal Deniz Bozkurt, hemşehrilik ilişkilerinin mekânsal dağılıma etkileri üzerine şunları söylemiştir:

Esenyurt'ta mesela Pınar mahallesine bakıyorsun çoğunlukla Vanlılar, Erzurumlular, Muşlular var gidiyorsun İstiklal mahallesine Sinoplular, Ordulular, Tokatlılar var. Yani geliyorsun Tabela durağına, çoğunlukla Karşılar var kısmen biraz arada Erzincanlılar var biraz Zonguldaklılar var. Bakıyorsun genellikle yapı öyle oluşmuş. Saadetdere'de Trakyalılar, Karşılar var gibi mahalleler de aslında kökenlere göre olmuş değil mi? Mesela sizin hangi mahalle? Bağlarçeşme. Bağlarçeşme'de kim var çoğunlukla orada da Bingöllüler var, Karşılar var değil mi? Ama ana esasları itibariyle bir gruplaşma var. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

Tokatlılar Derneği Eski Başkanı ve CHP Esenyurt İlçe Başkanı Hüseyin Ergin ve Dersimliler Deneği Başkanı Hüseyin Kalanç da Esenyurt'ta yaşayan Alevi nüfusunun da belli bölgelerde yoğunlaştığını söylemişlerdir. Bunlar, Süleymaniye, Balıkyolu, İstiklâl, Atatürk ve Şehitler mahalleleridir.³⁰

3.2. Köyden Kente Geçiş: Belediye'nin Kurulma Öyküsü

Türkiye'de 1970'li³¹ yıllardan itibaren, aynı yasal çerçeve içinde farklı belediyeçilik uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bu dönem itibariyle ortaya çıkan farklı belediyeçilik

²⁹Esenyurt'ta "Göçmen mahallesi" imajının olumlu karşılığı ev ilanlarında da dikkat çekmektedir. (bkz): <https://www.zingat.com/esenyurt-gocmen-mahallesinde-tamamina-krediye-uygun-acil-satilik-820300i> Bu ilan çeşitli emlak sitelerinde bulunanlara yalnızca bir örnektir.

³⁰ Kalanç ve Ergin ile görüşme formları dışında yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

³¹ "1970'li yıllar, İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'de başlayan toplumsal değişme ve kırdan kente göçlerle kentlerde kümeleşen toplumsal sorunlara karşı sınıfsal bir farkındalığın da biçimlendiği, örgütlendiği dönemdir. Bu nedenle, 1973-1980 dönemi toplumcu belediyeçilik uygulamaları, modern kentsel siyaset ve merkezi siyaset üzerinde belirleyici olacaktır." (Aslan, Kurtuluş; 2016, s.22)

deneyimleri, yerel yönetimlerin bu farklılıklar üzerinden de analiz edilmeye başlanmasına neden olmuştur. Bu farklı deneyimler, toplumcu belediyeçilik, sosyal demokrat belediyeçilik, yeni-liberal belediyeçilik ve sosyal belediyeçilik olarak adlandırılmaktadır (Aslan; Kurtuluş, 2016, s.18).

Toplumcu belediyeçilik, en genel tanımıyla yetki ve kaynakların halk yararına, toplum için kullanılması olarak tanımlanmaktadır³² (Keskin, 2013, s.1). Aslı Yönten ve Çiğdem Şimşek (2016), toplumcu belediyeçiliğin hedefinin insanı ve doğayı koruyarak kamu hizmetlerini geliştirmek, kamu malı üretimini piyasaya terk etmemek ve piyasalaştırılan hizmeti geri almak olduğunu söylemektedir (s.82). Türkiye’de yerel siyaset, 1973 seçimlerinden sonra CHP’li belediyelerin toplumcu belediyeçilik faaliyetleriyle birlikte siyasetin yapısal bir unsuru haline gelmiştir. Belediyeçilik anlayışındaki bu değişim ise hem dünyada özgürlükçü yerel siyasetin yükselmesinden hem de bu dönemde CHP’nin devletçilikten halkçılığa doğru değişen söyleminden etkilenmiştir (Aslan, Kurtuluş; 2016, s.22).

1980 askeri darbesinden sonra ise, toplumcu belediye başkanları tasfiye edilmiş, yerine Anavatan Partisi’nin (ANAP) uyguladığı yeni liberal politikaların yerel yönetimlerdeki yansıması olarak görülebilen, rant yaratmaya dayalı yeni-liberal belediyeçilik anlayışı hâkim olmuştur (Aslan, Kurtuluş, 2016, s.19).

1989 yılına gelindiğinde ise, CHP yasaklı olduğu için yerine kurulan Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) 39 il belediyesi dâhil olmak üzere 654 belediyeyi kazanmıştır. (Milliyet, 2008) Bu kazanımla beraber, 1989-1994 döneminde toplumcu belediyeçilik deneyiminden farklı ama kimi noktalarda ortaklaşan yeni bir belediyeçilik modeli olan sosyal demokrat belediyeçilik modeli ortaya çıkmıştır. Aslan ve Kurtuluş (2016) bu modeli, 80 öncesi toplumcu belediyeçiliğin içinde yer alan sosyalist unsurlara göreceli olarak mesafeli ancak kamu yararı ve piyasa mekanizmaları ile kentleşme arasında denge arayan bir belediyeçilik modeli olarak tanımlamaktadır (s.24).

1999 yılı itibariyle Refah Partisi’nin (RP) ve daha sonra Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) uyguladığı sosyal belediyeçilik ise, sosyal hizmet odaklı bir

³² Keskin, “toplumcu belediyeçilik”in pratik içinde gelişen, belli bir programa sahip olmayan bir deneyim olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanında, ne kavramsal olarak ne de uygulama boyutunda bu kavrama ilgili literatürde yer verilmediğini, ancak bu deneyimleri aktaran akademik çalışmaların bulunduğunu belirtmektedir. (Keskin, 2013)

belediyecilik deneyimidir. Yönten ve Şimşek (2016), sosyal belediyeciliği şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal belediyecilik kısaca ‘sunduğu sosyal nitelikli mal ve hizmetlerle hemşerilere daha iyi bir hayat standardı sunmayı hedefleyen ve onların bütçesine sosyal adalet sağlayıcı biçimde katkı yapan’ belediyeciliği ifade etmektedir.” (s.83). Aslan ve Kurtuluş’a göre (2016), sosyal belediyecilik ile sosyal demokrat belediyecilik, kamu yararı ve sermaye birikimi dengesi arayışı ile birbirinden ayrılmaktadır. (s.24). Bu farklı belediyecilik deneyimlerini ortaya çıkaran, ortak tüketim malları olan kentsel hizmetlerin elde edilişinde ve kentli toplumsal sınıflara dağıtımında yerel yönetimlerin aldığı tutum ve pozisyonlar olmuştur (Aslan, Kurtuluş, 2016, s.26).

Doğan (2005), kent ölçeğinde siyasetin ekonomik ve toplumsal olmak üzere iki ana ekseninin bulunduğunu söylemektedir.

Bunlardan ekonomik olanı, kent mekanının sermaye birikiminin bir aracı olarak kullanılmasını sağlayarak ekonomik gelişmenin ileri götürülmesini desteklemek ve onu şekillendirmektedir. Kentsel siyasetin bu ekonomik amacıyla çokça çelişen ikinci ekseni (toplumsal işlev) ise başta ücretli emekçiler olmak üzere kentsel alan içinde yaşayan nüfusun barınma, dinlenme, kolektif tüketim ve hizmet gereksinimlerinin karşılanmasıyla, yani toplumsal refahın sağlanmasıyla ilgilidir (s.77).

Bu iki eksenin hangisinin ön plana çıkacağını ise, sermaye birikim süreçleri ve bu süreçlerde etkili olan siyasal ve toplumsal aktörlerin tutum ve pozisyonları belirlemektedir (Doğan, 2005, s.77). Diğer taraftan yerel siyasette siyasetçilerin seçmenle ilişkileri ulusal siyasete göre daha doğrudandır. Dolayısıyla kişisel ve kişiselleştirilmiş ilişki kanalları da ulusal siyasette olduğundan daha fazla kullanılır (Kurtoğlu, 2004, s.21).

Bu bağlamda, Esenyurt’u yöneten belediye başkanlarının yaşam öyküsü, politik tutumları, Esenyurt’u görme biçimleri Esenyurt’un şekillenmesinde önemli farklılıklar yaratmıştır. Bu nedenle, bu bölümde Esenyurt’ta yerel yöneticilerin temsil ettiği siyasi görüş, kente yaklaşımları, kentin gelişimine yön verişleri ve kentin fiziki yapısına etkileri burada etkili olan belediyecilik anlayışları dikkate alınarak tartışılacaktır. Esenyurt, 1989 yılında belediye olduğu ilk dönem itibarıyla 4 farklı belediye başkanı ve 3 farklı siyasi parti yönetimi yaşamıştır. Sırasıyla, SHP’den Gürbüz Çapan (1989-2004) (son döneminde CHP’den seçilmiştir), AKP’den Necmi Kadioğlu (2004-2017),

yine AKP'den Ali Murat Alatepe (2017-2019)³³ ve son olarak CHP'den Kemal Deniz Bozkurt (2019).

Gülbüz Çapan, ilk gençlik yıllarından 80'li yılların başına kadar Devrimci-Yol hareketinde yer almış, legal siyasete bu hareketten kopup “normal” bir yaşam sürmeye karar verdiği bir dönemde geçiş yapan bir siyasetçidir. Çapan, kendi isteğiyle Devrimci-Yol'dan ayrıldıktan sonra “herhalde artık hayatım bitti” diyerek aynı lisede eğitim gördüğü Ayfer Çapan'la evlenmiş, bu süreçte de kayıtlı olduğu Diyarbakır Tıp Fakültesi'ndeki eğitimini tamamlamıştır. Ardından Giresun'da pratisyen hekim olarak göreve başlayan Çapan daha sonra son görev yeri olacak Büyükçekmece'ye atanmış ve görevini burada sürdürmeye devam etmiştir. Göreve başladıktan kısa süre sonra, Büyükçekmece'den henüz ayrılan Esenyurt'un belediye başkan adayını belirleme çalışmaları kapsamında, kendisiyle irtibata geçilmiş ve başta “okumuş” biri olduğu için fikri alınırken, bu görüşmelerin sonunda Ardahanlı olmasının da etkisiyle onun aday olmasına karar verilmiştir. İstanbul'a geldikten 8 ay sonra SHP'nin aday olarak seçime giren Çapan, sosyal demokrat belediye başkanlarından biri olarak Esenyurt'un ilk belediye başkanı olmuştur.

Henüz bir köy yapılaşması olan Esenyurt'ta, ilk döneminin çok zorlu olduğunu belirten Çapan, bu dönemde Esenyurt'a hiçbir imkânın olmadığını söylemiştir.

Bir tane petrol istasyonu vardı. Hiç telefon yoktu. ANAP kendi belde binasına bir telefon çekmişti, biz de o binayı ele geçirince bizim telefonumuz oldu. Ben iki sene o telefonla çalıştım, onunla konuştum. Yol yoktu, su yoktu, elektrik yoktu, yani tuvalet banyo nedir bilmiyorlardı (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Bu koşullarda başladığı bu görevi 3 dönem sürdüren Çapan'ın Esenyurt'la ilişkisi hiçbir zaman kesilmemiş, hem politik hayatla hem de gündelik hayatla bağını korumuştur. Çapan'ın bütün ailesi Esenyurt'ta yaşamaktadır ve kaybettiği aile üyeleri de Esenyurt'a defnedilmiştir. Buna istinaden Çapan'ın neredeyse tesadüfî bir şekilde belediye başkanı olduğunu söylediği³⁴ Esenyurt'la organik bir ilişki kurduğunu ve

³³ Ali Murat Alatepe, Necmi Kadioğlu'nun 15 Aralık 2017'de istifa etmesiyle Ak Parti genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından atanmıştır.

³⁴ Çapan'la yapılan çeşitli görüşmelerden yararlanılmıştır.

bunu sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Esenyurt’la ilişkisini bir baba-çocuk ilişkisi gibi gören Çapan, Esenyurt’u devşirme bir sınıfa benzetmektedir:

Bu Esenyurt dediğin böyle karman çorman bir şey. Nizamı olmayan bir şey. Burası hani okullarda devşirme sınıf olur. Yani bütün diyelim ki 10 1. Sınıf olur, 10 sınıfın en yaramazını 1 sınıfa toplarlar devşirme sınıf olur. Yani Esenyurt böyle devşirme sınıf gibiydi (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Esenyurt’ta belediye başkanlığı deneyiminin en önemli başlığını “kentleşme” olarak değerlendiren Çapan’ın bu konuda söyledikleri, hem onun yönetim anlayışını hem de Esenyurt’un hikâyesinin nasıl şekillenmeye başladığını göstermektedir:

Ya kentleşme, kentleşme. Kentleşmeye çalıştık. Kentleşme nedir, kent nedir? Kent, estetik değerlerin olduğu yerdir. Nedir estetik değerler? Resim, heykel, müzik, opera, tiyatro, sinema. Bunlarla terbiye edilen yerlerdir. Bir topluluk orada operaya gidiyorsa, sinemaya gidiyorsa orası kenttir. Köyde opera mı olur? Mesela ölçü, ayar kentsel değerlerdir. Nedir ölçü, ayar? Mm, cm, km vs. Bunlar kentsel değerlerdir. Köyde bir karış derler. Bir teneke yağ derler. Kentte bunlar ölçüyle olan şeylerdir. Ya mesela Esenkent’te şey yaptık biz, alt katlara yıkama salonları koyduk. Alt katlarda mülkiyet yoktur. Yani oraya bir çamaşırhane koyarsan herkes kullanır. Avrupa sistemi gibi. Ama tabii yapmadılar. Balkona çamaşır asılmasın diye uğraştık. En iyi arkadaşlarımızın eşleri çamaşırlarını balkona astı. Mesela Esenkent’te her apartman çift dairedir. Misafir odası kalmasın diye buradan cundaya çıkıyor, buradan balkona bakıyor. Sebebi adam mobilyada otursun. Kullansın diye. Bir odayı kapatıyor misafir gelsin diye. Misafir de gelmiyor 10 sene 20 sene. Bu rezalet bir şey. Hayat senin, kullan diye uğraştık. Yani şimdi yaşıyorsun. Zaman sensin, zaman şimdi. Yani şu andır hayat. (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Kentleşmeye, kent yaşamını inşa etmeye büyük önem verdiğini söyleyen Çapan’ın verdiği örnekler, Esenyurt’un bir mahallesi olan Esenkent’ten örneklerdir. Planlı bir kent olarak inşa edilen ve bugün çoğunlukla orta-üst sınıfın yaşadığı Esenkent, neredeyse tamamen Esenyurt’tan ayrı görülmektedir. Burada toplamda 43 mahallesi olan Esenyurt’tan hem sınıfsal olarak hem de fiziksel olarak farklı bir yaşam vardır. Çünkü Esenkent’te bütünüyle formel şekilde yaşanan kentleşme süreci ile Esenyurt’un

diğer mahallelerinde belediyenin müdahalesi olsa da enformel olarak yaşanan kentleşme aynı sonuçları vermemiştir.

1995 yılında Esenyurt'un planlaması üzerine İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Hicran Kolay tarafından yazılan yüksek lisans tezinde Esenyurt'un planlamasıyla ilgili şu ifade yer almıştır:

Artan iskan gereksinimlerine-standartlarına mimari uyum ile cevap verilmesi ile ilgili maddelerin şehirselleştirme boyutunda ele alınabilmekte ancak fiziksel planlamada bu detaylara inilememekte olduğunu görmüştük. Buna bağlı olarak Esenyurt imar planı genelinde bu maddeler dikkate alınmamış ancak, yerleşim alanının kuzeyinde yer alan Esenkent Toplu Konut Alanı, 1/1000 ölçeğinde, kentsel tasarım planı olarak ele alınmıştır. Bu planda, standartlara uyum hemen hemen sağlanmıştır (s.91).

Çapan da bunu doğrulayan bir şekilde, göçerlerin köylü olmasının kent planlamasında sorun yarattığını, bu uğraşlarının boşa çıktığını şu şekilde aktarmıştır:

Kanun, nizam, imar falan bilmiyorlar. Barınma sorunu çok yakıcı bir sorundu. 100 m 150 m bir arsa alıyor adam emlakçıdan adam oraya tarlanın ortasına bir ev diyor. Yani önü belli değil, arkası belli değil falan. Yani Esenyurt bir hazine yeri işgali değil, Esenyurt kendi yerini alıp perişan etmenin halidir (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Çapan'ın vurgu yaptığı Esenkent ve Boğazköy projeleri “Gecekodulaşmayı Önleme Projesi” olarak inşa edilmiş ve “Çağdaş Yaşam Herkesin Hakkıdır!” sloganıyla tanıtılmıştır. Bu projeler kapsamında Esenkent'te 7300, Boğazköy'de 5900 konut inşa edilmiştir. Bu konutlar, ısıtma sistemi, sıcak su gibi bu dönemde Esenyurt'ta ulaşılması kolay olmayan imkânlarla sahip, planlı şekilde üretilmiş modern konutlardır. Bu projede aynı zamanda açık hava tiyatrosu gibi sosyal tesisler inşa edilmiştir. Çapan bu projelerin inşa sürecinde hesaba katmadıkları tek şeyin burada yaşayanların temel ihtiyaçlarını giderecekleri işyerleri olduğunu aktarmıştır (Resim 3).

Resim 3: Esenkent'te inşa edilen ilk konutlar ve Rifat Ilgaz Açık Hava Tiyatrosu

Kaynak: Bu fotoğraf Gürbüz Çapan'ın resmi web sitesi < <http://www.gurbuzcapan.com.tr/>>'den alınmıştır.

Esenkent mahallesi, 1996 yılında, sürdürülebilir insan yerleşimlerinin oluşturulması ve herkes için yeterli konut sağlanması yönünde Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan UN-HABITAT programından ödül alan ilk Türkiye kenti olmuştur.³⁵ Çapan, şu anda çoğunlukla orta-üst sınıfın yaşadığı bu konutları yaptıklarında çok düşük maliyetlerle yaptıklarını ve uygun fiyatlarla sattıklarını ancak insanların bu konutları almayı tercih etmediklerini anlatmıştır. Çünkü Esenkent'te bir ev almak yerine başka bir mahalleden bir arsa alarak burada imkânlarının el verdiği bir ev yapmak, daha sonra ailedeki bekâr erkeklerin evlenmesi hâlinde, ekonomik imkânların da gelişmesiyle yeni katlar inşa etmek daha avantajlıdır (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Esenkent dışında, konut inşasında 1,5-2 kat olarak imar vermeyi istediklerini ancak insanların arsasını daha işlevsel kullanmak için buna yanaşmadıklarını söyleyen Çapan, bunun uzun vadede onlara ekonomik olarak zarar verdiğini söylemiştir. Sonuç itibarıyla, Çapan'ın belediye başkanı olduğu dönemde Esenyurt'un deprem bölgesi

³⁵ <http://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> 02.01.2019 19:43)

olması sebebiyle çoğunlukla 3,5 kat (1 bodrum, 3 daire, 1 teras) sınırı uygulanmış ve bu dönemde izinli olarak inşa edilen konutlar buna göre inşa edilmiştir³⁶ (Resim 4).

Resim 4: 2004 öncesi Esenyurt'un yapılaşması

Kaynak: Bu fotoğraf Gürbüz Çapan'ın resmi web sitesi < <http://www.gurbuzcapan.com.tr/>>'den alınmıştır.

Bu konut yapısının coğrafi özelliklere uyumu ve kent planlaması dışında bir diğer önemli tarafı burada yaşayanların yaşam tarzıyla uyumudur. Esenyurt'ta bu beş-altı katlı apartmanlar çoğunlukla geniş ailelerin birlikte yaşadığı “aile apartmanları”dır. Aile apartmanları, çok yüksek katlı olmayan, geniş ailenin içinde yer alan çekirdek ailelerin her birinin bir dairede yaşadığı apartman türüdür. 19. yüzyıldaki batılılaşma sürecinde, Osmanlı hanedanının Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na taşınmasıyla üst düzey saray erkânının yaşaması için Teşvikiye'de konaklar inşa edilmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından ise bu konaklarda yaşayanların ayrılmasıyla bu konakların birçoğu yıkıntı haline gelmiştir. Ardından buraya yerleşen yeni sakinler, burada apartmanlar inşa etmiş ve geniş ailelerin bir arada farklı dairelerde yaşadığı aile apartmanlarının ilk örnekleri burada görülmüştür. Ancak bugünkü aile apartmanları, çoğunlukla 1980 sonrası yaşanan yoğun göç sırasında köylerden göç eden aile üyelerinin ve akrabaların bir arada yaşamını sürdürdüğü konut

³⁶Gürbüz Çapan'ın bu dönemki basın danışmanı Cihan Güner tarafından aktarılmıştır.

biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaynar, 2014, s.2). Ardahan Kültür Evi başkan yardımcısı Gürhan Şimşek'in yapılan görüşmede Esenyurt'taki aile apartmanlarındaki yaşam üzerine söyledikleri önemli görünmektedir:

Bizim yaşam tarzımız Esenyurt'a uyumlu. Bizim kültürümüz benziyor Esenyurt'a. Mesela ben gidip bir sitede yaşayamam çünkü evde yüksek sesle konuşuyorum. Kapıyı bir kapatıyorum bina sallanıyor. Ben bir sitede bunu yapsam komşum şikayet eder. Ama bu rada ailemle yaşıyorum, birbirimizi idare ediyoruz (Görüşme, 2017, Esenyurt).

Çapan'ın kentleşme ile kurduğu bağ, köyden gelenlerin bütünüyle kente uyumunu sağlamak üzerine kuruludur. Bir taraftan kentin fiziksel yapısını buna göre şekillendirmek için kimi çalışmalar yürütürken diğer taraftan kültürel ve sosyal alanlarda da bu uyumu sağlayacak girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Görüşmeler boyunca da sık sık bu vurguyu yapmıştır. Çapan'ın yönetim tarzı, modern uygarlaştırma idealizmine dayanmaktadır (Aksoy; Robins, 1997, p.9). Çapan, Esenyurt halkının kent kültürüne uyum sağlaması konusunda ısrarcı bir yönetim anlayışı sergilemiştir. Esas uyum sorunu ise Çapan'ın idealleri ile yaşamın kendisi arasındadır. Çünkü çoğunlukla köylerden göç eden yoksul toplumsal grupların kent planı, sinema, tiyatro gibi kentsel değerlerden çok daha öncelikli sorunları vardır. Dolayısıyla Çapan'ın entegrasyonu "dayatan" kentleşme arzusu büyük oranda karşılıksız kalmıştır. "Torunum bir gün sorarsa ne yaptın diye, Esenkent'i göstereceğim." diyerek belediye başkanlığının en önemli başarısı olarak gördüğü, nitekim Esenyurt'tan ayrı düşünüldüğünde başarılı bir proje olduğu herkes tarafından kabul edilen Esenkent dışında ise önerdiği kent planlamasına uyulmamış, konut inşası çoğunlukla enformel şekilde gerçekleşmiştir. Esenkent ve Boğazköy projeleri ise uzun vadede sınıfsal farkın mekânsal görünümünün bir simgesi hâline gelmiştir. "Türkiye bağlamında, kentsel mekânın bu şekilde parçalanması, büyük ölçüde, modernist-cumhuriyetçi kent vizyonunun süregelen dinamiğinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır" (Aksoy; Robins, 1997, p.3).

Çapan aynı zamanda, içinde yer aldığı siyasi partinin, bu partide hâkim olan ideolojinin sınırlarını aşındıran siyasi bir aktör olmuştur. 1989-1999 dönemlerinde SHP'den seçilen Çapan 1999 seçimlerinde CHP'nin adayı olarak seçilmiştir. 2004 yılında ise CHP'nin bu dönemki ulusalcı kanadı temsil eden Başkanı Deniz Baykal ile gerilimli bir ilişkileri olan Çapan, Baykal'ın kendisini tasfiye etmek için jandarmayla

işbirliği yaptığını ve nihayetinde bunu kullanarak kendisini partiden ihraç ettiğini söylemiştir (Görüşme, 2019, Esenyurt).

2004 yılında yapılan yerel seçimde Çapan'ın yerini Necmi Kadioğlu almıştır. Gümüşhaneli olan Kadioğlu, uzun yıllar mali müşavir ve üst düzey yönetici olarak çalışmıştır. 1992-1993 yıllarında Refah Partisi yönetimindeki Kâğıthane Belediyesi'nde Başkan danışmanlığı yapmış, ardından 1994-1998 yılları arasında ise yine Refah Partisi'nden Recep Tayyip Erdoğan'ın Başkanlığını yaptığı İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde Kaynak ve İştirakler Daire Başkanlığı ve Başkan Danışmanlığı görevlerinde bulunmuştur. Neo-liberal belediyeçilik geleneğinden olan Kadioğlu 1999 seçimlerinde de Esenyurt Belediye Başkanlığı'na aday olmuş ancak seçilmemiştir. 2002 yılında iktidara gelen AKP'nin ikinci zaferi olarak kabul edilebilecek 2004 seçimlerinde, Esenyurt'ta AKP'nin kazanmasında hem AKP'nin "Hizmet Belediyeçiliği" olarak sunduğu ve Türkiye'nin birçok yerinde başarıya ulaşan sosyal hizmet odaklı sosyal belediyeçilik anlayışı hem de bu dönemde diğer siyasi partilerin hepsinin Ardahanlı aday çıkararak yarattığı karmaşık atmosfer etkili olmuştur.³⁷

Esenyurt'ta 2 dönemi tamamlayan ve 3. döneminde istifa eden Kadioğlu³⁸'na göre, Esenyurt şehirciliğin laboratuvarıdır. Esenyurt'un kentleşme sürecinin tamamlanması için şehircilik unsurlarını tamamlamaya odaklandıklarını belirten Kadioğlu, 10 yılda bu beldenin yaşanılabilir bir yer haline geldiğini söylemiştir. Belediye başkanı olduğunda Esenyurt'ta devletin hiçbir kurumunun olmadığını söyleyen Kadioğlu, en çok zorlandıkları alanın Esenyurt'un eğitim seviyesini yükseltmek olduğunu belirtmiştir (Görüşme, 2019, Esenyurt).

³⁷ Esenyurt'un yerel siyaset süreçlerinde hemşhrilik ilişkileri her zaman önemli bir faktör olarak öne çıkmıştır. 2004 yılına kadar özellikle Kars ve Ardahanlı nüfus belirleyici olmuş, bu döneme geldiğimizde ise bütün siyasi partilerin bu ilişki ağını kullanarak seçime odaklanması Esenyurt'ta herhangi bir hemşhri aidiyetine bağlı olmayan Necmi Kadioğlu seçilmesini sağlamıştır.

³⁸ Bu dönemde Esenyurt'ta imarlarla ilgili usulsüz uygulamaların yapıldığı ve 2012 yılında satışı yapılan konut projelerinin tamamlanmaması sonucu 30 bin konut mağdurunun yaşadığı sıkıntılar medyada sıklıkla gündeme gelmiş, hatta meclise taşınmış, binlerce "konut mağduru" eylemler yapmıştır. Esenyurt'ta bu sebeple Erdoğan'ın Kadioğlu'nun istifasını istediği konuşulmuş ve kısa zaman sonra Kadioğlu sağlık sorunları olduğunu gerekçe göstererek istifa etmiştir. Bkz: Acunkent mağdurları sesinin duyulmasını istiyor < <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/acunkent-magdurlari-seslerinin-duyulmasini-istiyor-40367737>>, E.T: 08.05.2010

Akp'li Necmi Kadioğlu istifa etti < <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akpli-esenyurt-belediye-baskani-necmi-kadioglu-istifa-etti-886684>> E.T: 08.05.2020

Kadıoğlu, Esenyurt'un 10 yılda 600 binden fazla göç almasının beraberinde getirdiği yükün konut inşasını zorunlu kıldığını belirtmiştir. Bu dönemde konut üretiminde TOKİ'den sonra birinci sırada geldiklerini ve amaçlarının sadece bina yapmak olmadığını, iskâna alınmış krediye uygun konut üretmek olduğunu söylemiştir. “Esenyurt'un hikayesi bir tosondan beş daire üretmenin hikâyesidir” diyerek de Esenyurt'un kentleşme sürecinin yaşandığına dair izlenimini aktarmıştır (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Gürbüz Çapan'ın belediye başkanı olduğu dönemde imar konusunda uygulamaya çalıştığı katı kurallar Kadıoğlu döneminde gevşetilmiştir. Siyasetin idare etme sanatı olduğunu söyleyen Kadıoğlu, rant üretmeye dayalı kentsel politikaları devreye sokmuş, bu dönemde Esenyurt'ta çok yüksek katların yapılmasına izin verilmiş ve bugün sıklıkla karşılaştığımız yüksek katlı binalar inşa edilmeye başlamıştır (Resim 5).

Resim 5: Esenyurt'un Konut Yapısındaki Değişim (2020)

Kaynak: Bu fotoğraf Kemal Deniz Bozkurt'un resmi Facebook sayfası < <https://www.facebook.com/kemaldenizbozkurt1/> 'ndan alınmıştır.

Mevcut Belediye Başkanı Kemal Deniz Bozkurt ise, Kadıoğlu döneminde üretilen konutların büyük bir bölümünün şu an boş olduğunu, konut üretiminin ihtiyacı karşılamaya dönük yapılmadığını söylemektedir (Görüşme, 2019, Esenyurt). Bu dönem için dikkat çeken bir diğer nokta, bu dönemde daha önce üretilen konutların

müteahhitler aracılığıyla yıkılıp yeniden inşa edilmesidir. Esenyurt'a birer arsa olarak gelen ve imkânlarının el verdiği ölçüde neredeyse derme çatma evleri kimi zaman da izinsiz kaçak yapılar olarak inşa edenler, bu dönemde kat karşılığında arsalarını müteahhitlere vererek yeniden inşa ettirmiştir. Yani bu dönemin, bir yandan gökdelenler inşa edilirken diğer taraftan apartmanların yenilendiği, gündemi, ekonomiyi ve yerel diğer ilişkileri inşaatın belirlediği bir dönem olduğu görülmektedir.

Esenyurt'un fiziksel, toplumsal ve ekonomik gelişimi esasen Gürbüz Çapan'ın sosyal demokrat belediyeçilik deneyimi ve Necmi Kadioğlu'nun sosyal belediyeçilik deneyimleri ekseninde okunmalıdır. Her iki başkan da neredeyse eşit sürelerde Esenyurt'ta başkanlık yapmış ve iki baskın siyasetçi olarak temsil ettikleri yönetim anlayışına göre Esenyurt'u büyük ölçüde etkilemişlerdir. Bu ekseninde, Gürbüz Çapan modernist planlama aracılığıyla "kentsel değerler"e erişimi kentleşmenin olmazsa olmazı olarak konumlandırmışken, Kadioğlu yapı üretimine ve bundan elde edilen rant odaklı bir siyaset yürütmüştür.

Kadioğlu'nun istifasının ardından atanan Erzurumlu Ali Murat Alatepe, daha önce çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmuştur. Atandığı dönemde Esenyurt belediyesinde AKP'nin meclis üyelerinden biridir. Alatepe'nin başkanlık deneyimi, büyük ölçüde Necmi Kadioğlu döneminde oluşan "Esenyurt'un kötü imajı"nı değiştirmeye dönük olarak gelişmiştir. Kadioğlu'nun istifası her ne kadar sağlık sorunları ile gerekçelendirilmiş olsa da, bu dönemde AKP içinde "yeniden yapılanma" çerçevesinde genel başkanlık 6 ilin belediye başkanını değiştirmişti. Bu dönemde Esenyurt'un da gündemde sıkça imar krizleriyle yer alması, Esenyurt Belediye Başkanı'nın da bu kapsamda istifa edeceğine dair öngörüler meydana getirmişti. Diğer taraftan Kadioğlu'nun "kent suçu" işlediğine ve arkasında bir "enkaz" bıraktığına dair itirazlar ortaya çıkmıştı. (BBC Türkçe, 2017) Dolayısıyla Kadioğlu'nun istifasının ardından birçok tartışmanın olduğu bir ortamda Alatepe'nin deneyimi kritik bir döneme işaret etmektedir. Alatepe göreve başladığında, tartışmaların odağında yer alan büyük inşaatları durdurmuş, şeffaflık vurgusu yaparak belediye binasındaki kapıları söktürmüştür. (Alçayır, 2017) Bu sembolik düzeydeki faaliyetler, yerel düzeyde de güven ortamının yeniden inşa edilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Böyle tartışmalı bir ortamında göreve başlayan Alatepe, Kadioğlu'na benzer şekilde Esenyurt'u bir laboratuvar olarak gördüğünü, Esenyurt'un aynı zamanda Türkiye'nin

süzgeçten geçmiş bir hali olduğunu belirtmiş, Esenyurt'un kozmopolit nüfus yapısına dikkat çekmiştir.

Esenyurt bir laboratuvar. Ben özellikle baktığımda Türkiye'nin süzgeçten geçmiş hali. Bir imbikten damıtılarak bekletilmiş hali diye düşünüyorum. Hemen hemen Türkiye'nin tamamından ve yetmedi Afganlar, Suriyeliler, yurtdışından gelenlerle tabii Bulgaristan ve Yunanistan Türklerinin de bulunduğu enteresan bir yer. Ve herkes kendini ifade edebiliyor, olduğu gibi. Esenyurt'u ikiye ayırmak gerekiyor: Köy Esenyurt ve Türkiye'nin büyük megaköy Esenyurt (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Esenyurt'ta belediye başkanlığı deneyiminin en önemli öğretisinin insanlarla çok hızlı şekilde temas edebilmek ve hizmet etme olanağı bulmak olduğunu söyleyen Alatepe, bu süreci şu şekilde ifade etmektedir:

Hizmet etme imkânı buluyorsunuz burada. Ama şu var, yaptığınız bir iyilik yapılan iyiliğe teşekkürle sınırlıyken bir hatanız bir milyon kişinin vebaliyle ilişkili bir şey. Sevabınız bir, vebaliniz bir milyon. Açıkçası çok zorlanmadım. Taklit ettiğim bir insan vardı, o da Recep Tayyip Erdoğan. Hep halkıyla ilgili, halkına hizmet eden biriydi ben de onu taklit etmeye çalıştım onun yolundan gitmeye çalıştım. Ve insanlar bana başarılı olduğumu da söyledi. Bana belediye başkanlığı doğrudan temasın çok önemli olduğunu öğretti. (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Alatepe, siyasi duruşu itibarıyla Kadioğlu ile aynı geleneği temsil etse de başkanlık deneyimi hem kısa sürdüğünden hem de Kadioğlu döneminin izlerini silmeye dönük olduğundan çok büyük atılımlarda bulunmamıştır. Bu dönemde Esenyurt yerel siyasetinde aktif olan birçok insanın ilişkiler bağlamında takdirini kazanmış, halkla da olumlu bir ilişki kurabilmiştir. Ancak AKP 2019 seçimlerinde kendisini aday göstermemiştir. Alatepe hala belediyenin iştirak şirketlerinden birini yönetmeye devam etmektedir.

Esenyurt'un 2019 yerel seçimlerinde seçilen son belediye başkanı Kemal Deniz Bozkurt, Ardahan'ın Göle ilçesinde öğretmen bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiş, çok küçük yaşlarda Esenyurt'a taşınmıştır. Neredeyse bütün hayatı Esenyurt'ta geçen Bozkurt makine mühendisidir ve çeşitli işletmelerde yöneticilik yapmıştır. Bozkurt'un babası da Esenyurt'un belediye olduğu dönemde yerel siyasette önemli bir aktördür. Bozkurt 1985 yılında Sosyal Demokrasi Partisi'ne (SODEP) üye olarak aktif

siyasete katılmıştır. CHP’de çeşitli pozisyonlarda bulunan Bozkurt üç dönem de ilçe başkanlığı yapmıştır. Bozkurt Esenyurt’un tek “Esenyurtlu” belediye başkanıdır ve bu fark seçim sürecinde de belirleyici olmuştur. Kendisi de Esenyurt’u vatanı olarak gördüğünü şu sözlerle ifade etmiştir:

Esenyurt benim vatanım. Çocukluğumun, gençliğimin geçtiği; annemin, babamın, babaannemin mezarının olduğu yer. Benim bugün sahip olduğum birçok değer oluştuğu yer. Benim için çok değerli. Siyaseten de benim için önemli çünkü hayatımda en güzel akşamı yaşadığım yer. O coşkuyu hiçbir zaman unutmayacağım. O geceki coşkuyu, inancı, o gün yaşadığım duygular hiç eksilmeyecek çünkü çok değerli. Yüz binlerce insanın umut bağlaması, o umudun insanı olmak çok değerli bir şey benim için. Ve bundan sonrası için de alışlagelmiş birçok projeyi uygulayabileceğimiz bir yer aynı zamanda. Yani çok deforme olmuş, çok kötü yönetilmiş geçmişte. Birçok mazlunun yaşadığı, hak ettikleri ama yaşamdan alamadıkları ama bir umutla yaşama bağlandıkları yer aynı zamanda. Dolayısıyla umudun, huzurun, barışın ve kardeşliğin şehridir benim için (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Henüz yeni başladığı belediye başkanlığının kendisine kazandırdığı en önemli farkındalığın daha önce düşündüğü gibi Esenyurt’ta yaşanan tüm olumsuzlukların kötü yönetilmekten kaynaklandığını belirten Bozkurt, sorunların çözümünün de birlik ve beraberliğe inanmaktan geçtiğini söylemektedir.

Birincisi daha önceden düşündüğüm ama artık %100 ikna olduğum şey bugün yaşadığımız sorunların önemli bir bölümünün nedeninin kötü yönetiliyor olmamız. Kötü yönetiliyor olmamızın da en önemli nedeni beceriksiz ve kötü niyetli siyasetçilerin siyaset arenasında etkin olması. Ve istersek birçok şeyi, tabii öncelikle birlik beraberlik içinde olmamız koşuluyla, eğer birlik beraberliğimizi bozmazsak, birbirimizi, inancımıza, kimliğimize, cinsimize, yaşımıza göre ayırmadan birlikte durursak birçok şeyi başarabileceğimizi gördüm yine bu belediye başkanlığı döneminde. Yani seçimde öncelikle tabii ki CHP’lilerin adayı olsam da ama ardından İYİ Parti ile yapılan ittifak, HDP’li seçmenin verdiği çok önemli destek, bana inanan Ak Parti’deki MHP’deki seçmenin verdiği destek bunun önemli bir göstergesi. Birlik beraberlikten kopmamayı öğrendim. Yani biliyordum, inanıyordum bunun ne kadar önemli olduğunu... Özet olarak geçmişte teorik olarak düşündüğüm birçok şeyin pratikte

gerçekleştirdiğini gördüm. Ve mücadele edersek birlikte durursak sorunların tamamının kısa sürede aşabileceğimizi görüyorum (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Bozkurt'un kötü yönetim vurgusundan da anlaşıldığı üzere hem Çapan'ın sosyal demokrat belediyeçiliğine hem de Kadioğlu'nun sosyal belediyeçiliğine mesafelidir. Yine Türkiye siyaseti açısından önemli bir eşik kabul edilebilecek 2019 yerel seçimlerinde seçilen Bozkurt'un nasıl bir belediyeçilik deneyimi sergileyeceği önemlidir.

Görüldüğü gibi Esenyurt'ta yerel yöneticilerin yönetim perspektifi, Esenyurt'un şekillenmesinde oldukça önemlidir. Özellikle konut sorunu, kentsel alanların yeniden dağıtımlarına odaklanıldığı görünmektedir.³⁹ Diğer taraftan Esenyurt'un geçen zaman içinde yerel yöneticileri seçerken önemsedikleri koşullar da büyük oranda değişiklik göstermişken hemşehrlik ilişkilerinin belirleyiciliği öne çıkmıştır. Gürbüz Çapan'ın Ardahanlı ve eğitilmiş olması onu öne çıkarmışken, Necmi Kadioğlu'nun temsil ettiği belediyeçilik anlayışının gördüğü rağbet ve hemşehrlik ilişkilerinin diğer partiler tarafından kullanılması belirleyici olmuştur. Kemal Deniz Bozkurt'un seçilmesinde ise genel siyasetteki kutuplaşma, Kürt siyasetinin gördüğü yoğun baskı, hemşehrlik ilişkileri ve Esenyurt'ta yaşayanların Esenyurt'a ait değerleri öne çıkararak Esenyurt'lu aday üzerinde ısrarcı olması etkili olmuştur.

3.2.1. Yerel ilişki Ağları: Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Sermayenin Yeniden Üretimi

Yukarıda kentsel mekânda ortak tüketim malları olan kentsel hizmetlerin elde edilmesinde ve kentli toplumsal sınıflara dağıtımında yerel yönetimlerin aldığı tutum ve pozisyonlara değinildi. Bu bölümde ise bu hizmetlerin elde edilmesinde ve dağılımda kentsel toplumsal sınıfların pozisyonları kentsel etnisite bağlamında ele alınacaktır. Bunu yaparken yapılan saha çalışmasındaki görüşmelerden ve gözlemlerden yararlanılacaktır.

1989 yılına kadar idari olarak köy statüsünde olan Esenyurt'ta, ekonomi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Bir çiftlik bölgesi olan Eşkinöz, kırsal yerleşim özelliklerine

³⁹ Sema Erder de İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye kitabında büyük kentlerdeki yerel yöneticilerin birinci nesil göçmen olduklarını özellikle gelişen konut piyasasında etkili olduklarını vurgulamıştır. Erder bu durumun yerel yöneticilerin kentsel alanların dağılımıyla yakından ilgili olduğunu söylemektedir. (Erder, 2013, s.22)

sahiptir. Bu dönemde buradaki meslekler tarım işçiliği, celepçilik, hayvan belsime, pazarcılık ve ırgatlık gibi mesleklerdir. Esenyurtlular ekip biçtikleri alanlardan elde ettikleri ürünleri buraya yakın pazar yerlerinde satmışlardır. Bunun dışında celepçilik⁴⁰ denilen büyük baş hayvan besleme işleri yapmışlardır. Deli dana hastalığının ortaya çıkmasıyla bu mesleği bırakmışlardır. (Görüşme, Semih Makaracı, 2015) Gürbüz Çapan 1989 yılında belediye başkanı olduktan sonra ilk kent planlamalarını yaptıkları esnada yaşadıkları bir anıyı şu şekilde aktarmaktadır:

89'da belediye başkanı seçildikten sonra şehircilerden, hocalardan bir ekip oluşturduk Esenyurt'un planını yapmak için. Hocalar dedi ki halka soralım, onlar ne istiyorsa ona göre yapalım planı. Neyse anket manket yaptırдық. Sonuçları geldi. Çocuklar park istemiş, bahçe istemiş bilmem ne ama ahalinin en çok istediği şey meydan. Ama bir sor ne meydanı? Adamlar mal meydanı istemişler. Esenyurt'un hikâyesi böyle bir hikâye. (Görüşme, 5 Kasım 2019, Esenyurt)

Çapan'ın o dönem çoğunlukla Kars ve Ardahanlılardan oluşan Esenyurtluların memleketten getirdikleri ya da Esenyurt'ta yetiştirdikleri hayvanları satmak için bir meydan istediklerini anlattığı bu örnek, Esenyurt'un bu dönemdeki ekonomik faaliyetlerinin neler olduğunu açıkça gösterdiği gibi Kars ve Ardahanlıların göç etmesinde Esenyurt'ta büyükbaş hayvan besiciliği ve ticareti yapabilme imkânının etkili olduğunu da göstermektedir.⁴¹ Roman Dernekler Federasyonu Başkanı Semih Makaracı da mera alanlarının imara açıldığı döneme kadar burada Çingenelerin celepçilik yaptığını söylemiştir (Görüşme, 2015, Esenyurt). Diğer taraftan Bulgaristan göçmeni Türkler de bu dönemde çiftliklerde tarım işçiliği yapmakta ve ürünleri İstanbul'daki pazarlara götürerek satmaktadırlar (Şengezer, 2015, Esenyurt).

Gürbüz Çapan, henüz kentleşmenin yeni başladığı bu dönemlerde konut üretiminde Avcılar'da yıkılan binalardan çıkarılan yapı malzemelerinin kullanıldığını, bu malzemeleri de “yıkıcılar” olarak tanımlanan Malatyalıların sattığını söylemiştir.

Örneğin Avcılar'da bina yeniliyor adam. Kiremitini, demirini söküyor burada nalburda malzeme diye onu satıyorlar. O eski malzemeyle burada yeni ev yapıyorlar. Esenyurt kadersiz

⁴⁰ Hayvan ticareti (TDK).

⁴¹ Kars ve Ardahan'da temel ekonomik faaliyet büyükbaş hayvan besiciliği ve ticaretidir.

yerdir o anlamda. Düşün Esenyurt'un nalburunda yeni malzeme yoktu. Avcılar'da ev sökülüyor onun kapısı, penceresi, pervazı, ondan sonra kiremiti filan. “Yıkıcılar” vardı burada Malatyalılar, yıkıcı adamın mesleği. Gidiyor evi söküyor, eski evleri söküp dağıtıyorlar, oradan çıkan malzemeyi getirip burada satıyor. Onların yol kenarında şeyleri vardı, nalbur onlar geçiniyordu. (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Çapan'ın anlattığı bir diğer örnek, altyapı işlerinde Tokatlıların çalıştığını göstermektedir. Göreve başladığı dönemde henüz hiçbir altyapı unsuru olmadığı için öncelikle bu işe başladıklarını belirten Çapan bu dönemde normalde su kanalizasyonları İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi'ne (İSKİ) bağlıyken Esenyurt'un kanalizasyonunun İSKİ'ye bağlı olmadığını ve İSKİ'nin altyapıyı yapması için buraya bağladıklarını söylemektedir. Ancak dönemin yine SHP'li olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen ile mezhep kavgasına tutuştuklarını bunun üzerine İSKİ'nin su şebekesini döşediğini ama suyu açmadığını, kanalları yapmadığını söylemiştir. Bunun üzerine İSKİ'nin çizmiş olduğu projeleri belediyenin yaptığını ve iş makinelerini de Tokatlılardan aldıklarını söylemiştir.

Aynı yıl ben de 50 km kanal yaptırım. 550 bin TL'ye yaptırım. Bunun (İSKİ'nin ihale fiyatlarının) %20'de 1'ine yani. Ve bir yıl hiç kimse evine giremedi. Her tarafa kanal yapıyoruz her tarafa döküyoruz. Projemiz vardı. İSKİ projeleri yapmıştı, onu aldık. Tokatlılardan kepçe filan. Orada Göleli bir hemşehrimiz bağırıyor. Bu boru buraya olmaz diyor. Valla adam ortalığı yıkıyor. Geldiler dediler böyle böyle bir hemşehrin ortalığı yıkıyor diye. Gittim. Dedi ki bu boru dar buraya. (...) Göleli olan bu işi Tokatlılar yapıyor diye provake ediyor. 25 yıldır hala o kanalları kullanıyor millet. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

Bu örnekte de görüldüğü gibi ekonomik ilişkiler ve hemşehrilik ilişkileri birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Ekonomik ilişkilerin yerel yönetimle kesişimi de yine bu temelde gerçekleşmektedir.

1980 sonrası dönemde devletin ekonomi politikalarının değişmesinden ve bu süreçle birlikte İstanbul'da üretim yerlerinin şehrin çeperlerine kaydırılmasından söz etmiştik (bkz: Bölüm 2.1.3.). Bu dönemde bir yandan sanayinin önemi artarken diğer taraftan sanayinin kent merkezinin dışına kaydırılması söz konusu olmuştur. Bu değişim kentsel mekânda önemli değişiklikler yaratmıştır. İstanbul'un merkezi kabul edilen Suriçi'nden her iki yakaya doğru genişleme yaşanmış ve nüfusun hızlı artışıyla birlikte

Esenyurt gibi yeni yerleşim yerleri, üretim merkezlerinin taşınmasıyla bu sanayi merkezlerinde çalışan alt sınıfın yoğunlaştığı semtler hâline gelmiştir. Bu dönemden itibaren kentleşmeyle beraber, Esenyurt'ta sanayileşme faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Şu anda Esenyurt'taki sanayi üretimi Türkiye'deki üretimin %4'ünü oluşturmaktadır. (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2020, s.12) Esenyurt sanayi üretim merkezlerinden birine dönüşse de bu işletmelerde istihdam edilenler çoğunlukla Esenyurtlular değildir (Bozkurt, 2019, Esenyurt). Esenyurt'ta tarımsal ekonomik faaliyetlerin neredeyse bittiği 1990'ların ortasında da Esenyurt'ta yaşayanların büyük çoğunluğu hizmet sektöründe istihdam edilmiş, sanayi sektörü ikinci sırada yer almıştır (Kolay, 1995, s.96).

Esenyurt'un ikinci Belediye Başkanı Necmi Kadioğlu, 2004 öncesinde Esenyurt'ta para kazanılsa da bu paranın harcanacağı bir yerin bulunmadığını söylemiş ve buna dönük projeler üzerinde çalıştıklarını belirtmiştir.

2004 öncesi küçük marketler vardı. 250.000 nüfus vardı ama kazanılan parayı harcayacak yer yoktu. Belde olarak kalırsa bir şey yapılamaz diye ilçe yaptık. Sanayiye ve müteahhitleri çekmeye başladık. Yatırımcıyı kaçırmamak için hassas davrandık. Günde 25-30 ruhsat verdiğimiz oldu. Türkiye'nin en büyük AVM ve fabrikalarının, hizmet sektörünün buraya gelmesi gençlere iş imkânı sunan bir yere dönüşmesini sağladı. İş bulma merkezi kurduk ve bu merkez aracılığıyla gençlere bu fabrikalarda iş bulduk (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Kadioğlu'nun da belirttiği gibi bu dönemde en büyük ivmeyi inşaat sektörü yakalamıştır. İnşaat sektöründe de yine hemşehrilik ilişkilerinin sektörü şekillendirdiği görülmektedir. Esenyurt'ta inşaat sektörü genel olarak Karadenizlilerin (Özyurt inşaat, N-Özyurt İnşaat, Fi-Yapı vs.) ve Kürtlerin (Özellikle Vanlılar ve Ardahanlılar) tekelindedir. Karadenizliler büyük çaplı işleri yaparken Kürtler orta ve küçük çaplı işleri yapmaktadır. İşverenlerde olduğu gibi işçilerde de yine hemşehrilik önemli bir faktördür ve Esenyurt'a göç eden ve sermayesi olmayanlar da genelde inşaat işçiliği yapmaktadır. Trabzonlular Derneği Başkanı Abdullah Baycan Esenyurt'taki Trabzonluların çeşitli iş kollarına dağılmış olsalar da çoğunlukla işveren ve işçi olmak üzere inşaat sektöründe yoğunlaştıklarını söylemiştir (Görüşme, 2020).

Gürbüz Çapan Esenkent örneği üzerinden Karadenizlilerin inşaat sektöründeki belirginliğini yaklaşım farkı üzerinden şu şekilde anlatmıştır:

Yani şimdi biz solcularda bir hastalık var. Biz akla yatkınını yaparız. Biz geleceğe yatırım yaparız. Mesela Esenkent'i yaptık, fırın yok, lokanta yok, hiçbir şey alıp satacak yer yok. 15 tane büfe koyduk da millet gazete ekmek falan karşılansın. Ama Lazlar yapıyor adam önce fırın yapıyor, çarşı yapıyor sonra konut yapıyor. Farkımız o. Onlar kursaktan başlıyor biz beyinden başlıyoruz (Görüşme, Esenyurt, 2019).

Üçüncü Belediye Başkanı Ali Murat Alatepe, Esenyurt'un kozmopolit demografik yapısına vurgu yaparak, Esenyurt'un ekonomik ve kültürel yapısının şekillenmesinde bunun önemine dikkat çekmiştir. Esenyurt'un yerlilerinden ve özellikle Kars ve Ardahanlı Kürtlerden oluşan yüz bin kişilik bir nüfusun Esenyurt'a sahip çıktığını söyleyen Alatepe, her yeni gelen grubun da kendinden bir şeyler getirdiğini ve bunun Esenyurt'u zenginleştirdiğini söylemiştir. Diğer taraftan Esenyurt'un hızlı kentleşmesinin insanların zenginleşmesinde büyük bir katkısı olduğunu söylemiştir.

İstanbul'un üretiminin yaklaşık %24,5'i Türkiye'nin %7'sine⁴² yakın kısmı Esenyurt'ta bulunur. Bu iş bulma kısmı, fabrikalarda iş bulma noktasında büyük bir kolaylık sağlar. Ticari anlamda. Hızlı şehirleşmesi insanların çabuk zengin olmasını sağlamıştır. İşte 30 yıl önce buraya gelip o çamurun içinde bir arsa alan tüm o dönemki göçerler bugün hepsi bina sahibi, kira geliri olan, zengin insanlar. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

Esenyurt'un mevcut Başkanı Kemal Deniz Bozkurt ise Esenyurt'un sınıfsal yapısına dikkat çekerek büyük bir çeşitlilik olduğunu söylemiştir. Kimi mahallelerde fabrika sahipleri, işletme sahipleri yaşarken kimi mahallelerde ekonomik zorluklarla mücadele eden insanların yaşadığını söyleyen Bozkurt, ekonomik olarak büyük bir makas olduğuna vurgu yapmıştır.

Aynı zamanda Türkiye'nin gayri safi milli hâsılasının %6'sını üreten bir sanayimiz var. Şimdi fakat sanayide çalışanların çoğu da Esenyurt'un dışından geliyor. Bizim 0-19 yaş arasında 320 bin çocuk var. 19-35 yaş arasında 274 bin zannediyorum. Yani aslında baktığınızda 35 yaşına kadar 600 bin civarında genç ve çocuk var. Şimdi bunların yaşamına dokunacak işler yapmamışız geçmişte. Ha şimdi niye çalışmıyor. Çünkü sanayide nitelikli ara elemanlar

⁴² Esenyurt Belediyesi 2020 Stratejik Planı'na göre bu rakamlar %21 ve %4 'tür. (s.12)

çalışıyor. Bizdekiler sıvacı, boyacı tarımdan gelen köyden gelen insanlar. Dolayısıyla orada istihdam edilmiyor. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

Görüldüğü gibi Esenyurt'ta kentleşme devam ettikçe nüfus artışıyla birlikte iş alanları çeşitlenmiş, Esenyurt'a daha önce göç edenler görece ekonomik sermayelerini arttırmıştır. Kırdan gelen göç devam ettiği için hem gençlerden ve çocuklardan oluşan bağımlı nüfus oranı fazladır hem de sanayinin gelişmesine rağmen bu sektörde istihdam oranı düşüktür.

Diğer taraftan, nüfus büyüdükçe görünürlüğü azalsa da Esenyurt'ta belli meslek grupları belli hemşehri gruplarında yoğunlaşmıştır. Örneğin minibüsçülerde bu yoğunluk Karanlı ve Ardahanlılardır. Bunun dışında Gümüşhaneliler, Siirtliler, Muşlular, Tokatlılar ve Nevşehirliiler olmakla birlikte toplamda 218 aracın %20'si Gümüşhanelilerin, %40'ı Kars ve Ardahanlılarıdır. Minibüsçülerin bağlı olduğu 113 No'lu Minibüsçüler Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi'nin yönetimini şu anda ağırlıklı olarak Karanlılar, Ardahanlılar ve Gümüşhaneliler oluştururken kooperatif başkanları her zaman Ardahanlı olmuştur.⁴³ Kooperatifin 2019 yılında seçilen son başkanı Ardahanlı olan Yücel Tanış'tır. (Serhat Birikim, 2019) Yapılan görüşmelerde dikkat çekildiği üzere inşaat sektöründe Karadenizliler ve özellikle Vanlı ve Ardahanlı olan Kürtlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Karadenizliler büyük çaplı inşaat işlerini yaparken Kürtler orta-küçük işleri yapmaktadır. İnşaat sektörü aynı zamanda en önemli istihdam alanlarından biridir. Bunların dışında alt yapı ve yol işlerinde Bingöllülerin, toptan gıda işlerinde Dersimlilerin, hurda işlerinde ağırlıklı olarak Nevşehirliilerin ve Yozgatlıların yoğunlaştığını söylemek mümkündür.⁴⁴ Bunun dışında şu anda Esenyurt'un meydana en yakın üç büyük caddesi neredeyse tamamen Suriyelilerin işlettiği hazır gıda üzerine işletmelerden oluşmaktadır (Resim 6). Hüseyin Ergin, Esenyurt'ta yaşayan Alevilerin belli bir meslek grubunda yoğunlaşmadığını ancak büyük oranda emek yoğun işlerde çalıştıklarını söylemiştir. Kadınların çoğunlukla temizlik işçisi olduğunu erkeklerin de emek gerektiren gündelik işlerde çalıştıklarını söylemiştir. Bunun nedeninin ise temelde devletle temasa

⁴³ 30 yıldır Esenyurt'ta minibüs sahibi ve sürücüsü olan aynı zamanda kooperatifin 4 yıl başkanlığını yapıp 10 yıldır da yönetiminde yer alan Hakim Akdoğan'ın kardeşi Çetin Akdoğan ile yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

⁴⁴ Esenyurt'ta ticari faaliyetler yürüten iş adamlarıyla ve Tokatlılar Derneği Eski Başkanı ve CHP Esenyurt İlçe Başkanı Hüseyin Ergin ile yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

girmekten kaçınmaları ve “bugün buldum bugün yerim, hak kerimdir yarına” anlayışıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir (Görüşme, Esenyurt, 2020)

Resim 6: Esenyurt Cumhuriyet Meydanı'ndan 1103 No'lu Sokağa Girişteki İşletmeler

Kaynak: Bu fotoğraf tarafımca 2019 yılının sonunda çekilmiştir.

3.2.2. Kent Mekânında Yeniden Üretilen Geçmiş Bağları: Hemşerilik

Önceki bölümlerde resmi veriler ve yapılan görüşmeler aracılığıyla Esenyurt'un demografik yapısı, bu yapıyı oluşturan kimlik gruplarının çeşitliliği ve dağılımı görüldü. Burada öne çıkan toplumsal ilişki türünün ise hemşerilik olduğu, bu ilişki türünün Esenyurt'un şekillenmesindeki önemine dikkat çekildi. Hemşerilik ilişkileri genellikle, kentsel toplumda kırla kent arasında kıra yakın görülmeleri nedeniyle geçici bir toplumsal ilişki türü olarak değerlendirilir (Kurtoğlu, 2004, s.17). Bu

bölümde ise Esenyurt'taki hemşehrilik ilişkilerinin nasıl algılandığı, belediye başkanlarıyla yapılan görüşmeler üzerinden irdelenecektir.

Gülbüz Çapan, genel kanıya uygun şekilde hemşehrilik ilişkilerinin miladını dolduran bir ilişki türü olduğunu düşünmektedir. 1980'lerde siyasi darbe sebebiyle siyasi partilerde örgütlenme mümkün olmadığı için bu ilişki türünün gerekli bir dayanışma ağı olduğunu ancak günümüzde yerini kentsel ilişki türlerine bırakması gerektiğini söylemektedir. Köylü kültürünün kentleri yok ettiğini iddia eden Çapan, hemşehrilik ilişkilerinin bunu kültürü sürdürmenin en önemli aracı olduğunu düşünmektedir.⁴⁵

Necmi Kadioğlu ise Esenyurt'taki hemşehrilik ilişkilerinin ranta ulaşmak için kullanılan bir değer olduğunu ifade etmektedir. Esenyurt'ta yaşayan çeşitli hemşehri gruplarının memleketleriyle hiçbir bağı olmadığı halde bu ilişki ağını kullanarak rant sağlamaya çalıştığını, hemşehriliğin burada bir baston görevi gördüğünü söylemektedir (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Ali Murat Alatepe ise hemşehriliğin Anadolu'ya aidiyetin devam etmesi anlamında önemli olduğunu ancak Esenyurt'lu olmanın önünde bir engel olduğu için de sorunlu bir ilişki türü olduğunu söylemektedir. Esenyurt'ta yaşayanların öncelikli kimliğinin Esenyurtluluk olması gerektiğini söyleyen Alatepe, Esenyurt nüfusunun ancak bu sahiplenmeyle nüfuza dönüşeceğine inanmaktadır.

Hala işte Erzurumlu gelmiş Erzurumlu kalmış, Karslı hala Karslı, Ardahanlı hala Ardahanlı işte. Karadenizli hala Karadenizli burada. Esenyurtlu yok. Bunu da başkanken çok fazla gözlemledim. Ve hep söyledim ne olur artık Esenyurtlu olalım çünkü artık buradayız ve dön desek dönmezsiniz memleketinize. Dolayısıyla bizim birinci özelliğimiz Esenyurt olmalı. Yoksa Esenyurt'a sahip çıkacak o kitleyi oluşturmazsak Esenyurt'un nüfusu Esenyurt'a yükten başka bir şey getirmemiş oluyor. Ama sahiplendirdiğimizde esenyurtun nüfusu nüfuza dönüşmüş oluyor ki ben bunu çok önemişiyorum. Fazlaca bir hemşehrilik. Çünkü gelmişler ilk önce kendi hemşehrilerine tutunmuşlar. 1 milyon olduk hala bu devam ediyor. Ama halbuki son 5 yılda dehşet bir göç almış Esenyurt. Buna rağmen hala bu yürüyor. Bahsettiğim o yüz bin kişilik nüfus işte bu ilişkileri olanlar. Ben aslında Anadolu aidiyeti anlamında önemli

⁴⁵ Gülbüz Çapan ile yapılan çeşitli görüşmelerden yararlanılmıştır.

buluyorum ama işte buraya aidiyeti ötelediği için sıkıntılı buluyorum. En çok burada baskın bu ilişkiler (Görüşme, 2019)

Alatepe de kente göç etme aşamasında işlevsel olan bu ilişki türünün artık yerini kentli olmaya bırakması gerektiğini düşünmektedir. Bunun Esenyurt'u daha güçlü kılacağına inanmaktadır.

Kemal Deniz Bozkurt da hemşehrilik ilişkilerinin göç sürecinde bir dayanışma türü olarak ortaya çıktığını ve bu ilişki türünün Esenyurt'ta çok yüksek olduğunu belirtmiştir. Bozkurt'un asıl vurgusu ise geçmişteki siyasi otoritelerin bu ilişkileri güçlendirmek için destek verdiğine yöneliktir. Bozkurt, siyasetçilerin bu ilişki ağını kullanarak gücünü arttırdığını ve sürdürdüğünü söylemiştir. Bunun yanında bu ilişkilerin güçlü olmasının Esenyurt'lu olmayı engellediği konusunda diğer belediye başkanlarına katılmıştır ancak halka bunu dayatmanın da anlamsız olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Yine geçmiş dönemlerde siyasetçilerin insanları belli kalıplara sokmaya çalıştığını, bunlardan birinin de “nerelisin?” sorusunun cevabına dayalı olduğunu belirtmiştir. İnsanları tanımlamanın gerekli olduğunu ancak dayatılan kalıplarla bunu sürdürmenin doğru olmadığını söylemiştir. Hemşehrilik ilişkilerinin büyük ölçüde siyasette işlev gördüğünü söyleyen Bozkurt bunun gündelik hayatta çok büyük bir karşılığı olmadığını söylemiş ve şu örneği vermiştir:

Size seçim propagandası yaparken yaşadığım bir olayı anlatayım. Bir yere gittim, okey oynuyorlar kahvehanede. Adam dedi ki başkanım ben seni çok seviyorum, sen çok düzgün bir insansın ama sana oy vermeyeceğim dedi. İyi dedim canın sağ olsun ama nedenini öğrenmek isterim. Niye? Dedi ki ben MHP'liyim. E tamam. Sen dedi HDP'yle işbirliği yaptın dedi, onun için sana oy vermeyeceğim dedi. Tamam olur dedim ama dedim ki bak bir kere HDP'yle ben işbirliği yapmadım ama HDP'liler bana oy veriyorlar bundan da son derece mutluyum, beni adam yerine koydukları için bana oy verdikleri için beni değerli gördükleri için ben kendilerine minnettarım dedim. Son derece saygıdeğer bir şey yapıyorlar. Yani işbirliği yaptığında bir pazarlık olur, burada pazarlık olmadan destek veriyor adam bana. Yani şimdi sen bunun için bana oy vermiyorsan sen bilirsin. Bu senin bileceğim iş ama yaptığın yanlış dedim. Karşısındaki dedi ki başkanım ben sana oy verecektim ama dedi ben senin için çalışmazsam namerdim-işte küfretti şerefsizim filan- dedim ne oldu? Dedi ben HDP'liyim, helal olsun sana. Bak bunun MHP'li olduğunu bildiğin halde HDP'yi övdün, HDP'yi onure ettin, ben sana

destek vereceğim. Dedim sen HDP’li misin? Evet dedi. Sen de MHP’lisin? Evet dedi. Ya dedim Allah kahretsin seni ya, ulan adam okey arkadaşın HDP’li, adamla okey oynuyorsun arkadaş oluyorsun, taş çalışıyorsun, göz kırpyıyorsun, hile hurda yapıyorsun beraber onun oy verdiği yere oy vermiyorsun böyle şey olur mu dedim. Ya dedi ben hiç böyle düşünmemiştim dedi. Tamam dedi başkanım ben vazgeçtim. Hakikaten şimdi toplumda böyle bir şey var. Alışkanlıklarla işte. Birlikte yaşamamak. Günlük hayatta böyle etkiliyor. Aslında herkes kendi bir rol içinde, bir tiyatro içinde. Kafasında olanlarla yaşadıkları farklı. Aslında yaşadıklarıyla ilgili bir sorunu yok ama bir kodlama var bu kodlamadan kurtulamıyor (Görüşme, Esenyurt, 2019).

Belediye başkanlarının hemşehrilik ilişkilerine yaklaşımları aslında belirgin şekilde tezatlar barındırmaktadır. Sözelimi Gürbüz Çapan kendisi de bir Ardahanlıdır ve belediye başkanı olduğu ilk dönemden itibaren buradaki siyasi varlığının belirginleşmesinde ve sürdürülmesinde hemşehrilik ilişkileri önemli bir faktör olmuştur. Ali Murat Alatepe ise belediye başkanı olarak atanmadan önce Erzurumlular Derneği’nde aktif olarak görev alan biri olmuştur. Kemal Deniz Bozkurt’un ise hem aday gösterilmesinde Ardahanlı olması etkili olmuş hem de seçim propagandası döneminde ve seçildikten sonra yakın çevresinde Ardahanlılar ve Gölelilerden oluşan bir grup önemli rol almıştır. Necmi Kadioğlu’nun ise daha dolaylı bir şekilde hemşehrilik ilişkilerinden yararlandığı bir önceki bölümde vurgulanmıştı. Buradan görülüyor ki yerel aktörler için hemşehrilik ilişkilerinin bu belirleyici rolü bir yandan kullanıma elverişliken diğer taraftan siyaseten yarattığı baskı sebebiyle rahatsız edicidir.

3.2.3. Esenyurt’ta Sivil Toplum Örgütleri

Bu bölümde Esenyurt’taki il ve hemşehri derneklerinin yapısına, işlevine ve toplumsal ve siyasal yaşamla ilişkilerine odaklanılacaktır. Esenyurt’ta 37 il derneği, 7 il dernekler federasyonu ve birçok ilçe ve köy derneği bulunmaktadır (Tablo 11)

Tablo 11: Esenyurt İl Dernekler Birliği Üyesi Olan İl Dernekleri

İL DERNEKLER BİRLİĞİ ÜYE DERNEKLER LİSTESİ					
NO	DERNEĞİN ADI	BAŞKANI	NO	DERNEĞİN ADI	BAŞKANI
1	Adıyaman Derneği	Abdulkadir Duran	20	K.Maraş Derneği	Ali Uslu
2	Ağrı Derneği	Şerafettin Öztürk	21	Kars Derneği	Ender Arslan
3	Aksaray Derneği	Suat Başkan	22	Kastamonu Derneği	Tuncay Özdemir
4	Amasya Derneği	Hüseyin Kara	23	Kayseri Derneği	Alim Şahin
5	Ardahan Kültürevi	Efrail Çiftçi	24	Malatya Derneği	Mehmet Hisar
6	Artvin Derneği	Özdemir Bey	25	Mardin Derneği	Geçgin
7	Batman Derneği	Orhan Onur	26	Muş Derneği	Abdullah Solmaz
8	Bayburt Derneği	Yağmurdereli	27	Rize Derneği	Tuncay Gür
9	Bingöl Derneği (Binyar)	Kemal Yüksel	28	Rumeliler ve Trakyalılar Derneği	Ferudun Tiryaki
10	Bitlis Derneği	İsmail Kanca	29	Siirt Derneği	Vesfettin Sizer
11	Çankırılılar Derneği	Ömer Yurt	30	Sinop Derneği	Erdem Ekşioğlu
12	Çorum Derneği	Ali Hamal	31	Sivas Derneği	Zekeriya Yılmaz
13	Dersimliler Derneği	Hüseyin Kalanç	32	Şanlıurfa Derneği	İsmail Kabuk
14	Elazığ Derneği(Elkader)	Turhan Sağlam	33	Tokat Derneği	Sadık Aksoy
15	Erzincan Derneği	Dursun Kurtaran	34	Trabzon Derneği	Abdullah Baycan
16	Giresun Kültürevi	Abdurrahman Ada	35	Yozgat Derneği	Sedat Çıtak
17	Gümüşhane Derneği	Hakkı Akdemir	36	Zonguldak	İsa Doruközü
18	Edirne Derneği	Hüseyin Ateş	37	Kayseri Derneği	Alim Şahin
19	Iğdır Derneği	Ali Sakar			

Kaynak: Bu tablonun oluşturulmasında Esenyurt İl Dernekler Birliği resmi web sitesinden yararlanılmıştır.

Köy derneklerinin bağlı olduğu ilçe derneklerinin federasyonları da bulunmaktadır. İl derneklerinden oluşan bir üst dernek de Esenyurt İl Dernekler Birliği'dir. İl Dernekler Birliği'nin son başkanı Tokatlılar Derneği Başkanı Sadık Aksoy'dur. Yönetim kurulu ise Dersimliler Derneği, Giresunlular Derneği, Rumeliler ve Trakyalılar Derneği, Kırşehirli Derneği, Muşlular Derneği, Iğdırlılar Derneği, Adıyamanlılar Derneği, Romanlar Federasyonu, Kastamonulular Derneği ve Bingöllüler Derneği'nden oluşmaktadır. Birliğin önceki dönem başkanları ise Kurucu Başkan Tuncer Dağ (Ardahan Kültür Evi Eski Başkanı), Şerafettin Öztürk (Ağrı Dernek Başkanı), Murat Boduralkan (Erzurumlular Derneği Başkanı) ve Bahri Gökmen olmuştur.

İl dernekleri dışında çeşitli meslek örgütleri de bulunmakta son dönemler de ise daha çok gençlerin dikkatini çekmesi beklenen kültür ve sanata yönelik çalışmalar yapmaya

başlayan dernekler kurulmaya başlamıştır.⁴⁶ Ancak bu çalışmanın odak noktası gereği örnekleme il ve hemşehri dernekleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda görüşülen il derneklerinin temsilcileriyle yapılan görüşmeler aracılığıyla, hem yöneticilerin kişisel bilgilerine hem de derneklerin kuruluş tarihi, nedeni, amacı ve faaliyetlerine yer verilmiştir. Bu dernek başkanları Dersimliler Derneği Başkanı Hüseyin Kalanç, Trabzonlular Derneği Başkanı Abdullah Baycan, Ardahanlılar Derneği Başkan Yardımcısı Gürhan Şimşek, Karslılar Derneği Başkanı Ali Kılıç, Rumeli ve Trakyalılar Derneği Başkanı Aydın Şengezer, İstanbul Gölle Dernekler Federasyonu Başkanı Ertekin Baysan⁴⁷, Hakkâri ve Yüksekova'lılar Derneği Başkanı Nevzat Bey⁴⁸, Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Kemal Yüksel'dir. Dernek temsilcileriyle yapılan görüşmelerde yöneticilerin kişisel bilgilerine ve derneklerinin kuruluş nedenlerine, amaçlarına, faaliyetlerine ve işlevlerine dair sorular sorulmuştur. Ayrıca belediye başkanlarıyla yapılan görüşmeler aracılığıyla yerel yönetimin hemşehri derneklerini nasıl konumlandığına bakılacaktır.

1983 yılından beri Esenyurt'ta yaşayan Rumeli ve Trakyalılar Derneği Başkanı Aydın Şengezer teknik servis hizmeti veren bir işletmenin sahibidir. 1994 yılında kurulan derneğin 2006 yılından beri başkanlığını yapmaktadır.⁴⁹ Geçmişte Esenyurt'un en büyük nüfus grubu olduklarını ve Esenyurt'taki temsiliyeti sağlamak için derneğin kurulduğunu belirten Şengezer, derneğin Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir rol üstlendiğini belirtmiştir. Bunun dışında ise kültürel etkinlikler yaptıklarını eklemiştir. Şengezer İl Dernekler Birliği'nin kurulmasıyla beraber bütün il derneklerinin yakın ilişkiler kurabildiğini bu sayede farklı hemşehri gruplarının da birbiriyle temas etmesinin mümkün olduğunu söylemiştir. Özellikle İl Dernekler Birliği'nin organize ettiği futbol turnuvalarının gençleri buluşturma noktasında çok yararlı olduğunu söyleyen Şengezer, bu etkinlikler yapılmadan önce Bulgaristan göçmeni gençlerin özellikle Kürtlere karşı önyargıları olduğunu ve bu etkinliklerden sonra bunun kırıldığını şu örnek üzerinde anlatmıştır: "Çocuklar ilk başta korktu, gitmek istemediler maça ya bizi döverlerse dediler, zorla götürdük. Ama

⁴⁶ Bunlardan bazıları Esenyurt Alternatif Kültür Sanat Derneği (ESAS-DER), Esenyurt Gençlik Platformu (ESGEP), Esenyurt Gençlik Derneği (ESGENÇ) ve Renkler Dayanışma Derneği'dir.

⁴⁷ İstanbul'da bulunan bütün köy derneklerinin bağlı olduğu federasyonun merkezi Esenyurt'tadır.

⁴⁸ Dernek Başkanı soyadının kullanılmasını istememiştir.

daha sonra turnuvaları iple çeker hâle geldiler.” Bunu söyledikten sonra da “Kürtler zorba ve eğitimsiz. Oluşturdıkları imaj olumsuz, çok fazla çocukları var, yaşam kaliteleri düşük.” Diye ekleyerek bu korkuyu gerekçelendirmek istemiştir. İl Dernekler Birliği’nin etkinliklerinin gençlerdeki önyargıların kırılmasında etkili olduğunu söyleyen Şengezer için bu geçerli olmamıştır. 2004 yılında AKP meclis üyesi olarak belediye meclisinde de yer alan Şengezer, göçmenlerin seçimlerde birlikte hareket ettiklerini ve yerel seçimlerde oy hareketlerinin aday profiline göre değişebileceğini ancak Kürt bir adayın kendilerinden oy alamayacağını söylemiştir. Seçimlerde göçmenlerin oylarının belirleyici olduğunu söyleyen Şengezer, Gürbüz Çapan’ın 2004’te seçimleri kaybetmesinde de yine bunun etkili olduğunu söylemiştir.⁵⁰

Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Kemal Yüksel emekli bir sınıf öğretmenidir. 2008 yılında kurulan derneğin kurucu başkanıdır ve hala bu görevi sürdürmektedir. Derneğin göç eden Bingöllüleri bir araya getirerek dillerini, kültürlerini paylaşarak sorunların çözümünde ortaklaşmak için kurulduğunu söyleyen Yüksel, bir araya gelmeden, güçlenmeden kimse tarafından dikkate alınamayacaklarını söylemiştir. Yılmaz özellikle düğün, nişan ve taziye gibi durumlarda bir araya gelindiğini bunun dışında ise her yıl bütçe oluşturulabilirse birkaç öğrenciye burs verdiklerini söylemiştir. Derneğin ilk hedeflerinden birinin öğrencilere yurt imkânı sunmak olduğunu belirten Yüksel belediyenin desteği olmadığı için bunu gerçekleştiremediklerini söylemiştir. Derneğin diğer derneklerle iletişimde olduğunu ama onların da kendilerine bakışlarının devletin baktığı gibi olduğunu söylemiştir. Derneklerinin siyasi kimliğini gizlemeyen, ranta erişmek için rol yapmayan nadir derneklerden biri olduğunu söylemiştir. Bingöllülüğün kendileri için bir üst kimlik olduğunu söyleyen Yüksel dernekte genellikle yurtsever Kürtlerin olduğunu vurgulamıştır. AKP’ye oy verip AKP’li gibi yaşamadıklarını, HDP’yi desteklediklerini söyleyen yüksel demokratik siyasetin çözüm olduğuna inanan bir dernek yönetimine sahip olduklarını ve eşitlik ve barış vurgusu yaptıklarını eklemiştir. Yüksel belediyeden herhangi bir maddi yardım almadıklarını ve belediyeye teşne olmadıklarını bunun sonucunda ise Necmi Kadioğlu döneminde karşılarına bir başka Bingöllüler Derneği kurdurulduğunu söylemiştir. Yerel yönetimin kendilerine teşne

⁵⁰ Şengezer ile yapılan görüşme, Kürt olduğumu öğrenmesinin ardından gergin bir atmosferde gerçekleşmiştir.

olmayan Kürtlere bir karşıtlığı olduğunu söyleyen Yüksel, Kürtlerin Kürt kimliğini gizlemeden ortaklaşmasının korku yarattığını söylemiştir.

Karşılar Derneği Başkanı Ali Kılıç makine mühendisidir ve Esenyurt ve Beylikdüzü'nde dersanelere sahiptir ve inşaat sektöründe de faaliyetlerini sürdürmektedir. 2016 kurulan derneğin kurucu başkanı olan Kılıç, Karşıların bir derneği olmadığı için dernek kurduklarını ve henüz faaliyete geçmediğini belirtmiştir. Planlanan faaliyetlerin ise eğitim ile ilgili olduğunu söyleyen Kılıç, öğrencilere burs ve yurt imkânı sağlamayı amaçladıklarını söylemiştir. Kılıç diğer derneklerle temasları olduğunu ancak düzenlenen toplantılar dışında hiçbir faaliyet olmadığını söylemiştir. Bunun yanında bütün siyasi partilerle mesafeli olduklarını ve politikayla da mesafeli olduklarını söyleyen Kılıç dernek olarak bu tutumlarını koruyacaklarını ifade etmiştir. Esenyurt'ta herkesin ister istemez birlikte yaşamaya alıştığını bölgesel bazda ayrımcılığın yaşandığını söylemiştir. Suriye'den gelen mülteci ve sığınmacı göçünün ardından ise insanların tepkili olduklarını bunun da zaman zaman haklı gerekçelere dayandığını söyleyen Kılıç erkek göçmenlerin savaşımadan gelmesinden rahatsız olduğunu söylemiştir.

Ardahan Kültür Evi Başkan Yardımcısı Gürhan Şimşek şu an emeklidir ve dernek faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Şimşek 2011 yılından beri 2007'de kurulan dernekte başkan yardımcılığını sürdürmektedir. Esenyurt'ta yaşayan Ardahanlıların birbirleriyle dayanışma içinde metropol yaşamını sürdürmesini kolaylaştırmak için kurulan dernekte tiyatro, bağlama ve dikiş-nakış kursları verilmektedir. Bunun dışında genellikle cenaze ve taziye işlerinin yapıldığını söyleyen Şimşek, kültürel etkinliklerin yapıldığını söylemiştir. Derneklerinin diğer derneklerle iyi ilişkileri olduğunu söyleyen Şimşek, aynı zamanda derneklerinin de kurucu belediye başkanı olan Tuncer Dağ'ın öncülüğünde kurulan İl Dernekler Birliği'nin bu noktada önemli bir bağ sağladığını ifade etmiştir. Şimşek derneklerinde politik düşüncelerin önemli olmadığını, herkesin Ardahanlı olduğunu ve politik görüşlere göre bir ayrımcılık olmadığını söylemiştir. Derneklerin politikayla ilişki halinde olmasının STK ruhuna aykırı olduğunu söyleyen Şimşek, hemşehri derneklerinin sistemin karşısında bir örgütlenme aracı olduğunu söylemiştir. Ancak dernek faaliyetleri yürütenlerin çoğunlukla siyasi kariyer planları olduğu için bu ayrımın yapılmadığını söyleyen Şimşek derneklerin başkanlarına göre şekillendiğini eklemiştir. Şimşek kendi derneklerinin başkanı Efrail Çiftçi'nin AKP'li olmasının genel olarak dernek

hakkındaki algıyı belirlediğini söylemiştir. Diğer taraftan yerel yönetimin nüfusu yoğun olan Ardahan ve Van gibi dernekleri karşısına almayı göze alamadıklarını söylemiştir.

Dersimliler Derneği Başkanı Hüseyin Kalanç Bakırköy Belediyesi'nden emekli olan bir memurdur. Kalanç 2001 yılında kurulan derneğin kurucu başkanıdır.⁵¹ 2001-2004 yılları arasında bu görevi yapan Kalanç 2009'da yeniden başkan seçilmiş ve bu görevi hala sürdürmektedir. Derneğin yozlaşma tehdidine karşı bir ihtiyaç olarak kurulduğunu söyleyen Kalanç, 1996'daki köy boşaltmalarından sonra çok göç olduğunu, kente göç edenlerin kent kültürüne uyum sağlaması için dayanışmaya gerek duyulduğunu ifade etmiştir. Göç edenlerin çocukları ile burada olanlar arasında bağ kurulması açısından da derneğin önemli olduğunu belirtmiştir. Derneklerinin klasik bir hemşehri derneği değil demokratik bir kitle örgütü olduğunu söyleyen Kalanç, ülkede yapılan anti-demokratik olaylara karşı etkinlikler yapıldığını söylemiştir. Bunun yanında kültürel etkinlikler ve sanatçıların albüm tanıtımları gibi dayanışma etkinlikleri düzenlenmektedir. Bütün derneklerle ortak etkinlikler yaptıklarını söyleyen Kalanç, özellikle Cem Evleri ile birlikte hareket ettiklerini ifade etmiştir. Kalanç'a göre Dersimliler Derneği yerel yönetim tarafından sadece Dersimlileri temsil eden bir dernek olarak görülmemektir. Kalanç sol çizgide bir demokratik kitle örgütü olarak eleştiri kültürüne sahip olduklarını ve AKP'lilerin kendilerine ayrımcı bir bakışları olduğunu söylemiştir. Esenyurt'ta din, dil, ırk ayrımı yapmadan yaşanabilmesini önemli bulan Kalanç asıl önemli olanın derneklerin bu ilişkileri geliştirmek için çaba harcaması olduğunu söylemiştir. 2009 yılında Cumhuriyet Meydanı'nda il dernekleri tarafından her gün bir derneğin etkinliğini yaptığı ve bir ay süren bir kültür festivali yapıldığını, bu festivalin insanları kaynaştırdığını söyleyen Kalanç, belediyenin sonraki yıllarda meydanı kullanmalarına izin vermediğini belirtmiştir. Kalanç'a göre bu tür etkinlikler birlikte yaşam için çok önemlidir.

Hakkâri ve Yüksekova'lılar Derneği Başkanı Nevzat Bey gazeteci ve müzisyendir. Derneğin 2016 yılında Yüksekova'da ilan edilen 79 günlük sokağa çıkma yasağı ardından Esenyurt'a çok fazla göçün olmasıyla oluşan dayanışma gereği üzerine 2018 yılında kurulduğunu söyleyen Nevzat Bey, göç edenlerin ilişkilerini güçlendirmeyi ve

özlerini korumalarını sağlamayı amaçladıklarını söylemiştir.⁵² Dernek görüşmenin yapıldığı dönemde henüz aktifleştigi için faaliyete geçilmemiştir. Nevzat Bey yerel yönetimle ya da siyasi partilerle bir ilişkileri olmadığını tek ilişki kurabilecekleri siyasi partinin ise HDP olduğunu söylemiştir.

Trabzonlular Derneği Başkanı Abdullah Baycan kafe işletmecisidir. Baycan derneği 2014 yılında kurmuş ve hala bu görevine devam etmektedir. Esenyurt'a taşındığında Esenyurt'ta siyasetin dernekler üzerinden yürüdüğünü fark etmesi üzerine Trabzonluların bir derneği de olmadığı için derneği kurmaya karar veren Baycan, bu sayede hemşehrilerin birbirlerini tanıdığını ve ihtiyaç sahiplerine de yardım edebilme imkânı bulabildiklerini söylemiştir. Derneğin en önemli işlevinin devlet kurumlarındaki işlerde hemşehrilerine yardımcı olmak olduğunu ifade eden Baycan bunun dışında öğrencilere burs verdiklerini söylemiştir. Baycan diğer derneklerle ilişkilerinin çok iyi olduğunu, İl Dernekler Birliği'nin herkesi kaynaştırdığını söylemiştir. Kişisel olarak Ağırılılar Derneği ve Batmanlılar Derneği'nin başkanlarıyla çok iyi bir iletişimleri olduğunu söyleyen Baycan il derneklerinin farklı illeri ziyaret ettikleri etkinlikler yaptıklarını ve bunların çok yararlı olduğunu söylemiştir. Baycan'a göre Esenyurt'ta dernekler partilerin arka bahçesi konumundadırlar. 2019 yerel seçimlerinde AKP'den meclis üyesi aday adayı olduktan sonra istifa edip CHP'nin adayını destekleyen Baycan bundan sonra hiçbir siyasi partiyle açık bir ilişki kurmayacağını belirtmiştir. Baycan'a göre seçimlerde hemşehri milliyetçiliği yapılmaktadır ve hemşehrilik ilişkileri siyasette belirleyicidir. Derneklerinin farklı kimliklerin bir arada yaşamını önemseydiğini söyleyen Baycan, yaptıkları sosyal yardımlarda Trabzonluların genelde ekonomik durumlarının iyi olması sebebiyle Suriyelilere ve Kürtlere ağırlık verdiklerini söylemiştir. Diğer taraftan Baycan, Kürt dernek yöneticileriyle daha yakın bir ilişki kurduklarını ancak Alevilerle kültür farkını hissettikleri için bir yakınlık kuramadıklarını söylemiştir.

Merkezi Esenyurt'ta olan İstanbul Göle Dernekler Federasyonu Başkanı Ertekin Baysan iletişim sektöründe işletme sahibidir. Daha önce Esenyurt Gölöliler Derneği'nin başkanlığını yapan Baysan 2015'te kurulan federasyonun kurucu başkanı olarak başkanlık yapmaya devam etmektedir. Baysan derneklerin Türkiye'deki faşist

⁵² 13 Mart 2016 tarihinde Yüksekova'da 79 gün sürecek sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş, bu süreçte yoğun insan hakları ihalleri yaşanmıştır. Bunun sonuçlarından biri de zorunlu göç olmuştur. (İnsan Hakları Derneği; Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2016)

sistemin dayatmaları sonucunda feodal bir yapıda örgütlenerek yozlaşmayı önlemek için kurulduğunu söylemiştir. Eğitim ve kültürel faaliyetlere ağırlık veren dernek 2 yıldır %70'i kız öğrencilerden oluşan 200 öğrenciye burs vermektedir. Çoğunlukla sol-demokrat çizgide olduğunu söylediği Gölelilerin 90 kuşağındaki gençlerinin eğitime hevesli olduğunu bu yüzden derneğin faaliyetlerinde eğitime öncelik verdiğini söyleyen Baysan, federasyonun bir diğer işlevinin 90'lı yıllarda artan köy derneklerinin yarattığı kargaşayı çözmek olduğunu ifade etmiştir. Baysan dernek yönetiminin sosyal demokrat çizgide olduğunu ve kendi bölgesinin siyasetçilerine önem verdiğini söylemiştir. Baysan yerel yönetimle ilişkilerinin de bu bağlamda yalnızca hukuki ve insani boyutta olduğunu, Esenyurt'ta farklı kimlik gruplarının bir arada yaşamasının değerli olduğunu belirtmiştir.

Görüldüğü gibi bu derneklerin en belirgin faaliyetleri düğün, nişan gibi etkinliklere ev sahipliği yapmak ve cenazelerde dayanışma sağlayarak cenaze işlerinin yapılmasıdır. Elbette bütün dernekler ortak bir şekilde amaçlarını hemşerileriyle dayanışma içinde olmak, eğitim gibi alanlarda düzenli faaliyetler yürütebilmek olarak tanımlamaktadır. Bazı dernekler bu amaçlara uygun olarak öğrencilere burs vermekteyken bazıları, belediye kendilerine destek olmadığı için, burs ve yurt imkânı sağlayamadıklarını belirtmektedirler. Bunun dışında şu anda faal durumda olan birçok dernek, vergiden muaf birer işletme olarak kahvehane ya da çay evi gibi işletilmektedir. 2000'li yıllarda derneklerin çok daha aktif olduğu, kitlesel etkinlikler yapabildiği geçmişe nazaran bir araya getirici etkinlikler yapmak zorlaşmış ve derneklere bu anlamda ilgi azalmıştır. Derneklerin faaliyetleri ya da kuruluşları ile dernek yönetiminin politik tutumu birbirini etkileyen faktörler olarak görünmektedir. Kimliklerini korumak, dillerini ve kültürlerini yeni nesillere aktarmak için dernekleri bir araç olarak kullanan derneklerin yanında, kişisel çıkarlarını ya da grup çıkarını sağlamak için yerel yönetimlerle işbirliği içinde olan, kuruluşlarını da bu temele oturtan dernekler de vardır.

Diğer taraftan görülmüştür ki bütün dernek yönetimleri birbiriyle iletişim halindedir. Bu da “herkesin herkesi bildiği” bir ortam yaratmaktadır. Esenyurt'ta bulunan tüm il derneklerinin gerekli durumlarda bir araya gelmesini sağlayan İl Dernekler Birliği kurulmuştur. Bu birlik, derneklerin birbirleriyle ilişkilerinin ve yerel yönetimle ilişkilerinin sürekliliğini sağlayan bir kurumdur. Ancak yönetimden tabana yayılma konusunda pek başarı sağlayamayan bir iletişim ağıdır bu. Yalnızca bu birlik altında yapılan futbol turnuvaları farklı etnik grupların bir araya gelmesini sağlamıştır.

Öne çıkan önemli başlıklardan biri dernek faaliyetlerinin yerel siyasete dâhil olmaya etkisi olmuştur. Abdullah Baycan ve Gürhan Şimşek'in ifade ettiği gibi bir derneğin yönetiminde olmak aynı zamanda yerel siyasete girmenin bir basamağı olarak görülmektedir. Nitekim, görüşmelerin yapıldığı dönemde Belediye Başkanı Necmi Kadioğlu'nun istifasının ardından AKP'den meclis üyesi de olan Erzurumlular Derneği Başkanı Ali Murat Alatepe başkanlığa atanmıştır. Necmi Kadioğlu'nun başkanlığı süresince de onun yanında olan ve onu destekleyen il dernek başkanları belediye meclisinde yer almış, danışmanlık ve başkan yardımcılığı gibi görevlere getirilmişlerdir. Bunun yanında, yine derneklerin büyük çoğunluğunun binası belediye tarafından yaptırılmıştır. Necmi Kadioğlu dönemi boyunca derneklerle ilişkiler böylesi bir alışveriş sürecine dönüşmüştür. Yerel yönetimlerle kurulan ilişkiler, farklı kimlik gruplarını temsil eden derneklerin birbirlerini tanımlamasında çok önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediyenin yer ve statü vermediği yalnızca birkaç dernek vardır. Bu dernekler de, yönetimleri hala muhalif kimliğini koruyan bazı Alevi ve Kürt dernekleridir. Esenyurt'ta Kürt nüfusu oldukça yoğundur. Bu aşamada önemli bir detayı belirtmekte yarar vardır. Necmi Kadioğlu'nun Belediye Başkanı olduğu dönemde, bazı il derneklerine alternatif dernekler kurulmuş ve bu yolla derneğin kitlesini etkileme yoluna gidilmiştir. Yine bir başka yöntem dernek için yer tahsis ederken, mevcut dernek başkanının değişmesinin şart koşulması olmuştur. Bunun örneklerinden biri Ardahan Kültür Evi'dir. Ardahan Kültür Evi'ni Kurucu Başkanı olan Tuncer Dağ Necmi Kadioğlu ile uzlaşmadığı için AKP'li olan Efrail Çiftçi'nin yönetimi alması sağlanmıştır.

Görüldüğü gibi Esenyurt'taki il dernekleri yalnızca hemşerileriyle yardımlaşma ve dayanışma için çalışan birer sivil toplum örgütü değildir. Esenyurt içinde derneklerin etkileri de, kullanım biçimleri de zamanla yeniden şekillenmiştir. Başlangıçta çeşitli ihtiyaçları(yardımlaşma, kente uyum sürecini kolaylaştırma, yozlaşmayı önleme, örgütlenmeyi sağlama vs.) karşılamak için kurulan dernekler, bugün kentin şekillenmesinde önemli birer aktöre dönüşmüştür.

Görüşülen belediye başkanlarının bu derneklere karşı tutumu da bu anlamda önemlidir. Yapılan görüşmelerde belediye başkanlarının hepsi bu dernek yapılanmasının rant ve çıkara dayalı kurumlara dönüştüğünü belirtmişlerdir.

Gürbüz Çapan, bu dernekleri “kente karşı direniş örgütleri” olarak nitelemektedir. Bu derneklerin 1980 askeri darbesinden sonra siyasi partilerde örgütlenmek mümkün olmadığı için ortaya çıktığını ve artık buna ihtiyaç kalmadığını söylemektedir.

Bu dernekler hakkında konuşayım. Bu dernekler, kente karşı direniş örgütleridir. Bu memleket dernekleri kültür mültür işi değil bunların. Bunlar kenti yağma örgütleridir. Toplanıp 8-9 kişi Kars kesmiyor Kafkasya derneği kuruyor. Kars-Ardahan-Iğdır derneği kuruyor. Giden gelen 15 kişi değil ama adam Kars adına konuşuyor. Bunlar kente karşı direniş örgütleridir. Bunların ilk oluşumları 12 Eylül sonrası, ben İstanbul’a geldiğimde yani böyle partilerde örgütlenemiyorlardı. Dayanışmaya ihtiyaçları vardı. Biz bir Kars Derneği kurduk. Öyle toplantılar yapılyordu ki 2500 kişi. Şimdi öyle bir kalabalık toplamak mümkün değil. Şimdi siyasi partiler kuruldu. Her çeşit parti var. Kim aklına yakınsa git orada örgütlen. Orada dayanışma içine gir. Bu partiye karşı da direnişe giriyor. Adaylar da goygoycu oluyorlar. Onlar da birbirini pışpışlıyorlar. Bunların hepsini kapatmak lazım. Memleket derneklerinin tümünü kapatmak gerekiyor. Burada yapılacak bir şey varsa eğer çevreci dernekler olması lazım, sağlık derneği olması lazım, eğitim derneği olması lazım, ondan sonra kadın derneği olması lazım. Kadın cinayetlerine karşı hareket olması lazım. Çocuk istismarına karşı dernekler olması lazım. Yani kentteki sorunlarla ilgili dernekler olması lazım. Alkole karşı, uyuşturucuya karşı. Yani kentin ihtiyacı olan bir şey olması lazım. Bunlar kafayı yemişler. Ya bir kere bir adamın nereli olmasının ne önemi var. Nereli olursa olsun ne olacak ki (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Metin Uçar, *Nerelisin, Kimlerdensin: Mezhep, Cemaat ve Yurttaşlık* kitabında yurttaşlığın birincil ilişkiler üzerinde kendisini kurguladığını ve bu birincil ilişkilerin en önemli gücü olan “sıkı dayanışma” için de bir alternatif sunduğunu söyler. Yurttaşlığın bu birincil ilişkilerin daha gelişmiş ve daha kapsayıcı hali olduğunu söyleyen Uçar, bunun genel hatlarıyla Durkheim’ın “organik dayanışma” dediği durumla örtüştüğünü vurgular. “Herkesin bir işlevi vardır ve bu işlev hem kendisinin hem de diğer yurttaşların işlerini kolaylaştırır.” (Uçar, 2009, s.118) Çapan, belediye başkanı olduğu dönemde ve sonrasında yaptığı söyleşilerde ve işlerde sıkça “çağdaş yaşam” vurgusu yapmaktadır. Esenyurt gibi çamuruyla ünlü bir köyün çağdaş bir kent olması arzusuyla çalıştığını ifade eden Çapan’ın yapmak istediği, Durkheim’ın “organik dayanışma” kavramıyla tarif ettiği durumla örtüşmektedir. Nüfusun neredeyse tamamının köyden göç edenlerden oluştuğu, yaşam biçiminin de bu şekilde

sürdürüldüğü Esenyurt'ta ancak kentte erişilebilecek ve bireyselleşmeyi sağlayacak etkinliklerin yapılmasını istemektedir. Dolayısıyla “mekanik dayanışma”lı bir toplumu “organik dayanışma”lı bir topluma dönüştürmek isteyen Çapan, bugün 37’si il derneği olmak üzere 100’ün üstündeki hemşehri derneğini eleştirirken de bu derneklerin “kente karşı dayanışmayı” isteyen ve kentlileşmeye zarar veren örgütlenmeler olduğunu söyler.

Necmi Kadioğlu ise sivil toplum kuruluşlarının siyasete baskı aracı haline geldiğini ve bu oluşumların itibarî alan yaratma çabası içinde olduklarını söylemiştir. Kadioğlu’nun bu baskıyı desteğe dönüştürmek için “itibarî alan yaratma” çabalarını kolaylaştırdığı görülmektedir. Başkanlığı döneminde ideolojik olarak AKP’ye yakın olan bütün il derneklerinin başkanlarını danışman olarak atamış, dernek başkanlarının da vurguladığı gibi derneklere yer tahsis etmiştir. Bunun dışında Bingöl Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Derneği örneğinde görüldüğü gibi yanına alamadığı derneklerin karşısına yeni dernekler kurulmasını teşvik etmiştir.

Ali Murat Alatepe ise sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimler açısından gerekli olduğunu düşünmekte ve yönetimin tek bir kişide toplanması yerine sivil toplum aracılığıyla kolektif hale getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kendisi de belediye başkanı olmadan öne Erzurumlular Derneği başkanı olan Alatepe, Esenyurt’ta bu örgütlenmelerin büyük oranda hemşehri dernekleri üzerinden yalnızca temsiliyet düzeyinde gerçekleştiğini, işlevsel yönünün zayıf olduğunu vurgulamıştır.

Esenyurt’ta boşta kalan hiçbir STK noktası yoktur. Her şeyin bir temsil noktası var. Yani STK anlamında da bir laboratuardır incellerseniz. Boşta kalan da bir noktası yoktur. Çünkü insanlar gelerek STK’ları kurup kendilerini ifade etmeye bunu da ilk önce hemşehri derneklerinden başlamışlar. Ama şimdi meslek örgütleri, işadamları dernekleri, sanayicilerin, eğitimcilerin oluşturduğu birçok STK vardır. Ve de ben o 16 aylık süre boyunca çok yoğun çalıştım. Çok da büyük karşılık gördüm açıkçası. Çünkü siz bunları dâhil ederseniz, aidiyet hissini onlara geçirirseniz yönetmeniz daha kolay olur. 1 milyon kişiyi bir kişinin yönetmesini ben çok doğru bulmuyorum. Bunun kolektif olarak yaymak daha önemli diye düşünüyorum. Biz de öyle yapmıştık orada. Yani STK’cılık temsil anlamında üst düzeyde ama işlevsellik öyle değil. Nüfuz edemiyor. Eskiden bunlar insanların kendini ifade ettiği yerlerdi ama şimdi maddi

rahatlığa erişmiş insanların daha icraata yönelik işler yapabileceği yerler haline geldi (Görüşme, 2019, Esenyurt).

Kemal Deniz Bozkurt ise genelde sivil toplum kuruluşu denince akıllara hemşehri derneklerinin geldiğini ancak şimdi daha çok gençleri sanatla, zanaatla ve hayatın diğer alanlarıyla ilgili dernekler kurmaları için teşvik ettiklerini söylemiştir. Bu tür yapılara bütün hemşehri gruplarının ihtiyacı olduğunu söyleyen Bozkurt, gençlerin enerjilerinin kentsel yaşama sirayet etmesi için bunun iyi bir yol olduğunu düşünmektedir. Diğer taraftan insanların özünü korumasının da gerekli olduğunu söyleyen Bozkurt, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelenlerin beraberlerinde getirdikleri kültürel olarak çeşitlilik gösteren özellikleri de yaşamın içinde birbiriyle uyumlu halde korumak gerektiğini vurgulamaktadır. Buna katkı sağlamak için hemşehri derneklerini bir araya getirecek “Barış ve Kardeşlik Merkezi” adında bir kültür merkezi inşa ettiklerini söyleyen Bozkurt, derneklerin hepsinin bu merkezde toplanmasının farklı hemşehri gruplarının birbiriyle iletişimini güçlendireceğine inanmaktadır.

Derneklerin hepsinin merkezlerini oraya alacağız. Birbirlerini tanısınlar. Ortak etkinlik alanları yapacağız. Birbirlerini davet etsinler, birbirlerini tanısınlar, anlasınlar. Yani bir Diyarbakırlı ile bir Kırklarelinin hepsinin su içtiğini, ekmek yediğini, et yediğini, onların da birer ağzı iki gözü olduğunu, birbirleriyle konuşurken dillerini kullandığı yani gözlerinden ses çıkmadığını onların da aşklarının, kinlerinin, kavgalarının olduğunu; onların da yaşamdan beklentilerinin, endişelerinin olduğunu yaşayarak görsünler. Birbirlerini tanısınlar. Farklı kimlikleri, tabii ki kültürel farklılıkları vardır ama o kültürel farklılıkların büyük bir zenginlik olduğunu ve ortak bir yaşam kültürü oluştursunlar. Yani Esenyurtlu olma kültürü o işte. Onu oluştursunlar, onu yapmak istiyoruz. (Görüşme, 2019, Esenyurt)

Görüldüğü gibi hemşehri dernekleri ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiler çekişmeli bir görüntü sunmaktadır. Ancak her halükarda hemşehrilik ilişkilerinin ve bu ilişkileri temsil eden derneklerin toplumsal ve siyasal yaşamın seyrini etkileyen, kenti yeniden üreten bir işleve sahip olduğu görünmektedir.

*“İnsanın oturduğu
toprakların altında
ölüleri yoksa, o adam o
toprağın insanı
değildir.”*

*Gabriel Garcia
Marquez, Yüzyıllık
Yalnızlık*

3.2.4. Mezarlıklar: Cenazelerin Memlekete Götürülmesi

Ölüm, hemen her bilim dalında incelenmiş bir olgu olarak çoğunlukla biyolojik olarak tanımlanmaktadır. “Ölüm, solunumun tersine çevrilemez duruşu ile insan bedeninin oksijen kaybı olan biyolojik (somatik ve doğal) sona eriştir” (Akalin; Burcu, 2008, s.31). Sosyoloji alanında ise ölüm, sosyal bir olgu olarak biyolojik tanımı sosyal faktörlerle ilişkilendirilerek ele alınmaktadır. Akalin ve Burcu (2008), ölümün bireyin ve onun sosyal ilişkilerinde bir dönüşüm yarattığı için sosyal bir olgu olduğunu söylemektedir (s.31). Ölüm aynı zamanda iki boyutlu bir olgudur: kişinin ölümü ve hayatını birlikte sürdürdüğü ve ilişki içinde olduğu kişilerin hayatında yaratacağı yoksunluk süreci (Akalin; Burcu, 2008, s.31),

Bir geçiş ritüeli olan ölüm, toplumları yeniden inşa eden ve grupların toplumsallaşmasını sağlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. “İster bireysel ister toplumsal olsun hayat belli ölçülerde ölümden kaçmaya ve ölüm-hayat dengesini oluşturmaya programlanmıştır” (Öksüz, 2019, s.2910). Mezarlıklar ise ölümün mekânsal karşılığıdır. Mezarlıklar yalnızca ölen kişiler hakkında değil, arkalarında kalanların da sosyal durumlarına, kültürlerine, dini görüşlerine, ölümü nasıl algıladıklarına ilişkin bilgi verir. (Öksüz, 2019, s.2910) Ölülerin mekânı ve hayatın bir parçası olan mezarlıklar ile kentsel doku arasında yapısal bir ilişki vardır. (Pérouse, 2014, s.232). Pérouse’un (2014) ifadesiyle, “nekropoliten” doku ile “metropoliten” doku benzer biçimlerde oluşmuş ve benzer bir mantıkla dönüşmüştür. (s.232).

Dolayısıyla mezarlıklar da tıpkı kentler gibi toplumsal olana dair önemli veriler barındıran bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde, Esenyurt'ta yaşayanların mekânla kurdukları ilişkiye dair bilgi edinmek için burada yaşayıp da hayatını kaybedenlerin cenazelerinin yakınları tarafından memleketlerine götürülmesine ilişkin resmi veriler aracılığıyla defin yeri tercihlerine bakılacaktır. Cenazelerin memlekete götürülmesi, bir yönüyle fiziki koşullar ile ilgili diğer yönüyle mekâna ait hissetme duygusu ile ilgili bilgiler vermektedir. Özellikle İstanbul'da 1980 sonrasında kurulan yeni yerleşim yerlerinde mekânla kurulan ilişkiye dair bir bilgi kaynağı olabilen mezarlıklar, önceki bölümlerde görüşmecilerin vurguladığı “Esenyurtlu olma/olmama” tartışmasına da mütevazı bir katkı sunacaktır. Örneğin Belediye Başkanı Kemal Deniz Bozkurt'a Esenyurt sorulduğunda “Esenyurt benim vatanım. Çocukluğumun, gençliğimin geçtiği; annemin, babamın, babaannemin mezarının olduğu yer.” cevabını vermiştir. Esenyurt'la kurduğu bağın kalıcı ve derin bir ilişki olduğunu vurgulamak için bu ifadeyi kullanması bu bağlamda önemlidir. Ayrıca Kurucu Belediye Başkanı Gürbüz Çapan'ın da yakın tarihlerde vefat eden babası, annesi ve eşi Esenyurt'taki mezarlıklara defnedilmiştir.

Son yıllarda İstanbul ve diğer büyük kentlerde hızlı nüfus artışı nedeniyle mezarlık alanlarının yetersiz kalması sorunuyla karşılaşmıştır. Bu sorun devleti ve yerel yönetimleri çeşitli çözüm arayışlarına götürmüştür. Alanın dar ve pahalı olduğu yerlerde “çift katlı mezar” uygulamasına geçilmiştir. (Pérouse, 2014, s.232) Bir diğer çözüm yolu ise yerel yönetimlerin desteği ile cenazelerin ölen kişilerin yakınları tarafından memleketlerine götürülerek oraya defnedilmesi olmuştur.⁵³ Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanıp 19 Ocak 2010 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan “Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik”in 33. Maddesine göre il dışına nakledilecek cenazeler için belediyelerin sağlık işleri birimlerine veya muhtarlıklara başvurulmaktadır. Bunun yanında “fakir cenazelerin şehir dışı nakilleri” de yerel yönetimlerin imkânları ölçüsünde mülki amirlerce karşılanmaktadır (Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil İşlemleri Hakkında Yönetmelik, 2010)

⁵³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürü Hüseyin Mor bu uygulamanın yer sıkıntısının giderilmesi için yapıldığını aynı zamanda ekonomik olarak cenaze işlemlerini yapmaya gücü yetmeyenler için de önemli bir destek sunduğunu belirtmiştir.

Bu bağlamda Esenyurt'tan il dışına götürülen cenazelerin, hangi illere götürüldüğünü gösteren 2008-2018 yılları arasındaki kayıtlar İBB Avrupa Mezarlıklar Müdürlüğü'nden alınmış, bu veriler yedi coğrafi bölgeye göre tasnif edilerek tablolar haline getirilmiştir.⁵⁴ Esenyurt Belediyesi Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü'nden ise 2014-2018 yıllarına ait, cenaze yakınlarına tahsis edilen araç sayısı bilgisi alınmış, 81 ile göre dağılımları tek tablo üzerinden gösterilmiştir. Bu veriler aracılığıyla hangi kimlik gruplarının cenazelerini memleketlerine götürdüklerini, hangilerinin bunu tercih etmediğini görmek mümkün olacaktır.

Bu verilere göre, Esenyurt'tan çeşitli illere 10 yıl içinde toplam 3.804 cenaze nakledilmiştir. Bu nakillerin en fazla yapıldığı iller 2.006 nakille Karadeniz Bölgesi'ndeki iller olmuştur. Her yıl nakil işlemlerinde artış olduğu görülmektedir (Tablo 12).

⁵⁴ Bölgelere göre tasnif etmenin nedeni verileri kolay okuyabilmektir.

Tablo 12: Esenyurt'tan Karadeniz Bölgesi'ndeki illere Nakledilen Cenaze Sayısı

Karadeniz Bölgesi											
Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Trabzon	0	1	4	6	4	3	5	7	13	10	7
Samsun	2	6	23	13	24	29	28	38	40	38	44
Sinop	3	6	9	15	15	16	26	19	17	29	24
Gümüşhane	0	0	0	0	2	1	6	2	3	5	5
Giresun	0	0	0	0	5	2	10	9	17	12	13
Rize	0	0	0	0	1	2	1	6	5	4	5
Ordu	4	12	13	14	20	19	39	39	42	38	36
Artvin	0	2	1	4	3	1	2	2	4	3	5
Çorum	0	0	1	5	3	5	8	3	10	11	10
Kastamonu	4	3	7	8	7	15	8	31	20	15	26
Karabük	1	1	5	4	5	3	6	5	7	7	12
Bartın	1	1	0	3	8	3	4	6	10	11	9
Zonguldak	2	4	4	3	12	15	15	14	19	10	19
Düzce	1	0	1	1	2	2	2	1	5	2	5
Bolu	0	1	2	0	1	0	1	3	3	1	1
Amasya	3	6	12	15	14	9	19	24	19	27	22
Bayburt	1	0	2	0	1	1	1	2	1	1	3
Tokat	6	13	25	41	23	39	55	56	45	61	52
Toplam	28	56	109	132	150	165	236	267	280	285	298

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Bu iller arasında en fazla nakil işlemi yapılanlar, Tokat, Amasya, Ordu, Samsun, Sinop ve Zonguldak olmuştur. Bu illerde Alevi nüfusunun yoğun olduğu Tokat, Amasya ve Ordu gibi illerin öne çıkması dikkat çekicidir.

İç Anadolu Bölgesi'nde ise toplam 386 nakil işlemi yapılmış, bunun da 111'i Sivas'a gönderilmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi bu bölge için de Alevi nüfusunun cenazelerini memlekete gönderme eğiliminin fazla olduğunu düşünmek mümkündür.

Tablo 13: Esenyurt'tan İç Anadolu Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı

İç Anadolu Bölgesi											
Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ankara	0	1	0	1	1	1	0	3	2	3	0
Konya	2	4	4	3	3	2	5	3	5	2	6
Eskişehir	0	0	0	0	1	1	2	2	1	0	0
Yozgat	2	6	5	2	4	9	7	7	10	2	13
Sivas	1	2	6	7	11	10	11	15	18	15	15
Kırşehir	0	0	0	0	2	1	3	1	0	2	0
Niğde	0	0	0	0	1	0	0	0	2	2	3
Aksaray	1	0	1	1	6	3	3	0	2	4	4
Nevşehir	0	3	1	1	2	2	2	3	2	4	5
Kayseri	0	1	1	0	4	3	1	3	0	4	3
Karaman	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	3
Kırıkkale	0	1	1	2	1	1	2	3	3	3	4
Çankırı	0	2	1	0	3	0	3	3	11	5	8
Toplam	6	20	20	17	40	33	40	43	56	47	64

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Esenyurt'un en büyük nüfus grubunu oluşturan Kürtlerde ise cenaze nakil işlemleri, nüfus büyüklükleri düşünüldüğünde çok düşük sayılarda gerçekleşmiştir (Tablo-13).

Tablo 14: Esenyurt'tan Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illere Nakledilen Cenaze Sayısı

Doğu Anadolu Bölgesi											
Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Malatya	1	2	3	1	4	1	7	5	5	7	11
Bingöl	0	0	0	0	1	4	1	2	2	1	4
Van	0	1	5	6	6	1	3	6	5	3	9
Hakkâri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Ağrı	0	0		0	0	5	2	3	5	2	7
İğdır	0	0	0	0	2	0	1	1	1	4	1
Muş	0	0	0	0	1	3	5	4	4	4	9
Bitlis	0	0	0	0	0	1	2	0	1	0	3
Erzincan	0	0	0	0	0	2	2	8	5	11	5
Elâzığ	0	1	0	1	0	1	0	3	2	3	1
Ardahan	3	2	13	24	20	14	23	23	18	26	22
Kars	1	1	3	2	1	4	3	3	5	7	4
Dersim (Tunceli)	0	1	1	2	1	3	2	1	2	3	4
Erzurum	0	2	1	1	6	3	3	4	5	10	9
Toplam	5	10	26	37	42	42	54	63	60	82	89

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

10 yıl içinde Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illere gönderilen toplam cenaze sayısı 510 olmuştur. Bu illerden en fazla nakil işlemi yapılan il uzun yıllar Esenyurt'un il bazında en büyük nüfus grubunu oluşturan Ardahan olmuştur. Toplam 510 nakil işleminin 188'i Ardahan'a yapılmıştır. Nakil işlemlerinin yıllar içinde daha fazla yapılmasında, yerel yönetimlerin bu hizmetinden haberdar olup olmamanın etkisi olmuştur.⁵⁵

⁵⁵ Esenyurt Belediyesi Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü şefi Oktay Bey bu konuda bilgi vermiştir.

Tablo 15: Esenyurt'tan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illere Nakledilen Cenaze Sayısı

Güneydoğu Anadolu Bölgesi											
Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Diyarbakır	0	0	0	0	1	7	5	8	9	9	13
Şanlıurfa	0	0	0	1	1	0	1	2	2	5	4
Mardin	1	0	0	2	2	1	9	3	3	3	4
Gaziantep	0	0	0	0	1	2	1	4	5	4	5
Adıyaman	1	0	0	1	0	0	2	2	5	1	4
Siirt	0	0	0	1	1	4	0	4	2	3	4
Kilis	0	0	0	0	2	1	1	0	1	3	2
Şırnak	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0
Batman	0	2	1	1	0	0	1	3	5	1	0
Toplam	2	2	1	6	8	15	20	26	33	31	36

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illere 10 yılda nakledilen toplam cenaze sayısı 180 olmuştur. Nakil işlemlerinin yıllara ve illere dağılımına bakıldığında, hiçbir il için belirgin bir yoğunluğun yaşanmadığı görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ile birlikte Esenyurt'un en büyük nüfusunu oluşturan Kürt illerine 10 yıl içinde gönderilen toplam cenaze sayısı 690'dır.

Cenaze nakil işlemlerine talebin yüksek olduğu bir diğer bölge ise Marmara Bölgesi olmuştur. Bu bölgedeki illere 10 yılda toplam 394 cenaze nakledilmiştir (Tablo 16).

Tablo 16: Esenyurt'tan Marmara Bölgesi'ndeki illere Nakledilen Cenaze Sayısı

Marmara Bölgesi

Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Balıkesir	1	1	6	2	3	3	2	4	2	4	3
Bursa	0	1	1	1	1	0	1	6	4	2	0
Çanakkale	1	1	1	2	0	1	3	4	7	6	4
Sakarya	1	0	2	1	2	2	3	1	5	3	1
Kocaeli	2	2	1	2	3	1	4	5	5	6	2
Yalova	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1
Tekirdağ	1	4	4	10	12	6	8	13	9	10	12
Edirne	0	0	0	0	5	9	10	6	12	10	11
Kırklareli	1	5	5	6	4	12	10	16	12	5	13
Bilecik	0	0	0	0	0	0	0	3	2	1	1
Toplam	8	15	21	25	32	35	42	60	60	48	48

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Bu bölgede en fazla nakil Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli'ye yapılmıştır. 10 yılda Tekirdağ ve Kırklareli'ye 89, Edirne'ye 63 nakil yapılmıştır. Bu bölgeye nakil talebinin fazla olmasında, bu bölgelerde köylerde evleri olup yazları tarım işleri için köylerine giden ve dolayısıyla orada toprak sahibi olanların yaşaması etkilidir.⁵⁶

Esenyurt'tan Akdeniz Bölgesi'ndeki illere 10 yılda toplam 91 cenaze gönderilmiştir. Tablo incelendiğinde yıllar içinde de bu talepte belirgin bir artış yaşanmadığı görülmektedir (Tablo 17).

Tablo 17: Esenyurt'tan Akdeniz Bölgesi'ndeki illere Nakledilen Cenaze Sayısı

Akdeniz Bölgesi

⁵⁶ Esenyurt Belediyesi Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü şefi Oktay Bey bu konuda bilgi vermiştir.

Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Adana	0	0	2	1	5	1	1	3	2	3	2
Antalya	0	0	0	1	0	0	0	3	0	2	0
Mersin	0	0	4	0	1	0	1	1	2	3	2
Hatay	0	0	1	0	2	1	3	3	3	1	6
Kahramanmaraş	0	1	0	1	3	1	3	2	1	3	7
Burdur	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Isparta	0	0	1	0	1	0	2	1	0	1	0
Osmaniye	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Toplam	1	1	8	3	13	3	10	13	8	14	17

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Sayınca en az nakil işleminin yapıldığı iller ise 65 nakille Ege Bölgesi'ndeki illerdir (Tablo 18). Ege ve Akdeniz Bölgeleri aynı zamanda Esenyurt nüfusu içindeki en küçük grupları oluşturmaktadır.

Tablo 18: Esenyurt'tan Ege Bölgesi'ndeki İllere Nakledilen Cenaze Sayısı

Ege Bölgesi											
Gönderilen İl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İzmir	0	0	0	0	1	2	0	2	2	3	4
Muğla	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Aydın	0	0	0	1	1	0	0	2	3	1	0
Denizli	0	0	0	0	0	0	1	1	3	0	1
Uşak	0	2	3	1	1	1	2	2	0	0	0
Manisa	0	0	0	0	1	1	1	1	5	2	2
Kütahya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Afyonkarahisar	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	2
Toplam	0	2	4	3	5	5	5	10	14	7	10

Kaynak: Bu tablo İBB Avrupa Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Esenyurt Belediye'sinin cenaze yakınları için tahsis ettiği araç sayıları da yukarıdaki bilgilerle uyumludur (Tablo 19).

Tablo 19: Esenyurt'tan İl Dışına Giden Cenaze Yakınlarına Tahsis Edilen Araç Sayısı

İL DIŞINA GİDEN CENAZE YAKINLARI TAHSİS EDİLEN ARAÇ SAYISI (2014-2018)
--

KOD	İL ADI	2015	2016	2017	2018	KOD	İL ADI	2015	2016	2017	2018
1	ADANA	2	0	3	3	21	DİYARBAKIR	3	0	4	4
2	ADİYAMAN	1	3	1	4	22	EDİRNE	9	9	9	7
3	AFYON	0	1	0	1	23	ELAZIĞ	0	0	1	0
4	AĞRI	3	3	2	9	24	ERZİNCAN	2	1	6	5
5	AMASYA	17	16	13	28	25	ERZURUM	6	1	8	11
6	ANKARA	2	3	1	2	26	ESKİŞEHİR	1	2	0	0
7	ANTALYA	1	1	1	2	27	GAZİANTEP	0	1	1	2
8	ARTVİN	1	2	0	0	28	GİRESUN	6	11	6	19
9	AYDIN	1	0	1	1	29	GÜMÜŞHANE	8	14	7	5
10	BALIKESİR	1	0	5	3	30	HAKKARİ	0	0	0	0
11	BİLECİK	0	0	0	1	31	HATAY	1	1	2	4
12	BİNGÖL	3	2	2	3	32	ISPARTA	1	0	2	1
13	BİTLİS	2	1	0	4	33	MERSİN	0	2	2	0
14	BOLU	0	0	1	0	34	İSTANBUL	0	0	0	0
15	BURDUR	0	0	0	0	35	İZMİR	0	0	2	2
16	BURSA	1	2	4	2	36	KARS	4	9	9	7
17	ÇANAKKALE	2	1	2	3	37	KASTAMONU	23	12	12	30
18	ÇANKIRI	4	5	2	6	38	KAYSERİ	0	0	1	0
19	ÇORUM	2	4	5	15	39	KIRKLARELİ	9	4	7	19
20	DENİZLİ	0	0	0	0	40	KİRŞEHİR	1	0	1	0

Kaynak: Bu tablo Esenyurt Belediyesi Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 19 (devam): Esenyurt'tan İl Dışına Giden Cenaze Yakınlarına Tahsis Edilen Araç Sayısı

İL DIŞINA GİDEN CENAZE YAKINLARI TAHSİS EDİLEN ARAÇ SAYISI (2014-2018)											
KOD	İL ADI	2015	2016	2017	2018	KOD	İL ADI	2015	2016	2017	2018
41	KOCAELİ	5	8	9	13	61	TRABZON	4	2	3	5
42	KONYA	1	3	1	4	62	TUNCELİ	1	1	1	3

43	KÜTAHYA	0	0	0	0	63	ŞANLIURFA	0	1	0	1
44	MALATYA	3	5	2	9	64	UŞAK	0	0	0	0
45	MANİSA	0	0	0	0	65	VAN	4	5	4	12
46	K.MARAŞ	0	0	1	6	66	YOZGAT	2	10	2	10
47	MARDİN	0	1	0	1	67	ZONGULDAK	12	13	6	22
48	MUĞLA	0	0	1	0	68	AKSARAY	2	1	1	0
49	MUŞ	1	1	4	6	69	BAYBURT	1	3	3	3
50	NEVŞEHİR	2	6	4	4	70	KARAMAN	0	0	0	2
51	NİĞDE	-2	0	1	2	71	KIRIKKALE	1	0	0	0
52	ORDU	37	38	31	59	72	BATMAN	3	2	1	3
53	RİZE	1	2	4	2	73	ŞIRNAK	0	0	1	0
54	SAKARYA	2	0	1	4	74	BARTIN	0	9	0	11
55	SAMSUN	27	32	31	48	75	ARDAHAN	15	16	31	35
56	SIİRT	2	3	3	6	76	IĞDIR	2	1	2	0
57	SİNOP	18	18	28	35	77	YALOVA	1	0	2	2
58	SİVAS	10	13	13	9	78	KARABÜK	4	0	3	7
59	TEKİRDAĞ	5	7	9	10	79	KİLİS	0	0	0	0
60	TOKAT	45	34	30	71	80	OSMANİYE	0	0	0	0
						81	DÜZCE	0	1	1	1

Kaynak: Bu tablo Esenyurt Belediyesi Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Cenaze yakınlarına en fazla araç tahsis edilen iller Amasya, Çorum, Tokat, Ordu, Kastamonu, Samsun, Sivas, Sinop, Zonguldak, Edirne, Kırklareli ve Ardahan olmuştur.

Elbette cenazelerin memleketlere gönderilmesinin ekonomik, fiziksel, kültürel birçok nedeni olabilir. Ancak bu çalışmada bu veriler, demografik yapıyı kavramayı desteklemesi için kullanılmış, burada yaşayan nüfusun kentle kurduğu ilişki üzerinden dikkate alınmıştır. Bu verilerden hareketle Esenyurt'ta yaşayan Alevi nüfusunun cenazeleri memlekete götürme konusunda öne çıktığı görülmüştür. Karadeniz illerinden özellikle Ordu, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Zonguldaklıların da memleketleriyle bağlarını cenazeleri aracılığıyla koruduğu görülmektedir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise nüfus yoğunlukları düşünüldüğünde cenazelerini çoğunlukla yaşadıkları yerde defnettikleri, Ardahan'ın bunun istisnasını oluşturduğu görülmektedir. Bunlar dışında en fazla cenaze naklinin yapıldığı Edirne,

Kırklareli ve Tekirdağ gibi Esenyurt'ta yakın iller olmuştur. Bunun ise özellikle Bulgaristan göçmenlerinin bu bölgelerde tarım işleriyle uğraşması ve orada arazi sahibi olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada en baştan itibaren bir kentsel mekânın öyküsünü anlamanın en iyi yolunun kentin özneleri olan kimlik gruplarına ve onların kentsel mekân üzerindeki etkilerine odaklanmak olduğu iddia edildi. Çünkü bir kenti yalnızca yapılar bütünü ve bir sorunlar kümesi olarak değerlendirmek ve bu noktadan düşünmeye başlamak

kentin hikâyesini yazan öznelerinin görmezden gelinmesine ve öykünün her halükarda eksik kalmasına neden olacaktır. Çalışma boyunca bize eşlik eden bu bakış açısı, nihayetinde önemli bulgulara ve sonuçlara ulaşılmasına olanak tanıdı. Kentin ekonomik, siyasal ve fiziksel olarak şekillenmesinde ve işleyişinde etnik kimliklerin ve ilişkilerin belirleyici bir rolü olduğu görüldü.

Türkiye'nin 81 ilinden aldığı iç göçler ve Bulgaristan'dan ve Suriye'den aldığı yoğun dış göçün yanında çeşitli ülkelerden gelen düzensiz göçmenlerle birlikte bugünkü kozmopolit demografik yapısına ulaşan Esenyurt'ta en büyük nüfus grubu Kürtler, Karadenizliler ve Suriyelilerdir. Öne çıkan kimlik grupları ise Kürtler, Çingeneler, Aleviler, Göçmenler ve Karadenizlilerdir. Toplumsal kimlik gruplarının tanımında ise zaman zaman etnik, inançsal ve ideolojik eğilimler olsa da büyük ölçüde hemşehrilik ilişkileri öne çıkmıştır. Bu bağlamda Esenyurt'ta kentsel etnisitenin her iki kullanımının da örneği olduğu görülmüştür.

Esenyurt'un fiziksel, ekonomik, toplumsal ve politik süreçlerinin şekillenmesinde etnik kimlikler ve hemşehrilik ilişkileri belirleyici bir rol almış, demografik yapı kentsel mekânın şekillenmesinde birincil derecede belirleyici olmuştur. Bu bağlamda bu tezin ortaya koyduğu hipotezi doğrulayan birçok sonuç elde edilmiştir.

En başta Esenyurt'a gerçekleşen göçlerde en belirleyici neden uygun fiyatlara barınma imkânına erişmek olarak öne çıkmış, bu imkâna Esenyurt'ta erişebileceğinin bilgisi de hemşehrilik ağları ve etnik ilişkiler üzerinden yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla Esenyurt'a göçün de en belirgin nedeni kentsel etnik ilişkiler olmuştur.

Esenyurt'ta kentsel nüfusun mekânsal dağılımı da nüfusunun büyüklüğüne rağmen etnik ve/veya hemşehrilik ilişkileri üzerinden şekillenmiştir. Belli kimlik grupları belli mahallelerde yoğunlaşmış, gündelik ilişkilerde de bu ilişkilerin yansımaları etkili olmuştur. Bu dağılım da bazı durumlarda etnik ve inanç kesimlerinin yoğunluğu üzerinden bazı durumlarda da hemşehrilik ilişkileri üzerinden şekillenmiştir. Bunun en belirgin örneği Esenyurt'un kurucu mahallesi olan ve Çingene Mahallesi olarak bilinen Fatih Mahallesi'dir. Esenyurt'a ilk göç eden grup olduğu öğrenilen Çingeneler toplu olarak yerleştikleri Fatih Mahallesi'nde bir arada ve Çingenelere özgü konut yapısını da koruyarak yaşamaktadır. Bunun dışında Çingenelerin yoğunlaştığı diğer mahalleler ise Üçevler, Atatürk, Necip Fazıl Kısakürek ve Mehmet Akif Ersoy mahalleleridir. İkinci olarak mekânsal olarak belli mahallelerde yoğunlaştığı görülen

kimlik grubu ise yine ilk göçmen gruplardan biri olan Bulgaristan göçmeni Türklerdir. Göçmen mahallesi olarak anılan Yenikent ve Örnek mahallelerinde göçmenlerin yaşadıkları sokaklar diğer sokaklardan farklıdır ve yarattıkları farkla herkes tarafından bilinmektedir. Mekânsal olarak belirgin bir yoğunluk gösteren bir diğer grup Aleviler olmuştur. Aleviler Süleymaniye, Balıkyolu, İstiklâl, Atatürk ve Şehitler mahallelerinde belirgin bir yoğunluk oluşturmaktadır. Bu mahalleler aynı zamanda Esenyurt'ta az sayıda bulunan Cem Evlerinin de bulunduğu mahallelerdir. Bunun dışında, Pınar Mahallesi'nde çoğunlukla Vanlılar, Erzurumlular ve Muşlular; İstiklâl Mahallesi'nde Sinoplular, Ordulular ve Tokatlılar, Tabela durağı olarak bilinen İnönü, İncirtepe ve Akşemseddin mahallelerinde Karşılar, Ardahanlılar, Erzincanlılar ve Zonguldaklılar; Saadetdere Mahallesi'nde Trakyalılar, Karşılar ve Ardahanlılar; Bağlarçeşme Mahallesi'nde Bingöllüler, Karşılar ve Ardahanlılar çoğunluğu oluşturmaktadır.

Hemşehri/etnik ilişkilerin ekonomik alanda yansımaları da yine belirgin bir görünüm sergilemiştir. Esenyurt'un başat ekonomik faaliyeti olarak öne çıkan inşaat sektöründe Karadenizliler ve Kürtler öne çıkmaktadır. Büyük çaplı projelerde Karadenizlilerin hâkimiyeti söz konusuysa, orta ve küçük ölçekli projelerde özellikle Ardahanlı ve Vanlı Kürtler öne çıkmaktadır. Esenyurt'ta bulunan minibüs hatları da yine belli hemşehri gruplarının yoğunlaştığı bir iş alanıdır. Burada en büyük grup Karşı ve Ardahanlılardan oluşurken, Gümüşhaneliler, Muşlular, Tokatlılar, Siirtliler ve Nevşehirli de bu iş kolunda yer almaktadır. Bunlar dışında alt yapı ve yol işlerinde Bingöllüler, toptan gıda işlerinde Dersimliler, hurda işlerinde ise Nevşehirli ve Yozgatlılar yoğunluktadır. Ayrıca Esenyurt'a daha erken dönemlerde göç edenler, aynı zamanda şu anda Esenyurt'un ekonomik olarak değeri artmış merkezi yerlerindeki ev ve işyerlerine sahiptir. Özellikle Köyiçi olarak bilinen ve Esenyurt'un merkezi olarak bilinen bölgede çeşitli iş alanlarında hizmet veren işyerlerinin sahipleri büyük oranda Kars ve Ardahanlıdır. Suriyeli mülteci ve sığınmacıların yoğun göçünden sonra ise bu bölgede onlara ait işletmeler hızla artmış, bu bölgedeki üç büyük sokakta neredeyse tamamen Suriyelilere ait işletmeler yer almıştır. Halk arasında bu sokaklara “Şam Sokağı” denilmeye başlanmıştır.

Esenyurt'ta sivil toplum kuruluşları da neredeyse tamamen hemşehrilik ilişkileri çerçevesinde gelişmiştir. Öyle ki Esenyurt'ta 37 il derneği, 7 federasyon düzeyinde kuruluş ve çok sayıda ilçe ve köy derneği bulunmaktadır. Bu dernekler hemşehrilerinin

düğün, cenaze gibi önemli günlerinde dayanışma göstermenin dışında Esenyurt'taki yerel ekonomik, toplumsal ve siyasi süreçlerin her birinde de aktif rol alan kurumlar olarak yer almaktadır.

Esenyurt'un yerel siyasetinde de hemşehrilik ilişkileri, birçok farklı etken olsa da, önemli bir belirleyen olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki Esenyurt'un dört belediye başkanından ikisi Ardahanlı, bir belediye başkanı ise Erzurumlular Derneği başkanı olmuştur. Kurucu Belediye Başkanı Gürbüz Çapan'ın ilk dönem aday olmasının ve seçilmesinin en belirleyici nedeni bu dönemde Esenyurt'un en baskın nüfus grubunu Kars ve Ardahanlıların oluşturması olmuş, sonraki dönemlerde mevcut gücünü korumasında yine bu faktör etkili olmuştur. 2004 seçimleri ise hemşehrilik ilişkilerinin siyasette ne kadar belirleyici bir faktör olduğunu gösteren en önemli örneklerden biridir. Bu seçimde üç farklı siyasi parti Ardahanlı adaylar göstermiş, AKP ise Gümüşhaneli olan Necmi Kadioğlu ile seçime girmiştir. Bu seçimin sonucu ise belirgin bir güç oluşturan Ardahanlıların oyunun seçimde belirleyiciliğini göstermiştir. Üç farklı partinin Ardahanlı aday çıkarması da bu seçmeni bölmüş ve nihayetinde Necmi Kadioğlu seçilmiştir. Necmi Kadioğlu görevi süresince bu ilişki ağına büyük önem göstermiş, hemşehri kimliklerinin temsil ettiği il derneklerinin her birinin başkanını danışman olarak atamıştır. Kadioğlu döneminde de devam eden hızlı nüfus artışıyla birlikte Ardahanlılar dışında hemşehri gruplarında da büyük bir artış yaşanmış ve seçimlerin dinamiği de bu çeşitliliğe göre şekil almıştır. Kadioğlu'nun üç dönemlik başkanlığının ardından atanan belediye başkanı da yine bir il derneğinin başkanı olan Erzurumlu Ali Murat Alatepe olmuştur. 2019 seçimlerinde ise yine hemşehrilik ilişkilerinin etrafında dönen bir seçim öncesi süreç yaşanmıştır. Genel siyaset düzeyindeki ittifakların etkisiyle sadece iki aday seçime girmiş, bunlardan biri CHP'nin adayı Ardahanlı Kemal Deniz Bozkurt diğeri ise Malatyalı Azmi Ekinci olmuştur. Azmi Ekinci'nin Esenyurt'ta belirgin bir nüfus grubunu temsil etmemesi adaylığının gündeme gelmesiyle birlikte tartışmalara sebep olmuş, Bozkurt'un seçilmesinde Ardahanlı olması önemli bir faktör olmuştur.

Çalışmanın bulgularının da işaret ettiği gibi, bugünün kentlerinde, insanlar etnik/hemşehrilik ilişkilerini takip etme ve aynı bağı taşıdıkları insanlarla aynı mekânlarda bir arada yaşama eğilimi göstermektedir. Daha sonra bu bağ, iktisadi, siyasal ve sosyal alanlarda yeni dayanışma ağları/ilişkileri meydana getirmektedir. Bu sayede bu ortak bağı taşıyanlar bu mekânlarda kendi dillerini konuşmakta, kendi

geleneklerini sürdürmeye devam edebilmektedirler. Bunlar aynı zamanda gündelik hayatın akışını belirlemekte ve bu kentsel mekânın özgün taraflarını da görmemizi sağlamaktadır. Örneğin Esenyurt'ta kış geldiğinde minibüslerin üzerinde “Kaz gelmiştir!” ilanı görmek ya da bahar geldiğinde apartmanların önünde yün havalandıran kadınları görmek; Ramazan ayı geldiğinde Suriyelilerin işletmelerini gün içinde kapatıp iftardan sonra sahura kadar açması ve bu saatlerde gündelik ihtiyaçlarını gidermeleri gündelik hayatın olağan parçalarıdır. Bu eğilim bütün etnik gruplar için geçerlidir ve Türkiye kentlerinin önemli bir özelliğidir. Esenyurt, bütünüyle farklı etnik/hemşehri gruplarının göçleri sonucu oluşan bir kentsel mekân olarak, bu bağların ortaya çıkardığı sonuçların her birine örnek oluşturması sebebiyle bunun en belirgin örneklerinin başında gelmektedir. Bu nedenle benzer kentsel mekânları anlamak için de önemli bir imkân sunmaktadır.

Bu tez bu bağlamda kent literatürü için de önemli bir alan açmaktadır. Çünkü klasik kent sosyolojisi literatürü, kentsel mekânları ele alırken kentsel sorunlara odaklanır ve bu sorunları da genellikle modernist bir bakış açısıyla çeşitli ikilikler üzerinden açıklama eğilimi sergiler. Bugünün kentlerinin bu bakış açısıyla ele alınması kent literatürünü kısırlaştırmakta ve kentsel özneleri dışladığı için kentleri büyük oranda ruhlarından arındırmaktadır. Bunun yerine, henüz kent literatüründe kendine çok yer bulamayan ve yeterince tartışılmayan etnik ilişkilere odaklanmak, kentin bütüncül bir hikâyesine ulaşmayı mümkün kılarak kentlerin ruhuna erişmeyi sağlayacaktır.

Nihayetinde Esenyurt, işaret edilen kentsel hikâye için tekil bir örnek değil, Türkiye kentlerinin genel bir eğilimine işaret eden önemli bir örnek ve bu genel eğilimi anlamayı mümkün kılacak bir kapı görevi görmektedir.

5. KAYNAKÇA

134 Suriyeli Daha Esenyurt'tan Ülkelerine Döndü. (2019, Ekim 9). Haziran 11, 2020 tarihinde Esenyurt Belediyesi Web Sitesi: <https://www.esenyurt.bel.tr> adresinden alındı

- Acunkent Mağdurları Seslerinin Duyulmasını İstiyor.* (2017, Şubat 16). Haziran 11, 2020 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <https://www.hurriyet.com.tr> adresinden alındı
- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.* (2019). Haziran 11, 2020 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33705> adresinden alındı
- Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları .
- Akalın, E., & Burcu, E. (2008). Ölüm Olgusu Üzerine Sosyolojik Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* , 29-54.
- AKP'li Esenyurt Belediye Başkanı İstifa Etti.* (2017, Aralık 15). Mayıs 8, 2020 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.cumhuriyet.com.tr> adresinden alındı
- Aksoy, A., & Robins, K. (1999). Modernizm ve Binyıl: İstanbul'da Mekânla İmtihan . *Birikim Dergisi*.
- Aktürk, Ş. (2006). Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler . *Doğu Batı Dergisi*, 23-57.
- Alçayır, C. (2017, Aralık 21). *Kapı*. Haziran 11, 2020 tarihinde Yerel Kulis Web Sitesi: <https://www.yerelkulisgazetesi.com> adresinden alındı
- Altaylı, F. (1996). *İş Yap, Al Başına Belayı!* Temmuz 17, 2020 tarihinde Dr. Gürbüz Çapan Web Sitesi: <http://www.gurbuzcapan.com.tr> adresinden alındı
- Anderson, B. (1993). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* . İstanbul: Metis Yayınları.
- Arpacı, M., & Gürpınar, Ö. (2015). Başlarken: Bir Yüzyılın Hikâyesine Etnisite, Nüfus, İskân Politikaları Üzerinden Bakmak. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11-17.
- Aslan, Ş. (2011). Birleştiren ve Ayrıştıran İşlevleriyle İstanbul'da Boğaz Köprülerinin Toplumsal Dili. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 107-123.
- Aslan, Ş. (2015). Sunuş. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7-10.
- Aslan, Ş. (2016). *1 Mayıs Mahallesi: 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kentler* . İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, Ş. (2018). Dönüşen Kentlerin Dönüş(emey)en Sosyalliklerini Anlamak: Kentsel Etnisite ya da Gönüllü Getto. *Varlık Dergisi* , 6-8.
- Aslan, Ş. (2018). Tarlabası'nın Demografik Yapısı. *Tarlabası: Bir Kent Mücadelesi* (s. 41-49). içinde İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası.
- Aslan, Ş. (2019). Modernizm, Ulus ve Etnisite Bağlamında Kent ve Hemşehrilik. N. Tural içinde, *Kent Kitabı: Mimariden Müziğe, Kahvecilerden Mezar Taşlarına*. İstanbul: Varlık Yayınları.

- Aslan, Ş., Kurtuluş, H., & Şen, B. (2014). *Sözlü Tarih Görüşmeleriyle Kağıthane*. İstanbul : Kağıthane Belediyesi Kültür Yayınları .
- Aslan, Ş., Kurtuluş, H., & Şen, B. (2018). *Toplumsal Hafızada Zamanda ve Mekanda: Maltepe*. İstanbul : Maltepe Belediyesi .
- Aykutalp, A. (2015). Türkiye'de Nüfus ve Etnisite Politikalarını Karsı Malakanları Üzerinden Okumak. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17-32.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (2013). *İrk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Behar, C. (1982). Nüfusbilimin Nesnesi: Nüfusbilimine Başka Bir Bakış. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 116-139.
- Bir İlçenin Tarihi Tanığı Veda Etti*. (2019, Eylül 30). Haziran 11, 2020 tarihinde Durum Gazetesi Web Sitesi: <https://www.durumgazetesi.com.tr> adresinden alındı
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu*. (2004, Temmuz 23). Haziran 11, 2020 tarihinde T.C. Resmî Gazete Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm> adresinden alındı
- Carr, E. H. (1990). *Milliyetçilik ve Sonrası*. (O. Akın, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Danış, D. (2010). *Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış*. Academia Web Sitesi: <https://www.academia.edu/> adresinden alınmıştır
- Doğan, A. (2005). Neo-Liberal Belediyeciliğin Çelik Zırhı: Yerel Kalkınma . *Mülkiye Dergisi*, 77-88.
- Dündar, F. (2001). *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913-1918)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dündar, F. (2008). *Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakî'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918)*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Emlak Gündemi. (2020, Haziran 5). *100 Bin Konut Mağduru Adına Meclis'e Soru Önergesi*. Temmuz 19, 2020 tarihinde Emlak Gündemi: <https://www.emlakgundemi.com.tr/> adresinden alındı
- Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı (2015-2019)*. (2015). Esenyurt Belediyesi Web Sitesi: <https://www.esenyurt.bel.tr> adresinden alınmıştır
- Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)*. (2020). Esenyurt Belediyesi Web Sitesi: <https://www.esenyurt.bel.tr> adresinden alınmıştır
- Esenyurt Göçmen Mahallesi Tamamına Krediye Uygun Acil Satılık*. (tarih yok). Mayıs 25, 2020 tarihinde Zingat.com Web Sitesi: <https://www.zingat.com> adresinden alındı
- Esenyurt İl Dernekler Birliği*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Esenyurt İl Dernekler Birliği Web Sitesi: <http://www.esenyurtilderneklerbirligi.com/> adresinden alındı

- Esenyurt İlçe Milli Eğitim Kurum Listesi.* (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Esenyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Web Sitesi: <http://esenyurt.meb.gov.tr/> adresinden alındı
- Esenyurt İlçe Müftülüğü.* (2018, Ağustos 13). Haziran 11, 2020 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Esenyurt Müftülüğü Web Sitesi: <https://istanbul.diyaret.gov.tr/esenyurt/Sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal2&ContentId=muftulugumuz> adresinden alındı
- Fanton, S. (1999). *Etnisite*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Galeri- Esenyurt.* (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Gürbüz Çapan Web Sitesi: <http://www.gurbuzcapan.com.tr> adresinden alındı
- Gazetesi, B. (2017, Ocak 17). *Reina saldırıyı yakalandı!* Temmuz 29, 2020 tarihinde Birgün Gazetesi Web Sitesi: <https://www.birgun.net> adresinden alındı
- Gerçek Gündem Gazetesi. (2020, Temmuz 13). *Görevden alınan eski AKP'li başkandan konut mağdurlarına hakaret!* <https://www.gercekgundem.com/> adresinden alınmıştır
- Gökburun, İ. (2017). İstanbul'da Nüfusun Gelişimi ve İlçelere Dağılımı. *Journal of Anatolian Culturel Research*, 110-130.
- Gökburun, İ. (2017). İstanbul'da Nüfusun Gelişimi ve İlçelere Dağılımı (1950-2015). *Journal of Anatolian Cultural Reserch*(3), 110-130.
- Göle Derneklerinden Kadioğlu Tepkisi.* (2018, Ocak 9). Haziran 11, 2020 tarihinde Ardahan Haber Web Sitesi: <https://www.ardahanhaber.com.tr> adresinden alındı
- Gündüz, A. O. (2015). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü (1989 Örneği). *Aşiyen Dergisi* , 8-11.
- Güvenç, M. (1997). Nüfus Bilgisi ve Türkiye'de Demografik Değişim. *Birikim Dergisi*.
- Habitat Konferansları.* (tarih yok). 2020 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Web Sitesi : <https://habitat.csb.gov.tr> adresinden alındı
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.* (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Web Sitesi: <http://www.hips.hacettepe.edu.tr> adresinden alındı
- Hançerli, Ö. (2019, Temmuz 2). *Ev hayali vardı, 65'inde çalışmak zorunda kaldı.* Birgün Gazetesi Web Sitesi: <https://www.birgun.net> adresinden alınmıştır
- Hobsbawm, E. (2010). *1780'den Günümüze Milliyetler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik.* (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İdari Yapı.* (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde T.C. Esenyurt Kaymakamlığı Web Sitesi: <http://www.esenyurt.gov.tr/idari-yapi> adresinden alındı
- İnsan Hakları Derneği; Türkiye İnsan Hakları Vakfı. (2016). *79 Günlük Sokağa Çıkma Yasağı Süresince Hakkari Yüksekova Gözlem Raporu.* İstanbul.

- İnsan Hakları Derneği; Türkiye İnsan Hakları Vakfı. (2016). *Yüksekova Gözlem Raporu*. İ.
- İstanbul Şehir Haritası*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Şehir Haritası Web Sitesi: <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/> adresinden alındı
- İstifa Eden Esenyurt Belediye Başkanı Necmi Kadioğlu Kimdir?* (2017, Aralık 15). Haziran 11, 2020 tarihinde BBC Türkçe Web Sitesi: <https://www.bbc.com/turkce/> adresinden alındı
- İşte Esenyurt'taki konut krizinin 'tablo'su*. (2013, Şubat 18). Temmuz 26, 2020 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <https://www.hurriyet.com.tr> adresinden alındı
- Kavak, Ş. (2010). *Bir Türkiye Partisi Olarak Demokratik Toplum Partisi: Değişen Bir Kimliğin Resmi ve Taban Siyaseti*. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: www.tez.yok.gov.tr adresinden alınmıştır
- Kaymak, Ö. (2016). *İstanbul'da Rum, Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinin Sosyo-Mekansal İnşası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kaynar, S. Y. (2014). *Aile Apartmanında Yaşamın Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kemal Deniz Bozkurt*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Facebook Web Sitesi: <https://www.facebook.com/kemaldenizbozkurt1> adresinden alındı
- Keskin, N. E. (2013, Şubat 17). *Toplumcu Belediyecilik Üzerine Kaynakça*. Academia Web Sitesi: <https://www.academia.edu> adresinden alınmıştır
- Kıray, M. (2000). *Ereğli: Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Koçal, V. (2016). Küreselleşme Sürecinde Toplumsal ve Siyasal Değişimin Kentsel Temelleri ve Simgelenişi: Türkiye'de Kürt Kimliği ve Diyarbakır İlişkisi. E. Osmanoğlu, & Ş. Geniş içinde, 2. *Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 627-639). İstanbul: İdeal Kent Yayınları.
- Kolay, H. (1995). *Ekolojik Planlama İlkelerinin Uygulanmasında Arazi Kullanım Politikalarının Belirlenmesi ve Esenyurt Örneği Üzerinde İrdelenmesi*. İstanbul.
- Kurban, D., & Yeğen, M. (2012). *Adaletin Kıyısında: Zorunlu Göç Sonrasında Devlet ve Kürtler*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Kurtoğlu, A. (2005). *Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekanı Olarak Dernekler*. *European Journal of Turkish Studies*.
- Kurtuluş, H., & Aslan, Ş. (2016). Üç Şehir Üç Başkan: Yeni Liberal Dönemde İstanbul, Ankara ve İzmir'de Sosyal Demokrat Belediyecilik deneyimi (1989-1994). *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 17-42.
- Küpel, İ. (2019, Haziran 18). *SS 113 Nolu Esenyurt Koop'un Başkanı Yücel Tanış Oldu*. Haziran 11, 2020 tarihinde Serhat Birikim Gazetesi Web Sitesi: <http://www.serhatbirikim.com.tr> adresinden alındı

- Marquez, G. G. (2018). *Yüzyıllık Yalnızlık*. İstanbul: Can Yayınları .
- Merkezi Dağıtım Sistemi*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı
- Mermertaş, B. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Ulus İnşası, Nüfus Sayımları ve Etnik Coğrafya. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 181-188.
- Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil İşlemleri Hakkında Yönetmelik*. (2010, Ocak 19). Haziran 11, 2020 tarihinde Resmî Gazete Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr> adresinden alındı
- Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. (tarih yok). 06 11, 2020 tarihinde Nişanyan Sözlük Web Sitesi: <https://www.nisanyansozluk.com/> adresinden alındı
- Öksüz, M. (2019). Ölüm Mekanından Hayata Bakış: Siirt Kent Mezarlıkları Üzerinden Sınıfı, İktidarı ve Toplumsal Cinsiyeti Anlamak . *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* .
- Öktem, B. (2011). İstanbul'da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-Mekansal İzdüşümleri . *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23-40.
- Özbay, F. (2015). *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbek, N. (2016). İmparatorluğun Bedeli: Osmanlı'da Vergi Siyaseti ve Toplumsal Adalet. *Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* , 235-239.
- Özyurt, C. (2007). Durkheim Sosyolojisinde Ahlâki Kontrol Sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 95-121.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *HÜTAD*, 34-44.
- Smith, A. D. (2003). *Ulusların Etnik Kökeni*. (H. Kendir, & S. Bayramoğlu, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Şar, E., & Kuru, N. O. (2020). *İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar*. İstanbul: İstanPol.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 269-289.
- Tarihi ve Coğrafi Yapı*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde T.C. Esenyurt Kaymakamlığı: <http://www.esenyurt.gov.tr/tarihi-ve-cografi-yapisi> adresinden alındı
- Tunç, A., & Şen, B. (2020, Temmuz 23). *Kanarya Mahallesi: Olağanlık İçinde Zorunlu Göçle Bir Mahalle Büyür*. <https://www.academia.edu/> adresinden alınmıştır
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı

- Türkiye İstatistik Kanunu*. (2005, 11 10). 06 11, 2020 tarihinde www.tuik.gov.tr:8080/jsp/duyuru/upload/TuikKanun.pdf adresinden alındı
- Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar*. (tarih yok). Haziran 11, 2020 tarihinde UNCHR Türkiye Web Sitesi: <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden alındı
- Üstündağ, N. (2005). Beloning To The Modern: Women's Suffering And Subjevtivities.
- Üstündağ, N. (2010). Esenyurt'da Kürt ve Türk Cemaatleri: Gündelik Yaşamda Hasımlık ve Konukseverlik. *Toplum ve Kuram*, 18-38.
- Yardımcı, S., & Aslan, Ş. (2008). 1930'ların Biyopolitik Paradigması: Dil, Etnisite, İskân ve Ulusun İnşası. *Doğu Batı Dergisi* , 131-153.
- Yıl Sonuna Kadar Suriye'ye Dönenler Beş Bini Bulacak*. (2018, Aralık 4). Haziran 11, 2020 tarihinde Durum Gazetesi Web Sitesi: <https://www.durumgazetesi.com.tr> adresinden alındı
- Yılığür, E. (2012). *Nişantaşı Teneke Mahallesi: Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yönten, A., & Şimşek, Ç. (2016). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Olgusunu Anlamak: Samsun Üzerine Bir İnceleme . *Strategic Public Management Journal*, 76-89.

6. EKLER

Ek 1: İstanbul İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bilgi Talebi Başvuru ve Sonucu (CİMER)

28.05.2020

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı - Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Başvuru Sorgulama

türkiye.gov.tr
"Devletin Kısavolu"

Bu çıktı resmi belge değildir.
Resmi işlemlerde kullanılamaz.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Başvuru Sorgulama

Başvuru Bilgileri	
Başvuru Sayısı	1902709187
Başvuru Zamanı	19/11/2019 17:27:23
Başvuru Tipi	Bilgi Edinme
Başvuru Durumu	Başvuru Yapıldı
Başvuru Metni	Merhaba, Ben Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi sosyoloji bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. "Kentsel etnisite bağlamında bir kentin demografisini tartışmak: İstanbul/ Esenyurt ilçesi örneği" başlıklı bir tez yazıyorum. Çalışmam için Esenyurt'ta yaşayan yabancı göçmen nüfusu ile ilgili verilere ihtiyacım bulunmaktadır. Gerekli veriler tam olarak aşağıdaki gibidir: 2018 yılı itibarıyla Esenyurt'a kayıtlı göçmen nüfusunun ülkelerine göre tasnif edilmiş sayısal bilgileri. Gereğinin yapılmasını rica ederim. Saygılarımla, Zelal Koç
Başvuru Yolu	CİMER Sayfası

Cevaplar		
Cevap Zamanı	Cevap	Kurum Birim Adı
27/02/2020 14:11:58	SAYIN KOÇ, BAŞVURUNUZ MÜDÜRLÜĞÜMÜZE İNCELENMİŞ OLUP ; VATAN CD. BULUNAN İL MÜDÜRLÜĞÜMÜZÜN ARAŞTIRMA VE İSTATİSTİK GRUP BAŞKANLIĞINA GELEREK İLGİLİ MEMUR İLE GÖRÜŞÜP UYGUN GÖRÜLMESİ HALİNDE KONU HAKKINDA GEREKLİ BİLGİLERİ ALABİLİRSİNİZ. BİLGİLERİNİZE RICA EDERİZ. İSTANBUL İL GÖÇ İDARESİ MÜDÜRLÜĞÜ	GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ > İSTANBUL İL GÖÇ İDARESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Hareket Listesi		
Kayıt Zamanı	Hareket	Açıklama
19/11/2019 17:27:23	Başvuru Yapıldı	19/11/2019 17:27:23 tarihinde internet üzerinden başvuru alındı.
19/11/2019 17:27:23	Sevk Edildi	19/11/2019 17:27:23 tarihinde BİMER tarafından İSTANBUL VALİLİĞİ tarafına sevk edildi.
20/11/2019 09:36:28	Sevk Edildi	20/11/2019 09:36:28 tarihinde İSTANBUL VALİLİĞİ tarafından GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ tarafına sevk edildi.
20/12/2019 15:01:06	Cevaplandı	20/12/2019 15:01:06 tarihinde GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ > İSTANBUL İL GÖÇ İDARESİ MÜDÜRLÜĞÜ tarafından cevap yazıldı.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
DİJİTAL DÖNÜŞÜM OFİSİ

e-Devlet Kapısı'nın kurulması ve yönetilmesi görevi T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup, sistemin geliştirilmesi ve işletilmesi Türksat A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

© 2020 Tüm Hakları Saklıdır. Gizlilik, Kullanım ve Telif Hakları bildiriminde belirtilen kurallar çerçevesinde hizmet sunulmaktadır.

Ek 2: Esenyurt Belediye Başkanlığı Taşıma Hizmetleri Müdürlüğü Bilgi Talebi Başvuru ve Sonucu (CİMER)

28.05.2020

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı - Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Başvuru Sorgulama

Bu çıktı resmi belge değildir.
Resmi işlemlerde kullanılmaz.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Başvuru Sorgulama

Başvuru Bilgileri	
Başvuru Sayısı	1902752906
Başvuru Zamanı	25/11/2019 14:00:46
Başvuru Tipi	Bilgi Edinme
Başvuru Durumu	Başvuru Yapıldı
Başvuru Metni	Merhaba, Ben Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi sosyoloji bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. "Kentsel etnisite bağlamında bir kentin demografisini tartışmak: İstanbul/ Esenyurt ilçesi örneği" başlıklı bir tez yazıyorum. Bu çalışma için İstanbul'un Esenyurt ilçesinde yaşıyıp da cenazelerini başka illere götüren, defin işlemlerini burada gerçekleştiren vatandaşlarla ilgili verilere ihtiyacım bulunmaktadır. Gerekli veriler tam olarak aşağıdaki gibidir: 2008-2018 yılları arasında vefatı Esenyurt'ta gerçekleşip de cenazesi il dışına götürülenlerin hangi illere götürüldüğünü gösteren kayıtlar. (Kişisel verilerin korunması ilkesi doğrultusunda kişi ve yakınlarının bilgisi değil, yalnızca hangi ille yıl bazında kaç cenazenin götürüldüğü bilgisi yeterlidir.) Gereğinin yapılmasını rica ederim. Saygılarımla, Zelal Koç
Başvuru Yolu	CİMER Sayfası

Cevap Zamanı	Cevap	Kurum Birim Adı
31/12/2019 13:22:45	VATANDAŞIMIZIN CİMER BAŞVURUSU İNCELENMİŞ OLUP; KONUSU İLE İLGİLİ OLARAK MÜDÜRLÜĞÜMÜZ 2014 YILINDA KURULDUĞUNDAN 2014-2019 YILLARI ARASINDA İLLERE GÖRE VEFAT ORANLARI ile meil OLARAK VATANDAŞIMIZA GÖNDERİLMİŞTİR.	ESENYURT BELEDİYE BAŞKANLIĞI > ULAŞIM HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kayıt Zamanı	Hareket	Açıklama
25/11/2019 14:00:46	Başvuru Yapıldı	25/11/2019 14:00:46 tarihinde internet üzerinden başvuru alındı.
25/11/2019 14:00:46	Sevk Edildi	25/11/2019 14:00:46 tarihinde BİMER tarafından İSTANBUL VALİLİĞİ tarafına sevk edildi.
27/12/2019 16:12:46	Cevaplandı	27/12/2019 16:12:46 tarihinde ESENYURT BELEDİYE BAŞKANLIĞI > ULAŞIM HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ tarafından cevap yazıldı.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
DİJİTAL DÖNÜŞÜM OFİSİ

e-Devlet Kapsı'nın kurulması ve yönetilmesi görevi T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup, sistemin geliştirilmesi ve işletilmesi Türksat A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

© 2020 Tüm Hakları Saklıdır. Gizlilik, Kullanım ve Telif Hakları bildiriminde belirtilen kurallar çerçevesinde hizmet sunulmaktadır.

<https://www.turkiye.gov.tr/cimer-basvuru-sorgulama?detay=getir&basvuruSayisi=1902752906>

1/1

7. ÖZGEÇMİŞ

22 Nisan 1993'te Ardahan'da doğdu. İlkokulu Ardahan'da, ortaokul ve liseyi İstanbul'da tamamladı. 2013 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde başladığı sosyoloji lisansını 2017'de tamamlayarak aynı yıl burada Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Genel Sosyoloji ve Metodoloji programında yüksek lisans eğitimine başladı.

